

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE
Symbol a symbolika v právu

Igor Bibko

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra právních dějin

Studijní program: právo a právní věda

Obor: právo

Diplomová práce

Symbol a symbolika v právu

Vypracoval:

Igor Bibko

Vedoucí diplomové práce:

doc. JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Igor BIBKO**
Osobní číslo: **R18M0017P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Symbol a symbolika v právu**
Zadávací katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Symbol a symbolika v právu
3. Heraldika
4. Erb jako symbol
5. Heraldická výzdoba na Staroměstské mostecké věži a Staroměstské radnici v Praze
6. Heraldická výzdoba na Klaudiánově mapě a Helwigově mapě Slezska
7. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz zvláštní seznam

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **22. června 2022**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 29. srpna 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Symbol a symbolika v právu“ vypracoval samostatně. Veškeré prameny, literatura a informace, které jsem použil k sepsání této diplomové práce, jsou citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů.

V Plzni dne 27. 3. 2023

.....

Igor Bibko

Poděkování

Na tomto místě bych rád vyjádřil své díky **doc. JUDr. Antonínu Lojkovi, Ph.D.**, a to zejména za cenné rady, odborné konzultace a trpělivost při zpracování této diplomové práce. Dále též děkuji **JUDr. Bc. Jakubu Šauerovi, LL.M., Mgr. Bc. Ulyaně Šauerové** a **Mgr. Veronice Novákové** za možnost získávání praktických zkušeností během svého studia, a to nejen v souvislosti s tvorbou diplomové práce. V neposlední řadě vyjadřuji velký dík celé rodině i všem svým blízkým za jejich podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod	9
1. Symbol a symbolika v právu.....	11
2. Heraldika	14
2.1. Podstata heraldiky	15
2.1.1. Erby fyzických osob	19
2.1.2. Erby právnických osob	21
2.1.3. Erb jako právně archeologická památka	23
2.2. Původ heraldiky	26
2.3. Vývoj heraldiky	31
2.4. Zásady heraldiky	34
2.5. Tractatus de Insigniis et Armis	37
2.5.1. Udělení práva na znak	39
2.5.2. Nabytí práva na znak	43
2.5.3. Právo na znak u právnické osoby	48
2.5.4. Zánik práva na znak	49
3. Erb jako symbol	53
3.1. Erb jako symbol svrchovanosti a výsostních práv	54
3.2. Erb jako symbol soudnictví	56
3.3. Erb jako symbol rodinných záležitostí	56
3.4. Erb jako symbol příslušnosti	58
3.5. Erb jako symbol majetkových dispozic	59
3.6. Erb jako vlastnická značka	60
4. Heraldická výzdoba na Staroměstské mostecké věži a Staroměstské radnici v Praze	61
4.1. Staroměstská mostecká věž	61

4.2.	Staroměstská radnice v Praze	65
4.2.1.	Nejstarší znaková galerie.....	66
4.2.2.	Znaková galerie na ochozu radniční věže	69
4.2.3.	Ostatní erbovní výzdoba.....	70
4.2.4.	Erbovní výzdoba na orlojové přístavbě.....	71
5.	Heraldická výzdoba na Klaudiánově mapě Čech a Helwigově mapě Slezska	73
5.1.	Klaudiánova mapa Čech	73
5.1.1.	Heraldická výzdoba v první a druhé horizontální vrstvě Klaudiánovy mapy	75
5.1.2.	Heraldická výzdoba ve třetí horizontální vrstvě Klaudiánovy mapy	77
5.1.3.	Heraldická výzdoba ve čtvrté a páté horizontální vrstvě Klaudiánovy mapy	83
5.2.	Helwigova mapa Slezska	84
5.2.1.	Heraldická výzdoba Helwigovy mapy Slezska	86
	Závěr.....	93
	Resumé	100
	Seznam použitých pramenů.....	102
	Odborná literatura	102
	Internetové zdroje	104
	Použité právní předpisy	105
	Obrázkové přílohy	106

Úvod

Symbol a symbolika je bezpochyby tématem v právu zkoumaným, nedá se však říci, že by se jednalo o problematiku v právním prostředí velmi známou a často diskutovanou. Právě naopak. Jde spíše o oblast, které je v právu věnována menší pozornost. Jak bude v diplomové práci pospáno, snaha lidí projevit své myšlenky symbolickým vyjádřením zde byla odedávna a v návaznosti na toto také vzniká i samostatná vědní disciplína, jež se nazývá symbolikou. V rámci ní jsou poté zkoumány různé právní památky, jako například tradiční symboly práva, jimiž jsou Justicie, váhy, meč, královské žezlo nebo soudcovská berle. Mimo to zde existují i jiné památky, které symbolicky znázorňovaly vztah k právu, jimiž mohly být například sochy, oděvy, gesta, rituály, ale i znamení, znaky a v neposlední řadě i erby. Právě erby jsou předmětem zkoumání vlastní subdisciplíny, tedy přesněji pomocné vědy historické, jíž je heraldika.

Velké pozornosti v rámci zkoumání symbolů práva se dodnes dostává zejména Justicii, vahám a meči, naopak barvám, oděvům a jiným právně archeologickým památkám se toliko pozornosti v rámci vědecké obce nedostává. Oblast heraldiky, které se tato diplomová práce věnuje, je taktéž v rámci právních symbolů a symboliky méně zkoumanou oblastí. Byť jsou erby a heraldická znamení, jak v České republice, tak i v celé Evropě všudypřítomná, už jenom málo kdo je umí číst, tedy poznat komu erb patří, a ještě mnohem méně lidí rozpoznat jeho význam. Jak bude v této diplomové práci níže popsáno, i erby byly symboly, které mnohdy symbolizovaly úřad jeho nositele, byly předmětem právních dispozic a v neposlední řadě, pokud byly zobrazeny na nějakých památkách, symbolizovaly dokonce určité právní vztahy nebo nárok na moc v určité zemi.

První část práce se skládá z krátkého úvodu týkajícího se v obecnosti symboliky v právu, heraldice a erbu jako symbolu. Kapitola věnující se heraldice popisuje podstatu heraldiky, mimo jiné tedy co to heraldika je a kdo erby užíval. Následně se zaměřuje na původ heraldiky, její vývoj a zásady, tedy pravidla tvorby, která heraldikou prostupují. Posledním bodem kapitoly je poté *Tractatus de Insigniis et Armis*, jedno z nejvýznamnějších děl zabývajících se heraldikou vůbec, kde se mimo pravidel tvorby erbů objevuje i ucelená soustava pravidel týkajících se udílení, nabývání, nošení a zániku práva na erb. Poslední kapitola první části diplomové práce se krátce věnuje erbu jako symbolu práva, tedy jako symbolu

svrchovanosti a výsostných práv, soudnictví, rodinných záležitostí, příslušnosti, majetkových dispozic a jako druhu vlastnické značky.

Druhá část práce poté popisuje erbovní výzdobu na vybraných památkách. Jedná se celkem o čtyři historické památky, které spojuje jejich heraldická výzdoba, jež je ve velkém zastoupena na každé z nich. Jak je v těchto kapitolách popsáno a uvedeno, nejedná se o pouhou heraldickou výzdobu, ale uvedené erby mají i svoji právní symboliku.

Cílem práce je potom utvořit ucelený pohled na heraldiku jako pomocnou vědu historickou a poukázat na její vztah k právní vědě. Tedy demonstrovat nejenom to, že erby byly tvořeny a udělovány na základě určitých pravidel, ale i to, že symbolizovaly určitá práva a právní vztahy. Důležitost erbů a jejich symbolika je poté představena na vybraných památkách, a to Staroměstské mostecké věži, Staroměstské radnici v Praze, Klaudiánově mapě Čech a Helwigově mapě Slezska.

Závěr práce poté v krátkosti poukazuje na důležitost heraldiky v historii, ale nadto se ještě v krátkosti zabývá erbem a jeho paralelou k osobnímu jménu a příjmení s ohledem na právní řád České republiky. Právě posouzení erbovnictví, ale i šlechtictví obecně, v rámci českého právního řádu je velmi zajímavé, a to právě s ohledem na stále platný zákon č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly.

1. Symbol a symbolika v právu

Snaha lidí vyjádřit jednotlivé myšlenky, pocity a vůli názorným způsobem zde byla odedávna. Právě proměnou představy určitého pojmu ve viditelnou věc, například sochu, kresbu, malbu, číslo, písmeno nebo v jiné znázornění, vznikl symbol. Tyto různé symboly se však postupem času vyvíjí, mění svůj význam a často se tak pro nás stávají neznámými či nesrozumitelnými. V reakci na toto poté vzniká celý vědní obor, který si klade za cíl poznat, vysvětlit a vyložit mnohdy skrytý smysl jednotlivých symbolů, jímž je symbolika.¹ Symbol také není pouhým znázorněním, podle kterého lze rozeznat jednotlivé instituce či odborné oblasti, ale napomáhá nám také cítit sounáležitost k ostatním. V tomto ohledu je vhodné zmínit například členství v profesních sdruženích, kde členové užívají stejných symbolů a dělí se se svými kolegy o zkušenosti, ale také pociťují určitou blízkost a profesní jednotu. Toto je v oblasti psychologie jednou z naprosto klíčových náležitostí pro vedení smysluplného života člověka jako společenského tvora. Zároveň mohou být určité instituce uzavřené pro členství široké veřejnosti (jako například profesní sdružení). V tomto ohledu tak vzniká nejen exkluzivnost členství v nějaké z uzavřených institucí, ale vytváří a dává najevo svou odlišnost od ostatních skupin. Symbol tak může být i sdělením určité institucionální originality. Symboly institucí tak nejsou pouhým estetickým doplňkem, ale mají i hodnotovou informaci. Pokud jsou hodnoty, které tyto symboly představují v souladu s platným právem, měly by také od státu dosáhnout určité právní ochrany.²

Symboly mohou ve společnosti také plnit různé užitečné funkce, kdy například státní vlajka představuje ideu národa a král, tak jako například ve Spojeném království, historickou kontinuitu země. Symboly a symbolika se objevuje taktéž i v právu, kde například soud a soudce představují moc a důležitost zákona, a to například tím, že sedí v soudní místnosti na vyvýšeném místě, nebo tím, že nosí soudcovský talár. Všechny tyto jednotlivosti poté zvyšují legitimitu soudu a v konečnosti i efektivitu práva.³ Následně důsledné uplatňování právních

¹ Palivec, Viktor (1978). *Heraldická symbolika*. (Praha: Genealogická a heraldická společnost), s. 7. Dostupné z: <http://www.historie.hranet.cz/heraldika/pdf/palivec1978.pdf>.

² Brzobohatá, Karin (2006). Právo, instituce a symbol. In: Brzobohatá, Karin – Tyl, Tomáš eds., *Symbol a symbolika v právu* (Praha: Eurolex Bohemia a.s.). ISBN 80-86861-13-9, s. 112-113.

³ Smith, Christopher E. (1997). Law and Symbolism. In: *Detroit College of Law at michigan State University Law Review* (Detroit: Michigan State University), s. 935-937.

norem je základem pro jejich společenskou a individuální účinnost. Aby toho bylo dosaženo, dochází k tvorbě systému formálních institucí. Hierarchické uspořádání těchto právních institucí poté zajišťuje jejich funkčnost. Z pohledu logiky je poté takováto institucionální hierarchie uspořádanou skupinou prvků, kdy příslušnost ke konkrétní skupině můžeme navenek označit specifickou grafikou. Tak poté dochází ke spojení mezi konkrétní institucí a symbolem. V rámci institucionální symboliky lze zkoumat tři okruhy, a to genezi symbolu, význam symbolu a právní souvislosti jeho užívání. Genezi symbolu se rozumí jeho individuální historie, kterou musí být možné popsat, pokud byl takový symbol zaveden ve vztahu ke konkrétní instituci v určitém období. Významem symbolu se rozumí možnost zkoumání, které hodnoty chrání nebo jakou z oblastí zatupuje. Symbol lze zkoumat taktéž jako celek či pouze jeho části tak, jak činí heraldika. Právní souvislosti užívání symbolu jsou poté spojeny s praxí užívání konkrétního symbolu. Dlouhodobé užívání konkrétní symbolu nějakou institucí může mít za následek jeho splynutí s institucí a institucionálním životem. Takováto dlouhodobá praxe užívání symbolu institucí má za následek tak významné spojení, že je nutná veřejnoprávní ochrana těchto symbolů. Vezměme si ku příkladu státní symboly České republiky. Ty jsou chráněny samostatným zákonem č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky a o změně některých zákonů.⁴

Dobré je také připomenout, že při nalézání odlišností ve slovním výkladu a v pochopení jednotlivých pojmů se často pohybujeme pouze striktně ve verbální rovině, ale poznání práva je možné sledovat i v rovině nonverbální, tedy i v rovině symboliky. Právě právní symbolika zajímala právníky a filosofy již od nepaměti. Zvláštní postavení má v rámci zkoumání symbolů a symboliky v právu právě heraldika. I v erbech a erbovních znameních se nachází tradiční symboly spravedlnosti, jakými jsou váhy, meč, postava Justice, ale postupem času i královské žezlo, rychtářská palice nebo fascés.⁵ Erby se ale často dostávají do špatného světla, protože jsou viděny jako symboly temného středověku a po francouzské revoluci také jako feudální přežitek. Dnes však můžeme sledovat, že erby nám mohou pomoci při studiu společnosti. Jde o rozlišovací znaky, které skrze nezaměnitelné obrazové symboly rozlišují jednotlivé významné osobnosti, rody,

⁴ Brzobohatá, Karin (2006). Právo, instituce a symbol. In: Brzobohatá, Karin – Tyl, Tomáš eds., *Symbol a symbolika v právu* (Praha: Eurolex Bohemia a.s.). ISBN 80-86861-13-9, s. 111-112.

⁵ Tyl, Tomáš (2003). Právní symbolika, I. část. *epravo.cz*. 2. 5. 2003 (<https://www.epravo.cz/top/clanky/pravni-symbolika-i-cast-21632.html>, 18. 2. 2023).

ale i stavy a spolky. O to více byly erby důležité v majoritně negramotné společnosti, kde i obyčejní lidé mohli rozeznat erby svého rodu, erby cechů, pánů nebo panovníka.⁶ S následným rozvojem heraldiky, symbolů a symboliky, ale i s obecným rozšířením znamení, znaků a erbů, došlo k nutnosti ustanovení zvláštních znalců v oblasti erbovnictví, kteří by mohli v erbovních záležitostech rozhodovat. Postupem času tak vznikají při královském dvoře heroldské profese a heroldské úřady, jež mimo to že význam erbů vykládají, tak také bdí nad dodržováním heraldických pravidel. V návaznosti na rozvoj heroldské profese vzniká i heroldská společnost, v jejímž čele usedal tzv. heroldský král, kterého jmenoval sám panovník, ale i ostatní heroldi a pomocníci. Být součástí této společnosti bylo však velmi obtížné, neboť nabytí znalostí heroldského práva, tedy osvojení si pravidel a výkladu erbů, ale i historických souvislostí, bylo velmi náročné a dlouho trvající.⁷ Lze tak předpokládat, že heroldská profese byla velmi významnou, uznávanou a vzhledem k rozšíření samotných erbů i pro společnost a tehdejší státní útvary důležitou.

⁶ Loutsh, Jean-Claude (1996). Úvod. In: von Volborth, Carl-Alexander (1996). *Heraldika. Úvod do světa erbů* (Ostrava: Blesk). ISBN 80-85606-87-9, s. 7.

⁷ Palivec, Viktor (1978). *Heraldická symbolika*. (Praha: Genealogická a heraldická společnost), s. 11. Dostupné z: <http://www.historie.hranet.cz/heraldika/pdf/palivec1978.pdf>.

2. Heraldika

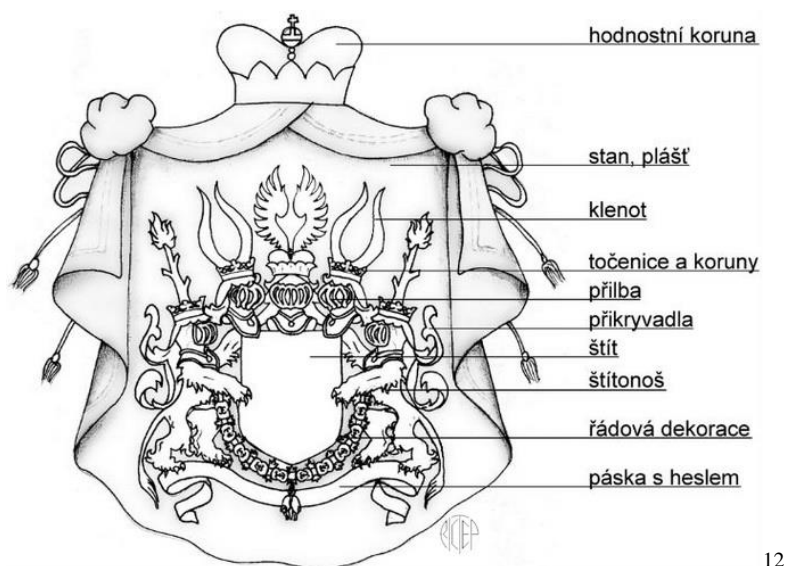
O definici heraldiky se pokouší mnoho autorů, avšak žádný z nich doposud nedokázal přinést zcela obširnou a vyčerpávající odpověď. Heraldika téměř vždy odráží historický vývoj rodu, města či země, ale je také nutné zkoumat její symbolickou stránku s její stránkou uměleckou, která se řídí pravidly a zvyklostmi. Jedná se tedy o vědu zkoumající symboliku osobní, rodovou, místní, ale i zájmových skupin a dalších odvětví. Na svém vrcholu zahrnovala veškerou svobodnou společnost, ve které tvořila skrze jednotlivé dědičné znaky jednotný identifikační systém. V konečnosti jde tak o soubor pravidel pro tvorbu znaků. Společně se svojí uměleckou stránkou se dostává na pomezí historických věd a výtvarných umění.⁸ V polovině 12. století jsou erby vyobrazované jako pomalované štíty, ke kterým se na konci století přidává i přilba, která byla taktéž znamením rytíře. Na přilby se poté přidávaly plastické figury a vznikly tak ozdoby přileb, jež se nazývají klenotem a jsou umístěny na horním okraji štítu. První kompletní erby, tedy štít s ozdobenou přilbou, se objevují kolem roku 1230. Hlavními částmi erbu jsou tak štít s přilbou, klenot a přikryvadla, avšak štít je jediná část, která nesmí chybět, neboť samotný symbol nelze považovat za erb. Existují i vedlejší části erbu, které se objevovat mohou, ale nemusí. Patří zde odznaky a hodnosti jako např. koruny, řády, úřady, klobouky duchovních atd., a heraldické ozdoby jako např. erbovní pláště, přikryvadla, štítonoši, hesla a další.⁹

Samotný název heraldika poté pochází od slova herold, což byl mimo jiné znalec v oblasti znaků a erbovních zvyklostí. Zpočátku byly erby spojeny výlučně s rytířstvím a znaky jako znamení se objevovaly na zbroji rytíře, nejčastěji na štítu. Doba rozkvětu heraldiky spadá do období středověku a byť se její rozsah zmenšil, můžeme vliv heraldiky pozorovat dodnes. Nejrozsáhlejší byla heraldika šlechtická, ta však postupem času téměř vymizela. Většina heraldiky byla tvořena rodovými a osobními znaky, které se jako vlastnické znaky objevovaly na nemovitostech i movitostech. Významná byla i heraldika církevní, ta však s ústupem církevní moci také ztratila na svém původním významu. Celkově poté zanikla například cechovní heraldika. Zde bychom ale mohli namítat, že současné značky různých společností

⁸ Buben, Milan (1986). *Heraldika* (Praha: Albatros). ISBN 13-721-86, s. 11-12.

⁹ von Volborth, Carl-Alexander (1996). *Heraldika. Úvod do světa erbů* (Ostrava: Blesk). ISBN 80-85606-87-9, s. 11, 13, 19.

a firem jsou dodnes jakousi návazností na cechovní znamení a značky. Dodnes však zůstává stále živá státní heraldika, a to v podobě státních znaků, které často navazují na heraldiku historickou. Státní heraldika se ale objevuje například i na mincích, bankovkách, poštovních známkách, budovách, razítkách atd. Nejvíce aktuální je dnes asi heraldika městská, kdy se stále více se rozšiřující autonomií měst vzniká i touha po obnově starých městských znaků či po vytvoření znaku zcela nového. V současnosti však o heraldiku začíná jevit zájem opět stále více osob.¹⁰ Používání znaků se ale díky kolonizaci rozšířilo i do částí světa, které neměli heraldickou minulost. Například město Mexiko (hlavní město státu Mexiko) dodnes užívá znak udělený císařem Karlem V., kanadská provincie Nové Skotsko poté užívá znak udělený anglickým králem Jakubem I. v roce 1621.¹¹

12

2.1. Podstata heraldiky

Heraldika je dle Vitanovského pokládána na pomezí vědy a umění, je však řazena do pomocných věd historických a vědecká obec ji tak i chápe. Nesmíme

¹⁰ Buben, Milan (1986). *Heraldika* (Praha: Albatros). ISBN 13-721-86, s. 5-8.

¹¹ von Volborth, Carl-Alexander (1996). *Heraldika. Úvod do světa erbů* (Ostrava: Blesk). ISBN 80-85606-87-9, s. 10.

¹² Popis jednotlivých částí erbu. Dostupné z: https://imgproxy.geocaching.com/ab137ca7a82ade04ef069f0e0ab228174ec5fb57?url=http%3A%2F%2Frictep.sweb.cz%2FHeraldika%2FHeraldika_I%2FStan%2Berb%2Bstitionosi%2Bpopis.jpg.

však zapomínat i na uměleckou stránku heraldiky, která byt' stojí upozaděna a ze strany umělců a uměleckých teoretiků je často opomíjena, jedná se o důležitou část této pomocné vědy. Erby nalezneme na různých předmětech od jejich zobrazování na zdech, plátně, sestavovaných jako mozaika, sekaných do kamene, odlévaných z drahých kovů či modelovaných z hlíny. Umělecká část heraldiky je poté postavena na teoretických základech, jež jsou definována souborem pravidel, která mají být při jejich tvorbě dodržována.¹³ Dle české heraldického klasika Karla Schwarzenberga se heraldikou rozumí nauka o znacích, tedy učení o nich, jejich dějinách a umění je tvořit. Proto se tedy jedná o vědu i umění zároveň a stojí tedy na pomezí historických věd a výtvarných umění. Dobrý heraldik má být tak zároveň učencem i malířem.¹⁴

Znakem se potom dle Schwarzenberga rozumí „trvalé štítové znamení, určité kresby a určitých zbarvení“¹⁵, ale také vše, co by k němu mohlo patřit. Toto vymezení však představuje obor evropské heraldiky a je potřeba jej odlišovat od znaků a znamení uvedených v oboru staroegyptském, antickém, indickém, japonském či jiném. Znak je tedy štítovým znamením, a proto se z evropsko-středověkého pohledu jedná pouze o znamení určené pro štít a na něm také pravidelně znázorňovaném. Toto samozřejmě nevyklučuje užití znamení i na jiných předmětech jako například šatu či nábytku. Toto znamení musí být také trvalé, musí být tedy svému majiteli (jednotlivci, rodu nebo právnické osobě) definitivně přiděleno. Kresba musí být poté stálá tak, aby se jednalo o ten samý znak, což nevyklučuje jeho změnu, která by ale měla být odůvodněná. Základem a podstatou znaku je tedy štít se svým znamením. Součástí znaku poté mohou být i jiné části jako například vrchní znak a honosné kusy. Ty však byt' mohou znak zastupovat, nemohou bez něj samostatně existovat a představovat znak. To však neplatí naopak, kdy samotný štít se znamením právoplatným znakem je. U znaku je nutné také rozlišovat jeho slovní popis, tedy blason, a kresebné detaily závislé na libovůli umělce. S tímto jsou také spojeny normy, podle nichž se znaky tvoří, a které se vyvinuly v dobách živé heraldiky. Zprvu se tedy heraldika vyvíjí na základě zvyků a samočinně, a až postupem času ve chvíli, kdy heraldika nabírá důležitého místa

¹³ Vitanovský, Michal (2017). *Heraldika na mincích a medailích* (Praha: Libri). ISBN 978-80-7277-559-0, s. 252-257.

¹⁴ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 15.

¹⁵ Tamtéž, s. 15.

ve společenském životě, se skrze heroldy vytváří konkrétní heraldická pravidla. I ta se však různí a vyvíjí odlišně a nelze tak vytvořit soubor obecně platných pravidel.¹⁶ Dle Bílého se termín erb v českém prostředí užívá pro označení štítu se znamením a někdy také s přikryvadlem a klenotem. Pojem erb vychází z německého slova *die Erbe*, tedy dědic. Už toto poté reflektuje právní funkci erbu jako předmětu, který stanovoval příslušnost k určitému rodu, respektive k dědění rodového symbolu. Oproti tomu pojem znak je termínem mladším, zhruba z 19. století, a má daleko širší význam. Jeho rozšíření se váže na právní a politické změny, kdy již v československé ústavě z roku 1920 měl symbolizovat odklon od monarchie. Erb představuje reálný rytířský bojový štít, který byl věšen za zdech v obydlích. Původně na něm byly ozdoby, které měly funkční charakter k vyztužení štítu a až později přibyla přilba s klenotem a přikryvadla. Z ochranné zbroje se tak vyvinul kreslený symbol.¹⁷

V díle Koláře z roku 1902 jsou erby rozděleny na dvě základní kategorie, a to na ty, které si majitelé utvořili sami, a dlouhodobě je užívali, a na erby udělené, nejčastěji panovníkem nebo osobou panovníkem zmocněnou. Erby, které si majitelé přidělili a vytvořili sami, se zprvu vyznačovaly nestálou podobou. Například otec měl ve svém erbu vlka a syn přebíral pouze vlčí hlavu jako klenot. Nejde o situaci, že by se erby potomků nebo příbuzných zcela měnily, ale mírně se od předchozího odlišovaly. Toto se postupem času mění a erby v rámci jednoho rodu se ustalují a stávají se tak plně dědičným znamením jednoho rodu. Kolem 14. století se vyvinulo nové právo, které tvrdilo, že každý může mít pouze erb takový, který mu je přidělen oprávněnou osobou.¹⁸ Vrtel má však tyto poznatky za částečně překonané, kdy tvrdí, že z pramenů heraldiky víme, že zpočátku byly erby dědičným znamením, kdy ten samý erb používal otec i syn a erb jednotlivce se tak stával erbem rodu. Základními vlastnostmi erbu už od 12. a 13. století jsou tak dodržování pravidel tvorby, vliv blasonu a ustálenost znamení. Od 40. let 12. století se z erbovnických center, jimiž byla severozápadní Francie, jižní Anglie a Porýní, rozšířilo používání erbů do celé západní a střední Evropy. Vyvrcholením této

¹⁶ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 15-17.

¹⁷ Bílý, Jirí L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., *Právní archeologie* (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 6-7.

¹⁸ Kolář, Martin (1902). *Českomoravská heraldika. I. část všeobecná, upravil August Sedláček* (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění). ISBN 80-7203-025-6, s. 43.

skutečnosti je pak situace, kdy v letech 1225–1230 používá erby všechna západní šlechta, ale i část ostatních vrstev společnosti. Oblíbenost erbů se tak rychle rozšířila jak geograficky, tak i napříč společenskými vrstvami. V tomto ohledu je také nutné zmínit, že teorie, podle nichž byly erby vyhrazeny pouze určitým společenským vrstvám nebo pouze bojující šlechtě, jsou dnes zcela překonané. Právo na erb měl každý a jejich rozšíření se dotklo opravdu všech společenských vrstev. Pokud se však v některých společenských vrstvách používal méně častěji než v jiných, neznamená to, že by to plynulo ze zákazu, ale jednalo se pouze o fakt, že v určitých společenských vrstvách nebyl toliko potřebný. V období 13. až 15. století bylo svobodné přijetí erbu tím nejpřirozenějším způsobem jejich nabytí. Na toto později nemělo vliv ani to, že od 14. století dochází k prvním udělením erbů, jež jsou potvrzeny erbovními listinami.¹⁹

Heraldika tak připomíná v některých směrech onen sebezpřesahující idealismus válečníků, kteří umírali pod těmito znameními, naopak může ale připomínat i méně lichotivé vlastnosti lidí, jakým jsou například pýcha, egoismus a marnivost. V prvotní období heraldiky musíme upozornit na přímočarost, která jí procházela. Přihlásit se k určitému erbu, znamení či znaku bylo naprosto zásadním rozhodnutím a odpadnutí bylo zradou. Přímočarost této doby je viditelná i v jasných barvách erbů, která představovala jasná pravidla, jimiž se řídili ti, kteří je nosili. Později je nutné zmínit i ideály rytířství, které jsou mnohdy nadčasové. Byť šlo zpočátku o jednoduchý vztah postavený na věrnosti bojových skupin vůči panovníkovi, později se k této ctnosti přidávají i další, jako pomoc slabým, sirotkům a vdovám, také štědrost, zdrženlivost a v neposlední řadě i služba dámě. Později však rytíře nahrazuje neurozený pěšák se střelnou zbraní. Urození se tak museli srovnat s dobou, že už nejsou jediní, kdo nosí erb. Po něm už mohl zatoužit i úspěšný kupec a dostat ho. Mohl tak erb kupce být postaven na roveň erbu rytíře? Šlechta si mnohdy udržovala velký odstup od kupců s jejich novými erby a na to, aby byli přijati mezi ně si ponechávali několik generací. Šlechta však už dávno

¹⁹ Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. století. In: de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačky z r. 1472 uloženéj v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 16-17.

nežila ideály tehdejšího rytířství a nezřídka si osvojila kupeckých metod na rozšíření svého vlivu.²⁰

2.1.1. Erby fyzických osob

Erb byl původně spojen s fyzickou osobou jeho nositele, respektive s rodem, jehož členové jej do boje nesli na svých štítech a praporecích. Jakmile přestal být užíván ve vojenství, rozšířil se také do široké společnosti a jejich nositele dělíme podle stavovské příslušnosti na erby panovníků, šlechticů a nešlechticů. Panovnické erby mají obdobný vývoj jako erby šlechtické, ale vznikaly o něco dříve, a to ze znamení, která se objevovala na praporecích a pečetích. Zprvu se jednalo o znamení osobní povahy, ze kterých se stávaly erby dědičné a erby, které symbolizovaly moc panovníka nad určitým územím. Z erbů symbolizujících moc nad určitou zemí později vznikaly zemské erby. Nejstarší šlechtické erby vznikají na západě u velkých a mocných feudálů nejprve (kolem roku 1100-1140) jako individuální znamení na štítech a později (kolem roku 1140-1180) se mění na dědičná znamení, jež respektují určitá pravidla. První šlechtické erby se v Čechách a na Moravě objevují počátkem 13. století jako artefakty právního života, jež byly ze strany šlechticů stejně jako predikáty spontánně přejímány po vzoru západu. První erby nešlechticů se vyskytují u osob, které zastávaly nějaký úřad ve městě či vesnici. K činnosti úředníka využívaly tyto osoby pečeti, na kterých se vyskytoval právě erb nebo erbovní znamení. Tímto se vytvářela skupina obyvatel nazývaná patriciátem, tedy zámožné měšťanstvo, které tvořilo městskou šlechtu. V Čechách a na Moravě patricijové měst tvořili a řadili se mezi nižší šlechtu. V prostředí měst se poté užívání erbů rozšířilo i do středních vrstev obyvatelstva, většinou mezi řemeslníky, menší obchodníky a trhovce. V jejich erbech se objevují například vlastnické značky, cechovní znaky a řemeslnické znaky. Panovníkem udělené erby měšťanům měly od 14. století také nobilitační účinek a povyšovaly tak do šlechtického stavu. Tento stav však od poloviny 15. století narušil na Moravě a v Čechách sociální a právní proces uzavírání stavů. Stavby podmiňovaly příjem nových členů až se změnou životního stylu nově příchozího a plná politická práva byla přiznána až potomků ve třetí generaci. Ve městech tak začala vznikat skupina

²⁰ Vitanovský, Michal (2017). *Heraldika na mincích a medailích* (Praha: Libri). ISBN 978-80-7277-559-0, s. 11-12.

erbovních měšťanů, jejichž nobilitace nabývala účinku až přijetím do rytířského stavu, byť svůj titul, predikát a erb měli podložené panovnickou erbovní listinou. Z pohledu uspořádání stavovské společnosti tak stále zůstávali součástí městského stavu. V průběhu raného novověku se nositeli erbů stávají vedle měšťanů také vrchnostenská úředníci a akademicky vzdělaní lidé, kdy se za speciální osobní formu šlechtictví považoval i doktorát.²¹

V období tzv. papírové heraldiky vznikají v Habsburské monarchii snahy o omezení erbů nešlechticů a jeho prosazení jako věci čistě šlechtické. V 19. století císařská moc omezuje užívání erbů nešlechtici a přísně kontroluje, zda nedochází k neoprávněnému užívání šlechtických erbů nešlechtici. Erb se tak stává v Habsburské monarchii výlučně šlechtickou záležitostí. V současné době je však ve většině zemí povoleno užívání erbů šlechtici i nešlechtici, v některých zemích se však vyžaduje registrace tohoto erbu či jeho posouzení. Erby se zveřejňují skrze registry, kdy například v Německu užívají „Algemeine Deutsche Wappenrolle“, na Slovensku „Heraldický register Slovenskej republiky“ a ve Švýcarsku registry obecné.²² Erb je tak vnějším označením jedince, který je zároveň stejný pro všechny rodinné příslušníky v linii přímé a je tak obdobný přídomku, tedy části jména. Dnešní český právní řád institut erbu a jeho ochrany nezná, jejich registrace je dnes ryze privátní záležitostí a nejde tak v případě jejich registrace o akt správní povahy, který by někomu přiznával určitá práva. Přesto by se však dalo polemizovat, zda by se na rodový heraldický symbol či erb nemohla vztahovat ochrana projevu osobní povahy podle § 81 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který navazuje přímo na ustanovení čl. 10 ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, neboť i ten by mohl být chápán jako projev osobnosti navenek. Osoba, která by však chtěla požívat takovéto ochrany, by musela nejspíše znak navenek soustavně používat jako svůj charakteristický symbol, a taktéž by se s ním musel a vnitřně identifikovat. Jakkoli na toto budeme nahlížet, erb v každém případě není

²¹ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., Právní archeologie (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 14-17.

²² Tamtéž, s. 17.

věcí v právním slova smyslu, byť předmětem může být věc na níž je zobrazován, ale nehmotným osobnostním právem.²³

2.1.2. Erby právnických osob

Erby představující právnické osoby a jejich schopnost nabývat práva a povinnosti lze dělit na znaky zemské, státní, samosprávných území, městské, cechovní, vesnické, církevních úřadů, klášterů, kanonií, řádů, univerzit, spolků a nadací.²⁴

Během formování základů stavovského státu vznikají zemské znaky. Ty se vyvíjejí nejčastěji ze znaku dynastie, která vládne, kdy například moravská markraběcí orlice byla převzata v 60. letech 13. století ze znaku Přemyslovců a český lev byl v Čechách po krátkém užívání plamenné orlice zaměněn za znak stříbrného lva užívaného Přemyslem Otakarem II. Výjimečně docházelo k tvorbě zcela nových zemských znaků či vzniku ze znaků městských. Na zemské znaky poté navazují znaky státní, které se z nich vyvinuly. Zemský znak českého lva se stal symbolem českého národa. Následně byl převzat i jako státní znak Československa a dnes patří mezi státní symboly České republiky. Znaky samosprávných území byly užívány celky menšími než zeměmi, které měly administrativní či soudní autonomii. Příkladem mohou být erby uherských žup vzniklých královským privilegiem koncem 15. a v průběhu 16. století. Tyto župy měly dokonce zákonem nařízeno užívat vlastní pečeť a erb. Erb byl poté odvozen většinou od znaků místních vládnoucích nebo vlivných rodin. Městské erby můžeme vysledovat na městských pečetích na kterých se často objevují hradby jako symbol zvláštního panovnického privilegia. Součástí takové pečete je i erb pána města. Příkladem může být pečeť města Brna z roku 1247 na kterém jsou hradby, tři věže a štít s dvouocasým lvem (znamení markraběte). S rozvojem městské autonomie v průběhu 13. století vznikají také institucionální městské erby. Erby vesnic vznikají s rozvojem samosprávy a vesnické soudní autonomie. Zprvu byly

²³ Starý, Marek (2006). Rodový erb, jeho přejímání a dědické právo v 17. století. In: Brzobohatá, Karin – Tyl, Tomáš eds., *Symbol a symbolika v právu* (Praha: Eurolex Bohemia a.s.). ISBN 80-86861-13-9, s. 63-64.

²⁴ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., *Právní archeologie* (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 17.

užívány pečetě rychtářů se znamením vrchnosti (od nichž odvozovali rychtáři svoji pravomoc) či osobním znamením rychtáře. Později si města vytvářejí znaky i pečetě vlastní, která jsou neformálně povolena pozemkovou vrchností.²⁵

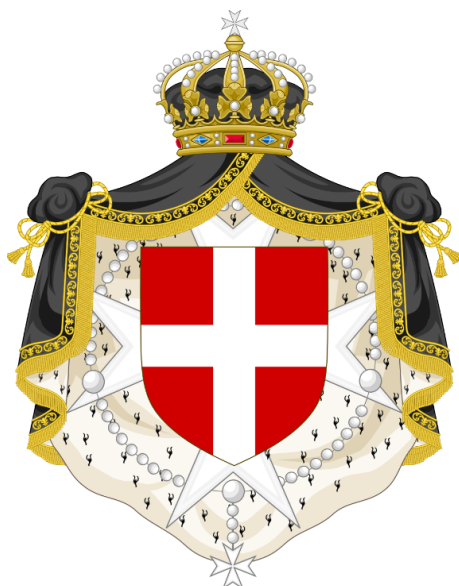
26

V Čechách a na Moravě se v průběhu 14. století etablojí erby diecézí a arcidiecézí, ale i erby duchovních řádů, klášterů a kanonií. Duchovní řády poté mají své institucionální erby, ve kterých nejčastěji užívají heraldského kříže v různých barvách. Například maltézští rytíři užívají stříbrný kříž v červeném poli, naproti tomu lazarské rytíři užívají tentýž kříž, ale zelený ve stříbrném poli. Erby farních úřadů, vikariátů a děkanství se objevují až ve století 19. a 20. Lze zmínit i erby univerzit. Ty vznikají původně jako instituce církevní a jsou opatřeny pečetí

²⁵ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., Právní archeologie (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 17-19.

²⁶ Pečeť města Brno z roku 1247. Dostupné z: <https://dalsimoravak.files.wordpress.com/2012/06/brno-pecet-foto-1247.jpg?w=347&h=373>.

k ověřování listin, z jejichž pečetních obrazů se později stávají znaky těchto univerzit. Cechovní erby vznikaly ve 14. a zejména 15. století heraldizováním cechovních symbolů, jimiž byly náboženské symboly, výrobní nástroje či znázornění výrobků. Později cechovní erby uděloval panovník.²⁷

28

29

2.1.3. Erb jako právně archeologická památka

Předměty, které zkoumá heraldika, ale i numismatika, sfragistika, právní archeologie a ostatní pomocné vědy historické můžeme zařadit pod širší vědní obor, jimiž je právní historie. Ve vztahu k právně archeologickým hmotným pramenům jsou pro heraldiku zajímavé, dle dělení od prof. Adamové, ústavně a administrativně-právní prameny, ke kterým patří symboly vládní a výkonné moci, jimiž jsou mimo jiné i korouhve a praporce, na nichž se velmi často objevují znaky

²⁷ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., Právní archeologie (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 19-21.

²⁸ Znak Suverénního řádu Maltézských rytířů. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ee/Coat_of_arms_of_the_Sovereign_Military_Order_of_Malta_%28variant%29.svg/1024px-Coat_of_arms_of_the_Sovereign_Military_Order_of_Malta_%28variant%29.svg.png.

²⁹ Znak Řádu rytířů svatého Lazara Jeruzalémského. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/fd/Grandes_arnes_OSLJ.svg/1024px-Grandes_arnes_OSLJ.svg.png.

a znamení známá z oblasti heraldiky.³⁰ Erb spadá taktéž do oboru právní archeologie a je tedy právně archeologickým objektem. Erb jakožto předmět právních vztahů spadá do oblasti erbovního práva a v úzkém slova smyslu do oblasti právní archeologie spadá také právní symbolika erbu, gesta a rituály. V obecnosti se ale o problematice erbu pojednává komplexně a vnitřní dělení tak nemá velkého významu.³¹

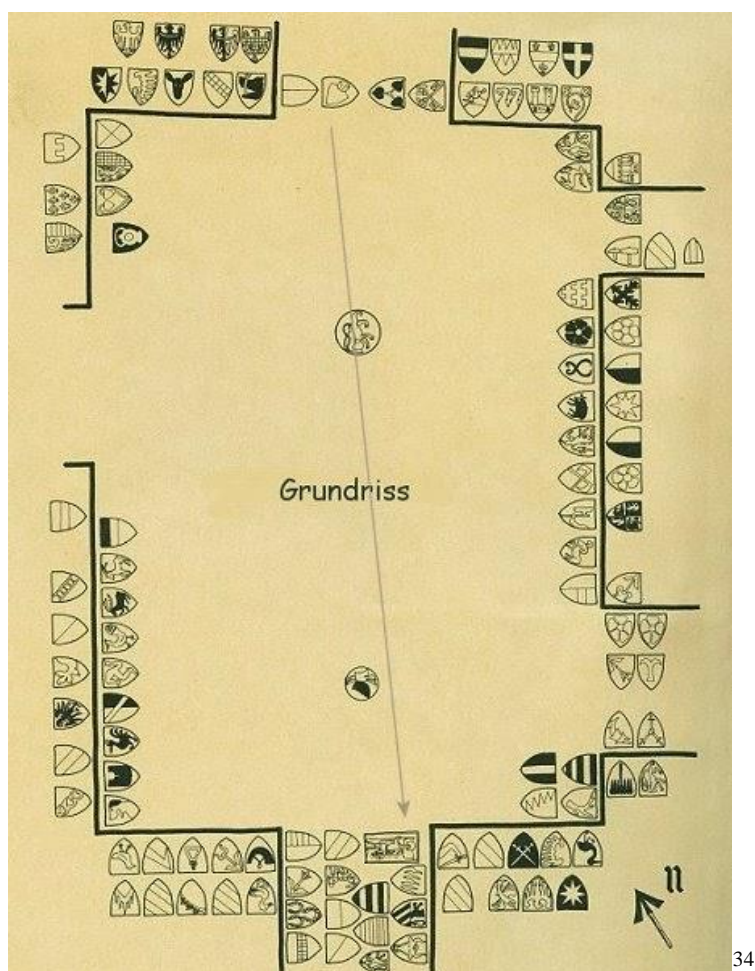
Nutné je taktéž zmínit různorodost užívání erbů a erbovních znamení. Nejznámější je zobrazování erbů v podobě bojového štítu, nejde však o jediný způsob jeho zobrazení. Erby se často zobrazovali i na ostatní zbroji rytíře, na jeho zbraních i oděvu, jeho koňské pokrývce, rytířské zástavě a mnohých jiných částech a předmětech. Nadto poté znak a barvy pána nosili i jeho sluhové. Erby se taktéž přenášely na hlavice sloupů, na portály a svorníky, malovaly se na stěny v síních, oblíbené byly i na glazovaných kachlových pecích, barevné se potom často vyobrazovaly i ve vitrážích oken kostelů, radnic a měšťanských domů, zárubních brán, na okenicích, na kostelních oltářích (označovaly světského patrona či donátora), taktéž se vyřezávaly do dřevěných zařízení kostelů, ale i nábytku soukromých domů či úředních budov, jejich zobrazení bylo možné i na deskách knih i jejich iluminaci, ale i na pohárech, kalichách, závěsech a pokrývkách, mincích a nejčastěji poté na pečetích.³² Mezi další právně archeologické památky patří i erbovní galerie, erbovní vývody a erbovní rodokmeny. Erbovní galerie představovaly soubor erbů, které nejčastěji reprezentovaly určitá práva rodu. Symbolizovaly dvůr panovníka, jeho rozsah moci a velikost majetku, městské i zemské soudce, spřízněné rody, úřady, ale i církevní instituce a rytířské řády. Erbovní vývody představovaly předky určité osoby sloužící jako průkaz šlechtictví, titulu či stavovské příslušnosti a jejich funkcí byl přístup ke dvoru a do stavovských institucí. Erbovní rodokmeny, nebo také rozrody, sloužily k reprezentaci rodu, ale i k řešení právních otázek. Jednalo se o vyobrazení erbu často i se jménem

³⁰ Schelle, Karel (2006). K historii právní archeologie. In: Brzobohatá, Karin – Tyl, Tomáš eds., *Symbol a symbolika v právu* (Praha: Eurolex Bohemia a.s.). ISBN 80-86861-13-9, s. 60, 62.

³¹ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., *Právní archeologie* (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 5-6.

³² Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. století. In: de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačky z r. 1472 uloženéj v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, překlad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 17-18.

nejstaršího předka a jeho manželky, následované descendenty s jejich erby a případně i s jejich manželkami, a následně pokračovala mužská linie potomků.³³

V souvislosti s rozšiřováním erbů a jejich vývojem vznikaly také knihy, tzv. erbovníky neboli armoriály, které sloužily heroldům či jiným úředníkům k poznávání erbů a jejich nositelů. Herold byla osoba, jež se starala o erbovní registry a ostatní záležitosti spojené s erby. Erbovníky potřeboval k tomu, aby byl schopen určit, zda někdo užívá erb oprávněně, zda nedochází k uzurpaci erbu, ale i k jiným turnajovým nebo ceremoniálním záležitostem. Heroldi byli nadáni také

³³ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., Právní archeologie (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 9-10.

³⁴ Schéma erbovní galerie v sále hradu Lauf. Dostupné z: http://2.bp.blogspot.com/-Gkju0Td8srU/VFoRYst-qXI/AAAAAAAAAJA/A19P0Zv34Ao/s1600/02_Lauf%2B-%2Brozm%2B-%2Bst%2B-%2Bn%2B-%2Bd%2B-%2Berb%2B-%2Bmoravsk%2B-%2Blice%2Bvlevo%2Bnah%2B-%2B99e.jpg.

soudní mocí a mohli tak rozhodovat právní záležitosti ve věcech erbů, což symbolizovala heroldská hůl.³⁵ Erby jednoduše prorostly do každodenního života a používaly se při mnoha příležitostech.³⁶

2.2. Původ heraldiky

První zprávy o znacích a jejich užívání máme z poloviny 12. století, kdy se tyto objevují ve spojení s prvními křížovými výpravami. Znaký se nejčastěji objevovaly na štítech rytířů, ale zdobeny byly i bojové oděvy, prapory a příkrývky koní.³⁷ První erby tak začínají vznikat už ve 40. letech 12. století v souvislosti s vývojem rytířských přileb, jež jsou nyní uzavřené a není tak možné rozpoznat rytíře samotného. Tento hendikep je poté kompenzován rytířským štítem, jež se stává ideálním místem pro umístění individuálního identifikačního znamení. Toto individuální znamení muselo být poté na dálku dobře rozeznatelné a zřetelné, čemuž se poté podřídila jeho tvorba co do barevného provedení i jeho stylizace.³⁸ Rytířské brnění se postupem času stává těžší a stále více zakrývá všechny části těla, včetně hlavy, na které je nyní přilba, která zcela zakrývá tvář. Lze tak usuzovat, že vývoj štítových znamení se pojí se skutečností, že rytíři byli ve vřavě bitvy s rozvojem zbroje mezi sebou stále méně rozeznatelní a hrozilo, že se spřátelení rytíři navzájem zabijí. Rytíři si tak začínají kreslit svá osobní znamení na štíty, není však vyloučeno, že jej během života i několikrát mění. Zároveň zprvu neplatí zásada dědičnosti takového znaku. Opravdové počátky heraldiky jsou poté spojeny s křížovými výpravami. Křižáci mimo své individuální znamení začínají na nařízení papeže Urbana II. v roce 1095 užívat také společné znamení bojovníků za

³⁵ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., Právní archeologie (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 8.

³⁶ Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. století. In: de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlač z r. 1472 uložené v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, překlad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 18.

³⁷ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 18.

³⁸ Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. století. In: de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlač z r. 1472 uložené v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, překlad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 15.

osvobození božího hrobu, jímž se stal červený kříž na bílém poli – od toho také vzniká samotné označení „křižáci“.³⁹ Zde je ale možné namítat, že první znaky a důkazy evropské heraldiky můžeme nalézt ještě před prvními křížovými výpravami, a to ve spojení s normanským vpádem do Anglie. Jako důkaz o užití prvních heraldických znamení na evropském kontinentě ještě v období před 12. stoletím, tedy před prvními křížovými výpravami, slouží tapisérie z Bayeux (někdy označován také jako čaloun z Bayeux či Bayeuxský gobelín). Na něm jsou vyobrazeny události vpádu Normanů do Anglie v roce 1066, a to výjevy s četnými postavami, které mimo jiné nesou normanské štíty s heraldickými znameními. Jde tedy o nesporný doklad toho, že heraldická znamení zde byla ještě před křížovými výpravami.⁴⁰ Byť je tedy možné namítat, že se znaky a heraldická znamení objevují už dříve, budiž důkazem tapisérie z Bayeux, má se za to, že tato neobsahuje skutečné dědičné znaky, tak jak se objevují až v polovině 12. století ve spojení s prvními křížovými výpravami. Přesto je však nutné mít na paměti, že tyto často složité znaky a heraldická znamení se neobjevila ze dne na den. Jsou předmětem dlouhodobého vývoje, jež navazoval na starší prvky.⁴¹ Heraldika se tak rozšiřuje jako jednotné znamení pro válečná tažení a v době míru se přesouvá i na rytířské turnaje, které byly jakýmsi tréninkem na válku opravdovou. Na konci 12. a v průběhu 13. století se rozšiřuje i tím, že se stává znaméním dědičným. Posledním důvodem rychlého rozšíření heraldiky po celé Evropě byla i negramotnost tehdejších rytířů. Ti měli za úkol bránit zemi a nebylo tak potřeba, aby se zaobírali dlouhým studiem písma a četby. Pro stvrzování pravosti listin, ale i k ostatním administrativním úkolům, tak začali užívat individuálního znamení ve štítu.⁴²

³⁹ Buben, Milan (1986). *Heraldika* (Praha: Albatros). ISBN 13-721-86, s. 15-16.

⁴⁰ Milde, Josef (1944). 10. Heraldický dopis. *Heraldický odbor J. s. č. r. Praha XVI-1118*. (Dostupné z: <http://www.historie.hranet.cz/heraldika/hd/hd10.pdf>).

⁴¹ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 18.

⁴² Buben, Milan (1986). *Heraldika* (Praha: Albatros). ISBN 13-721-86, s. 16-21.

43

Znaky a ornamenty se také často objevovaly na různých tkaninách jako forma výzdoby. Tato ornamentika byla románského slohu a vyvíjela se pod velkým vlivem východu ze kterého do západní Evropy proudily drahé tkaniny. Právě rytíři na křížových výpravách si takovéto východní tkaniny opatřovali v Malé Asii, kde se nacházela vojska byzantských ale dále na východ i perských rytířů, kteří se zdobili tkaninami s východními motivy a znaky. V díle Kniha králů jednoho z nejvýznamnější a nejvlivnějších perských literátů, Firdausího, dokončeného kolem roku 1010, jsou popsána znamení, jež se objevovala na perských korouhvích. Jednalo se o lva, tygra, vlka, kance, zebra, slona, osla, orlici, draka, slunce a měsíc. Jak známe z evropské heraldiky, všechna tato zvířata se v ní objevují. Tato zvířata nebyla bez symbolického významu, kdy například orlice zosobňovala porážku nepřítele, tedy vítězství, kdy toto vyjadřoval i drak a kanec. Zde je nutné podotknout, že i perská symbolika a výtvarná vzdělanost byla převzata, a to ze staré Babylonie. Už v této starověké říši se užívala znamení, jakými byl lev, drak, býk, orlice, gryf, had, ryba, slunce, měsíc nebo strom života. Peršané tedy obnovovali královské symboly staré Babylonské říše a z Persie se poté tato znamení šířila dále do světa.

⁴³ Výjev na tapisérii z Bayeux s normanskými heraldicky zdobenými štíty. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/bb/Bayeux_Tapestry_scene57_Harold_death.jpg/1920px-Bayeux_Tapestry_scene57_Harold_death.jpg.

Antické středomoří taktéž dlouhodobě znalo různá zvířecí znamení jako například draka Apollona Pythického, mykénského lva či Diova Orla. Avšak po dobytí Malé Asie Římany došlo k zesílení východního perského a semitského vlivu, což mělo za následek rozšíření východní symboliky po celé říši. Některá heraldická zvířata můžeme pozorovat i v symbolice čínské, jako například lva, slona, ohniváka, draka či jednorožce, která nejsou pro čínskou přírodu typická a musela tak být přejata z Persie a Indie. Západní rytíři tak tedy zprvu nepřijali znaky jako štítová znamení, ale spíše jako ozdoby látek. Angličané dodnes hovoří o *coat of arms* v doslovném překladu tedy o nějakém plášti se znakem. Je taktéž známo, že *cotte* byla válečnou suknicí, která symbolizovala rytíře a na niž se zprvu umísťovaly znaky. Zvyk nošení vojenských suknic byl i v Byzanci, jež byl rytířským symbolem. Byzantským rytířským odznakem byl i pás od kterého poté později vzniká i sousloví pasovat na rytíře.⁴⁴

Na byzantských tkaninách můžeme objevit následující heraldické náměty, ze zvířat to jsou lev, pardál, pes, tur, slon, beran, kozel, kozoroh, jelen, zajíc, páv, sokol, husa, labuť, kohout, orlice, orel, had a ryba, z rostlinstva růže, lilie, lipový list, trojlist, strom, z mytologie gryf, Pegas, jednorožec, ohnivák, mořská panna, ale objevují se i symboly jiné jako jezdec nebo hrad. Byzantskou tematiku symbolů doplnily i evropské severské národy například o medvěda a vlka, kteří jsou známi už z Persie, a havrana. Heraldická symbolika byla známá i na konstantinopolském dvoře v době Byzantské říše. Zvířata, jež se objevují na rouchách dvorských hodnostářů vycházejí z výše popsaného okruhu heraldických symbolů. Důstojníci často nosili orly, býky a mořská zvířata, někdy i draky s rybím ocasem. Stratoři⁴⁵ poté nosili bílé lvy, kteří jsou právě pro Čechy zajímavé, neboť jejich znakem je bílý lev. Užívání českého bílého lva je doloženo už za Přemysla Otakara I. Právě jeho praotec Vladislav I. byl leníkem konstantinopolského císaře Manuela Komnena a můžeme předpokládat, že mu byl udělen dvorský úřad. K této hodnosti mohl tedy pravděpodobně získat i bílého lva, z něhož si poté mohl doma v Čechách vytvořit znak vlastní a napodobit tak konstantinopolské znaky.⁴⁶

⁴⁴ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 18-20, 23-24.

⁴⁵ Strator byla v římských a byzantských armádách jednou z relativně nízkých hodností.

⁴⁶ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 21, 23.

47

Je nutné zmínit, že v heraldických počátcích také často nalzáme v oblastech jižního a západního Německa znaky pána a jeho leníka, které jsou totožné či pouze málo odlišné. Tato stejnost znaků mezi leníky a jejich pány je zapříčiněna tím, že znaky zprvu nesloužily jako znaky rodové, ale jako symboly označující přidružené či stejné jednotky. To zřejmě vychází z představy křižáků, kteří na východě zaznamenávají heraldické ornamenty nikoli jako rodové odznaky, ale jako náměty pro stejnokroje vojenských a dvorských družin. V tomto duchu se nese i rozšíření císařského orla na západě. Ten se dlouhodobě objevuje jako odznak, a také jako odvozený znak říšských leníků včetně knížete českého a markraběte moravského, ale i císařských příbuzných. Až o řadu let později se toto znamení objevuje zobrazené na císařském štítu jako erb. Opětovně po vzoru východu zdobil západní císař říšským orlem okolí a své příslušenství, nikoli však toto znamení nespojoval se svoji osobu.⁴⁸

⁴⁷ Nejstarší známé barevné vyobrazení českého lva na hradě Gozzoburg v rakouském městě Kremžce ze 70. let 13. století. Dostupné z: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f2/Gozzoburg-cechy.JPG>.

⁴⁸ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 24.

2.3. Vývoj heraldiky

Je tedy velmi obtížné stanovit ve kterém z národů či říší se erbovnictví rozvinulo nejdříve. Byť máme první zprávy o heraldice ze západu, tedy z německých oblastí, je tomu nejčastěji proto, že je zde větší hojnost pramenů. Avšak jak už bylo popsáno, obyčej užívání znaků je nám známý už z dávných dob východních říší, ať už z Konstantinopole či z Persie. První známé znaky se však objevují až zhruba v období druhé křížové výpravy, tedy ve druhé čtvrtině 12. století, které vycházejí ze štítových ozdob jako vojenských odznaků.⁴⁹ Znaky vznikají v polovině 12. století téměř současně v celé západní Evropě a heraldika jako nauka o erbovním umění vzniká až o něco později. Avšak zvyk malovat různá znamení na válečné štíty je mnohem starší a je nám znám už z dob staré Babylonie, Persie, Číny, Řecka i Říma. Výzdoba těchto štítů ale není heraldická, neboť jde pouze o dekoraci a nijak se tato znamení nespojovala s konkrétní osobou jako identifikátor, ani nepřecházela na právoplatné dědice.⁵⁰

Podle dělení od Schwarzenberga můžeme rozdělit vývoj heraldiky do několika období, která jsou důležitá pro rytířstvo. Jedná se o dobu ranou – období od druhé křížové výpravy (1147) po nastoupení rodu Valois (1328), dobu vrcholnou (klasickou) – od začátku stoleté války (1337) po konec války růží (1485), dobu pozdní – od bitvy u Bosworthu (1485) až po vyhnutí rodu Valois (1589), dobu úpadkovou – od vraždy Jindřicha III. (1589) po bitvu u Fontenoy (1745), dobu copovou – doba po bitvu u Magenty (1859) a dobu obrození, která trvá dodnes. Jednotlivá období se odlišují nejen v provedení znaků, ale zejména ve způsobu jejich užití.⁵¹

Význam znaků v době rané můžeme sledovat ve vztahu k rytířským vojskům. Tato vojska se neskládala pouze ze samých rytířů, ale byly zde i ostatní pomocné osoby jako panoši, zbrojnoši, vodiči koní, nosiči zavazadel, ale i služebníci pro vaření. Skupiny těchto rytířů poté bojovaly pod vedením lenního pána. Aby se tyto skupiny poznaly v boji, používaly k tomuto několik pomůcek. Byl jimi společný pokřik, který se později také promítl i do heraldiky ve formě nápisu na

⁴⁹ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 26.

⁵⁰ Buben, Milan (1986). *Heraldika* (Praha: Albatros). ISBN 13-721-86, s. 12-14.

⁵¹ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 27.

pásce, korouhev družiny a rytířův vlastní kabátec se štítem. V prvotních dobách tedy lenní páni dávali svá znamení rytířům svých družin proto, aby se společně s ostatními pomůckami odlišili od družin jiných. Aby ale rytíři odlišili od ostatních své družstvo v rámci jedné vojenské skupiny a udrželi tak pohromadě svoji družinu, začali přidávat do svých znaků například klenoty, či na nich prováděli jiné změny nebo dokonce znaky úplně měnili. K těmto změnám ve štítě docházelo i ve chvíli, kdy šlo více mužů z jednoho rodu samostatně do boje. V tomto období existuje pouze málo pravidel o tom, jak znaky tvořit, nosit či je odlišovat, mimo ta, která byla ryze účelná. Šlo zejména o to naznačit podobnými znaky lenní nebo pokrevní sounáležitost, odchylkami upozornit na různosti v těchto svazcích a odlišit znamení své od znamení jiného člověka, který nebyl příslušníkem našeho svazku (ať už lenního, pokrevního či jiného). V českých zemích se během 13. století s rozvojem vojenství a právního života šířilo užívání znaků od lenních pánů k rytířům a poté k měšťanstvu.⁵²

V počátcích heraldiky ještě nebyla dodržována ani pravidla heraldického slohu, a proto byla erbovní zvířata kreslena na normanské a později gotické štíty tak, jak se dalo. Heroldská znamení taktéž nebyla stejná a spojování figur bylo často náhodné a nevzhledné. Klenoty se taktéž malovaly různými způsoby bez dodržení pravidel. Vše se mění v polovině 13. století, kdy se ustálila malba erbovních zvířat a do konce tohoto století nabývají ustálených tvarů i heroldská znamení.⁵³

V době klasické poté dochází k vyvrcholení heraldického slohu, kdy dochází k zakulacení a zkrácení štítů, v 15. století se objevují i terče, rozšiřují se i štíty čtvrcené, a i opětovně čtvrcené. Heraldická zvířata se v pozdní gotice stávají složitějšími, vysoce ozdobnými a nabývají své největší krásy. Dochází také k doplnění heroldských znamení a jejich ustálení. Heroldi se začínají organizovat, s rozvojem písemnictví se kodifikují heraldická pravidla a přísně se dodržují. Kolem roku 1340 se také začínají rozvíjet erbovní listiny. Za zmínku stojí i rytířské turnaje kde se hojně užívaly štíty i klenoty, které byly ozdobovány dalšími prvky jako jsou koruny nebo přikryvadla. I přes tento rozvoj si však majitelé znaky sestavují sami a také si je sami přidělují. Zejména poté vladaři a velcí páni rozmnožovali své znaky podle potřeby, například když chtěli zaznamenat nějaká

⁵² Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 27-29.

⁵³ Tamtéž, s. 29.

dědická práva. Prostí rytíři většinou možnost k rozmnožení svého znaku neměli, ale doplňovali je například o různé klenoty pro různé větve rodu, nebo novými ozdobnými prvky nahrazovali prvky staré. Dokonce i měšťané si libovolně opatrovali štíty společně i s klenoty.⁵⁴

V pozdní době se postupně přestávají nosit štíty a během 15. století mizí i rytířské turnaje. Přesto se na bitevní pole stále nosí praporce, kabátce a jiné ozdoby. Panovníci postupně začínají ovládat erbovnictví a prostší rody, měšťané a noví šlechtici se nyní již neobejdou bez erbovního listu. Znak se tak z odznaku skutečné společenské třídy stává panovnickým vyznamenáním. S tím se také rozšiřoval i zvyk zvláštních čestných polepšení znaků. Avšak co se týká velkých pánů, ti si stále se svými znaky dělali, co chtěli. Nadále je doplňovali, dělili, komplikovali nebo jinak upravovali podle toho, jak chtěli. Právě tato komplikace erbů vede do doby úpadkové, která se vyznačuje odklonem od precizní gotické malby a přesunem do renesance, která se stala svým zdobením až přílišně složitou. V tomto období zcela vymizely štíty i klenoty ze skutečného života, heraldická pravidla se začala vymykat a znaky se staly pouze věcí listin. Honosnost baroka se stala v této době význačnou vlastností. Rozvinuly se hodnostní odznaky, zejména koruny, které často nahradily přilby a vznikaly pláště, hesla, prapory, které se přidávaly ke štítonošům. Čím více prvků a ozdob se vkládalo do znaku, tím méně bylo rozeznatelné samotné erbovní znamení. V době copové poté dochází k absolutnímu úpadku heraldiky, který souvisel s nástupem osvícenství, revolucemi a liberalismem, jež odmítali vše středověké. Vlády si osvojily panství nad znaky a omezily je pouze na šlechtu, o měšťanské znaky se vůbec nestaraly a přenechaly jejich správu kancelářím, které o ně taktéž nejevily zájem. Situace se mění až v době obrození, která začíná nejprve v Německu a poté i v Anglii. Nastává obrat ke starým znakům a pravidlům jejich tvorby. Vydávají se nové spisy popisující historii heraldiky a dochází i k restaurování a napodobování erbů starých.⁵⁵

⁵⁴ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 29-30.

⁵⁵ Tamtéž, s. 30-33.

2.4. Zásady heraldiky

Schwarzenberg ve své knize vychází z premisy, že heraldická pravidla nejsou stanovena libovolně, nýbrž ustálena vývojem. Znak má funkci znamení a vždy označuje svého pána, ať už je nesen na štítu, namalován na budově či vtisknut do pečeti. Z této základní vlastnosti znaku jsou poté odvozena i ostatní pravidla heraldické tvorby. Dobré znamení má mít potom tři základní vlastnosti, a to že má být dobře vidět, musí jít dobře poznat a musí se dobře pamatovat. Heraldická kresba poté vychází z těchto základních vlastností, aby bylo naplněna funkce znaku jako znamení svého pána.⁵⁶

Aby mohl být znak dobře vidět, musí být štítové znamení co největší, tedy plocha štítu musí být znaméním co nejlépe vyplněna. V tomto směru je nutné dbát na vhodný výběr barvy, a to ten, že se nikdy nepoužívají dvě barvy či dva kovy, neboť tyto se špatně rozeznávají.⁵⁷ Toto pravidlo tak předpokládalo, že rytířovo štítové znamení bude zbarveno tak, aby byl dodržen kontrast mezi světlým kovem a tmavou barvou. Světle zbarveným kovem mohlo být zlato či stříbro a oproti tomu tmavou barvou byla typicky červená, modrá, černá nebo později i zelená. Souhrnně se tyto barvy poté označovaly jako tinktura. Od počátku se také ujalo pravidlo, že kovové znamení je umístěno na barevný štít, anebo naopak barevné znamení se umísťuje na kovový štít. Nikdy ne však kovové znamení na kovovém štítu, či případně barevné znamení na barevném štítu, neboť by erb v takovýchto kombinacích nemohl plnit svůj původní účel, jimž bylo rozlišit svého nositele.⁵⁸ Z tohoto pravidla také plyne zásada, že znak má být jednoduchý, aby byl dobře poznatelný. Jsou však i případy, kdy dochází ke spojení vícero znaků v jeden. I zde by však tvůrce znaku měl vždy sledovat zásadu, že znak má být dobře viditelný, a tudíž co nejjednodušší, nikoli co nejhonosnější. Zásada jednoduchosti se vztahuje i

⁵⁶ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 34.

⁵⁷ Tamtéž, s. 34-35.

⁵⁸ Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. století. In: de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačky z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 15.

na vkládání brisury (dodatky vkládané do znaku pro odlišení od ostatních – lem, turnajský límec, půlměsíc, hvězda ...) a dalších znamení.⁵⁹

Další z pravidel je, že znamení musí být dobře poznatelné. Toho lze docílit zejména vhodným a poznatelným výběrem barvy, ale i znamení. V tomto směru je tak lepší užívat znamení běžná a odlišit je barevně, než užívat a vytvářet znamení nová, ale špatně poznatelná. Mezi běžná ze znamení v českém prostředí patří růže, hvězda, orlice, lvíce, sviní hlava, ale máme i znamení méně známá, ale svou kresbou dobře poznatelná jako například hrábě, hřeben či leknín.⁶⁰ S tímto pravidlem je také spojováno, že znamení zobrazované v erbu musí být stylizováno heraldicky a nikoli realisticky. Pro nejdůležitější ze znamení, tzv. figury (lilie, růže, lev či orel), se ustálila určitá pravidla jejich zobrazení, jež se považovala za standardní. Kupříkladu lev se musel zobrazovat v jeho levém profilu, stojící na jeho levé zadní noze s ostatními nohama před sebou, dále s výraznými zuby, drápy a otevřenou tlamou s viditelnými zuby a s ornamentálně zobrazeným ocasem za jeho zády. Orel se poté musel vždy zobrazovat s roztáhnutými křídly z tzv. žabí perspektivy spolu s viditelnými pery, ornamentálním chvostem, s hlavou otočenou heraldicky vpravo s výrazným zobákem a vyplazeným jazykem, společně se zřetelnými drápy. Na základě těchto vzorů a jejich vzorových postojů se taktéž zobrazovala i ostatní zvířata. Podle lva se zobrazoval například býk, beran nebo kůň a podle orla holub a další jemu podobná zvířata.⁶¹

Posledním ze základních pravidel je, že znak se musí dobře pamatovat, tudíž jej musí být možné blasonovat, tedy slovně popsat. Nejde tedy pouze o to, aby bylo možné si jej zapamatovat, ale znak musí jít i dobře popsat. Erb, který nejde blasonovat, tedy není možné považovat za znamení. Toto pravidlo poté vychází z předešlých, kdy, pokud není znamení dobře viditelné ani poznatelné, nelze jej ani popsat. K dodržení tohoto pravidla je vhodné i užití mluvících znamení, tedy heraldických znamení, která přímo udávají pánovo jméno či jiné pojmenování.⁶²

⁵⁹ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 35.

⁶⁰ Tamtéž, s. 35-36.

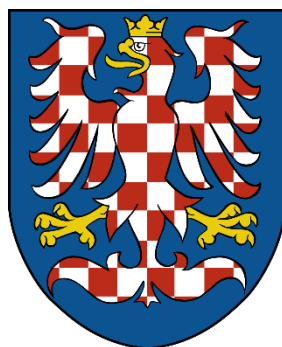
⁶¹ Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. století. In: de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačky z r. 1472 uloženéj v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, překlad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 15.

⁶² Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 36-37.

Vhodná stylizace poté měla význam i pro jeho slovní popsání. Během turnaje herold vyvolával rytíře dle jejich erbu, musely tedy být slovem opsatelné v jeho největší možné stručnosti. Pokud erb takovou podmínku nesplnil, měl herold dokonce právo jeho nositele na turnaj nevpustit, nezapsat jej do erbovního registru a nebrat jej na vědomí. Takto se už od počátku stal blason nástrojem spoluutváření erbů, mající za následek ovlivňování jejich podoby a neopakovatelné heraldické estetiky. S těmito požadavky souvisela i ustálená pravidla pravé a levé strany, kdy se na erb díváme z pohledu jeho nositele, tak že pravá strana je pravou stranou rytíře (nositele). Heraldicky pravý okraj štítu je považován za stranu významnější, a proto k němu směřují i asymetrické figury, takže například lev, kůň, orel ale i všechna ostatní zvířata na erbu hledí standardně heraldicky doprava. Takovýmto způsobem byla poté zformována pravidla heraldické tvorby, tedy *fetialium leges*. Zpočátku byla samozřejmě nepsaná a heroldi je předávali svým nástupcům. Na základě mnoha zachovaných heraldických pramenů (zejména erby vyobrazené na každodenních předmětech) však víme, že byla důsledně dodržována.⁶³

64

65

66

⁶³ Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. století. In: de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačky z r. 1472 uloženéj v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 15-16.

⁶⁴ Současný znak Čech se symbolem lva stylizovaného podle heraldických pravidel. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/20/Small_coat_of_arms_of_the_Czech_Republic.svg/1024px-Small_coat_of_arms_of_the_Czech_Republic.svg.png.

⁶⁵ Současný znak Moravy se symbolem orlice stylizované podle heraldických pravidel. Dostupné z: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/04/Moravia.svg/1024px-Moravia.svg.png>.

⁶⁶ Současný znak Slezska se symbolem orlice stylizované podle heraldických pravidel. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/06/Coat_of_Arms_of_Czech_Silesia.svg/1024px-Coat_of_Arms_of_Czech_Silesia.svg.png.

K těmto základním pravidlům či zásadám, tedy zřetelnosti, poznatelnosti a popsatelnosti, se přidávají i další jako je správnost a vzhlednost znaku. Správností se rozumí použití takových heraldických figur, která mají a mohou být v daném erbu použita. Vzhledností se poté rozumí držení se při tvorbě pouze jednoho slohu, vhodné užití barev, ale i správné stínování.⁶⁷

2.5. Tractatus de Insigniis et Armis

Za základ pro tvorbu erbů a studium heraldiky se často považuje spis s názvem *Tractatus de Insigniis et Armis* od Bartola de Saxoferrata – středověkého právníka, komentátora římského práva, diplomata, profesora a učence z italské Perugie. Právě v dobách Bartola de Saxoferrata, tedy v období 14. století, zažívá heraldika období svého největšího rozkvětu, kterému předcházelo 200 let vývoje během něžž se rozšířila do všech koutů tehdejší středověké Evropy, ale i napříč společenskými vrstvami. Ačkoliv se nejedná o nejstarší heraldický spis, byť se za nejstarší dlouho považovalo, vyčnívá mezi ostatními heraldickými díly zejména svojí jedinečností, největším vplyvem a počtem pokračovatelů. Bartolo se ve svém díle věnuje třem hlavním otázkám, a to heraldickému právu, heraldické teorii a heraldické praxi. Právě otázka výběru těchto oblastí heraldiky je zajímavá i dodnes, neboť tuto strukturu používá mnoho obdobných příruček dodnes.⁶⁸

V rámci heraldického práva zkoumá Bartolo právní rámec nabytí erbu, práva na erb, problematiku dědění erbu, jeho zákonného používání, trestání zneužití erbu zákazem používání erbu, trestními postihy za zneužití erbu a jiným souvisejícím heraldicko-právním otázkám. V oblasti heraldické teorie se poté věnuje zejména heraldickým barvám, stylizaci heraldických figur a jejich standardní poloze ve štítu. V části heraldické praxe se zaměřuje na správné a vhodné používání erbů, ale i heraldických znamení, na různých dalších předmětech

⁶⁷ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 37.

⁶⁸ Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. století. In: de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačky z r. 1472 uloženéj v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, překlad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 8, 14, 19.

mimo štít, zástavu a pečeť, jako například ve výzdobě šatů, stěn a vybavení příbytků.⁶⁹

V traktátu se také věnuje heraldickým barvám. Pravidla střídání barev a kovů nezmiňuje, ale naopak se věnuje hierarchizaci barev a částečně i její symbolice. Umisťování barev dle jejich stupně důležitosti však skutečný heraldický vývoj vůbec neakceptoval. Přesto ale upozorňuje na heraldicky pravou stranu štítu jako na tu významnější, ke které mají směřovat erbovní figury, a to například lva, koně a beránka. Výběr těchto figur v traktátu poté není náhodný, neboť představuje tři různé způsoby heraldického zobrazení čtyřnohých zvířat, jež mají být vztyčené, ve skoku či kráčející. Zmínka je zde i o zbroji heraldických zvířat, jež se má zdůrazňovat. Pokud jde o praktické používání erbů, Bartolo uvádí mnoho příkladů, kdy se erby používají, kde se erby mohou či mají používat, a zejména také to, jak se mají používat. V tomto ohledu poté doporučuje praxi heraldické zdvořilosti, která stanovila, že se erbovní znamení otáčejí k nejméně významnému bodu, a to ať už oltáři, trůnu nebo jinému významnému místu.⁷⁰

Středověké heraldické traktáty lze také rozdělit do dvou hlavních „tradic“, a to na bartolovskou a francouzskou. Bartolovská tradice se vyznačuje právní erudicí, teoretickou a vědeckou hodnotou jejich spisů, a patří sem spisy od poloviny 14. století do konce 16. století. Francouzská tradice a její stoupenci poté nechávají zcela stranou vše co se týká erbovního práva a směřují svoji pozornost ke starobylosti a vznešenosti až posvátnosti erbů. Na rozdíl od Bartola a jeho myšlenky, že erby slouží primárně jako nástroj rozlišení lidí a jejich majetku, poté francouzští stoupenci tvrdí, že jde o vyznamenání chrabrých bojovníků a patří proto pouze šlechtě meče. Kovy, barvy i erbové figury francouzské tradice jsou poté naplněné až poetickou symbolikou, kdy se heraldika stává tajemnou až ezoterickou disciplínou. Oproti tomu bartolovská tradice s odkazy na zákony a právní spisy představuje jednoduchou, racionální a praktickou heraldickou koncepci.⁷¹

⁶⁹ Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. století. In: de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačky z r. 1472 uloženéj v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, překlad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 19.

⁷⁰ Tamtéž, s. 21.

⁷¹ Tamtéž, s. 22-23.

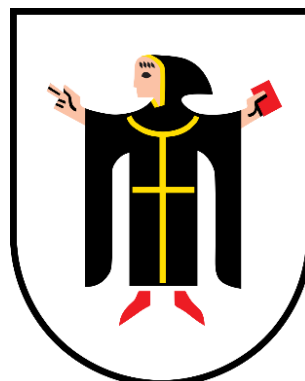
2.5.1. Udělení práva na znak

S ohledem na ustanovení Codexu Iustinianus konstatuje Bartolo právní souvislost mezi erbem (či případně jiným osobním znamením) a jménem, kdy se v obou případech jedná o identifikační znamení, které určuje fyzickou nebo právnickou osobu. Následující právní analýzou poté také potvrzuje tehdejší středověkou praxi všeobecného přístupu k erbu. Bartolo tedy jako první právně kodifikoval identifikační funkci erbu, která byla následně velmi důležitým bodem pozdější heraldické praxe. Hlavní myšlenku, kterou Bartolo přináší je tedy závěr, že stejně jako jméno i erby slouží k rozlišení lidí, a to bez ohledu na jejich společenské postavení. Tímto také zrovnoprávňuje před zákonem všechny erby, a to jak osobní, tak i rodinné, ale i právnických osob. Byť sám uvádí, že určité erby jsou cennější a vznešenější než jiné, jako například ty udělené císařem, a že starší erb má mít přednost před mladším, nic toto nemění na podstatě všeobecného práva na erb. Zdůvodňuje i, že erby nejsou pouze výsadou šlechty a vyšších vrstev společnosti, a nejsou ani vázané na bojovníky. Erby lze taktéž dědit v mužské linii a nikdo si na ně na úkor ostatních oprávněných nesmí dělat výlučný nárok. Ve IV. kapitole traktátu Bartolo posvětčuje původní tradici svobodného přijímání erbu, která zde byla už od 12. století a uvádí, že někteří přijímají erby a heraldická znamení z vlastní vůle a v krátkosti uzavírá, že toto dovolené je. Argumentuje skutečností, že tak, jak byla vynalezena jména na rozeznání lidí, tak pro stejný účel byla i zavedena znamení. Zároveň dodává, že jméno si také může zvolit každý, jaké se mu líbí. V erbu vidí tak nikoli znak výjimečnosti, ale zejména grafický identifikátor shodný se jménem člověka či s jeho podpisem. Konstatuje tak, že nešlechtici mají stejné právo na erb jako šlechtici. Z jeho pohledu je toto pak v absolutním souladu s římským právem. Lze také doplnit, že tento vztah mezi erbem a jménem je viditelný u tzv. mluvících znamení/erbech, která svým obsahem vyjadřují jméno svého nositele jako např. Lyon – lev, Mnichov – mnich, Florencie – fiore (květ), Scaligeri – scala (žebřík) a mnoho dalších. Upozorňuje ale, že znamení lze nosit a zobrazovat pouze na svých věcech, nikoliv však na věcech jiných. Byť Bartolo definuje princip všeobecné způsobilosti na přijetí a nošení erbu, zároveň stanovuje i striktní podmínku, že nikdo si nesmí přisvojit erb jiného se zlým úmyslem. Ve sporných případech nošení erbů má rozhodnout místní soudce nebo

kněz. Právně odsuzuje i uzurpaci úředních symbolů, za jejichž falšování mají být viníci odsouzeni na nejvyšší trest.⁷²

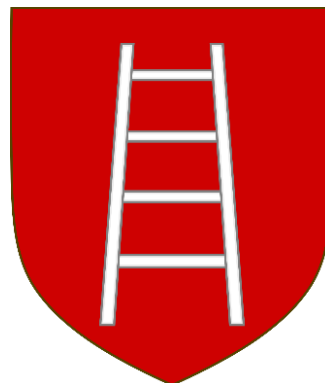
73

74

75

76

⁷² Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. storočí. In: de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlače z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 20-21, 49, 52-53; de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlače z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 52-53.

⁷³ Současný znak města Lyon. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/70/Coat_of_Arms_of_Lyon.svg/1280px-Coat_of_Arms_of_Lyon.svg.png.

⁷⁴ Současný znak města Mníchov. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d8/DEU_M%C3%BCnchen_COA.svg/1024px-DEU_M%C3%BCnchen_COA.svg.png.

⁷⁵ Současný znak města Florencie. Dostupné z: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/ae/FlorenceCoA.svg/1024px-FlorenceCoA.svg.png>.

⁷⁶ Erb italského šlechtického rodu Scaligeri. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/0c/Stemma_della_Scala.svg/1280px-Stemma_della_Scala.svg.png.

Znaky tedy byly původně svými držiteli samostatně přijímány, ale postupem času došlo k udílení vyššími pány nižším až se z tohoto stala výsada panovnická.⁷⁷ V Německu měl právo udílet erb císař, případně jeho zástupce, tedy říšský vikář, a případně ten, kdo byl zmocněn císařským majestátem. Toto právo se později rozšířilo i do českých zemí na české krále a knížata. Panovníci tak mohli udělovat erby skrze erbovní listiny, které zprvu neudělovaly pouze erb, ale později dokonce povyšovaly i do šlechtického stavu. To se postupem na popud šlechtického stavu mění a erbovní listiny pouze erb udílely, ale nikoli nepovyšovaly do šlechtického stavu. Vytvořil se tak jakýsi nový stav, který nebyl postaven na roveň rytířským a jiným šlechtickým stavům. Jak bylo zmíněno, tak císař přenášel právo na udílení erbů i na jiné osoby, jimiž byli palatinové. Ti se od dob panování císaře Ferdinanda I. Habsburského objevují i v českých zemích, a dokonce jsou jimi jmenováni i někteří Češi. Ferdinand II. Štýrský udělil palatinát např. hraběti Heřmanu Černínovi z Chudenic a někteří jej dostali i dědičně jako Schwarzenbergové, Vchynští nebo Colloredové.⁷⁸

Prvním dokladem udělení znaku na českém území je erbovní list císaře a krále českého Karla IV. z roku 1360, kterým udělil Dětrichovi z Portic znamení páva, jež přešlo na krále a korunu českou vyměněním pánů z Leuchtenberka. Lze tedy spatřit ve znaku královské léno, které je po smrti panovníkem libovolně přiděleno. Královská výhrada udílení znaků je spojena taktéž s upevněním stavů v Čechách koncem 14. století. V klasické době českých právníků, rozumějme doby od husitských válek (1. pol. 15. století) do Bílé hory (1. pol. 17. století), byl heraldický právní stav určen zásadou, že král dával erby tomu, komu chtěl (pouze ze svobodného lidu). Zde je nutné zmínit, že ten, kdo byl obdařen královským erbem se nestával šlechticem, ale pouze erbovníkem. Přijetí za šlechtice či rytíře byla otázka stavovského života. V Čechách, na rozdíl od jiných zemí, bylo potřeba královského svolení, aby mohl šlechtic ke svému erbu někoho přijmout. Po bitvě u Bílé hory však přestalo přijímání k erbům a lidé nadaní erbem, kteří nepatřili do rytířského stavu, se považovali za nejnižší třídu šlechty. Za Františka Josefa I. bylo poté prohlášeno, že znaku je schopen pouze šlechtic. Toto však nemělo oporu

⁷⁷ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 39.

⁷⁸ Kolář, Martin (1902). *Českomoravská heraldika. I. část všeobecná, upravil August Sedláček* (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění). ISBN 80-7203-025-6, s. 43-44, 48-49.

v historii ani v obecných pravidlech, neboť každý svobodný člověk měl schopnost nabývat znaku.⁷⁹

Udělení erbu tedy nebylo v zásadě povýšením do jiného stavu, ale odznakem práva na tento znak od svrchované moci. Ta poté zaručuje, že nebude žádnému oprávněnému bráněno v užívání takového znaku, ale nedojde ani k jeho neoprávněnému užití. Toto oprávnění užívat znak může však vrchnost poskytnout jen pro rozsah svého území, které spravuje. Můžeme zde zmínit i zásadu že erb je nerozlučně spojen s osobou, avšak toto pravidlo naráží na některá úskalí praxe. V první řadě právo jednoho státu neváže stát druhý, a tudíž vystěhoval-li se například ruský baron do Anglie, nestal se automaticky i anglickým baronem, a tudíž ani jeho ruský titul nebyl přiznán anglickými úřady bez zvláštního královského svolení. A tak i znak tohoto ruského barona není chráněn ihned, ale až po zanesení do anglického heraldického seznamu. V tomto ohledu je poté panovník při uznávání cizího znaku vázán pravidly jako při udělení znaku nového, a musí brát ohledy na znaky již udělené. Pokud by tedy žádal u krále uznání znaku cizince, ale tento znak by už někdo v zemi používal, mohl by jeho místní majitel požadovat, aby byl znak cizince nějak odlišen. Dokonce ani panovníkovo nedbání ohledu by nerušilo práva znaku staršího.⁸⁰ V IX. kapitole Bartolo popisuje výhody vlastnění erbu uděleného panovníkem. Erb udělený panovníkem má totiž větší hodnotu než takový, který je sepsán v testamentu před panovníkem. Zároveň nikdo jiný, než panovník nemůže zakázat jeho nošení a v případě, že mají dva totožná heraldická znamení či erb a není jasné kdo jej přijal dříve, má přednost ten, jemuž byl udělen panovníkem. Uzavírá potom, že všichni, kdo mají erb jsou ve stejné hodnosti, ale přednost má erb toho, kdo zastává vyšší hodnost.⁸¹

Nosit erb je právem a nikoli povinností, a toto platilo i pro polepšení a rozmnožení znaku. Takovéto přídatné znamení se dostávalo buď ze zákona, udělením hodnosti nebo vrchností či děděním. Při rozmnožení se dostával znak již existující, například jeho rodiče či dobytého města. Při polepšení se nabýval udělením znak nový. Za nejvyšší polepšení se pokládalo, když panovník přijal

⁷⁹ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 39-40.

⁸⁰ Tamtéž, s. 40-41.

⁸¹ de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačky z r. 1472 uloženéj v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 75.

někoho ke svému vlastnímu erbu, a to tak, že mu udělil pozměněný či dokonce čistý erb vlastní. Užívalo-li se takto přijaté polepšení, náleželo mu v erbu vždy čestné místo. Přesto však polepšení či rozmnožení znaku bylo právem a bylo možné užívat svůj erb bez tohoto znaku.⁸² V kapitole II. poté Bartolo uvádí, že existují znamení zvláštní důstojnosti, jimiž jsou ta králů, knížat a ostatních velmožů. Tyto poté není dovoleno nikým jiným nosit a zobrazovat na věcech. Tento zákaz se poté vztahuje na hlavní znamení, avšak v případě doplňkových znamení lze například na důkaz své podřízenosti nadřadit znamení krále či hraběte znamení vlastnímu. Toto poté můžeme nejčastěji vidět v erbech měst, která často přejímala se souhlasem krále státní symboliku do vlastního znaku.⁸³

Král měl výlučné právo již používané erby potvrzovat, a také je obnovovat. Po ustálení nošení a používání erbů začala také platit zásada nemožnosti samovolně měnit si erb a ke změně erbu bylo nutné povolení od krále.⁸⁴

2.5.2. Nabytí práva na znak

Právo na znak je privilegium a přísluší tomu, komu bylo uděleno. Může být uděleno jedinci (fyzické osobě), právnické osobě, hodnosti a rodu.⁸⁵ V kapitole I. Bartolo uvádí, že insignie hodnosti nebo úřadu může nosit každý, kdo onu hodnost má, či určitý úřad zastává. Ostatním však není dovoleno je nosit, a kdo toto poruší, dopouští se dle Bartola zločinu podvodu a má za toto být potrestán.⁸⁶ Mezi hodnostní znaky patří často znaky řádové, které užívají nejen jejich úředníci, ale

⁸² Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 40.

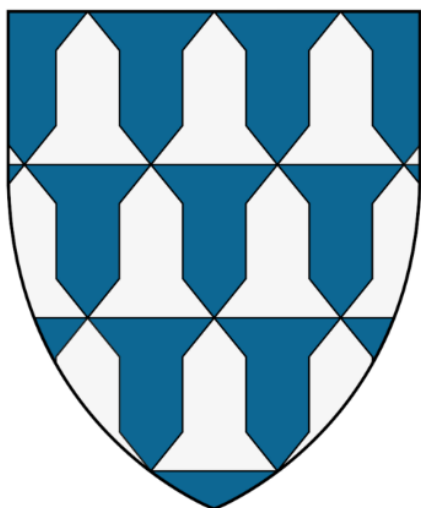
⁸³ de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlače z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 45; Vrtel, Ladislav (2009). *Heraldika v 14. storočí*. In: de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlače z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 45.

⁸⁴ Kolář, Martin (1902). *Českomoravská heraldika. I. část všeobecná, upravil August Sedláček* (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění). ISBN 80-7203-025-6, s. 50.

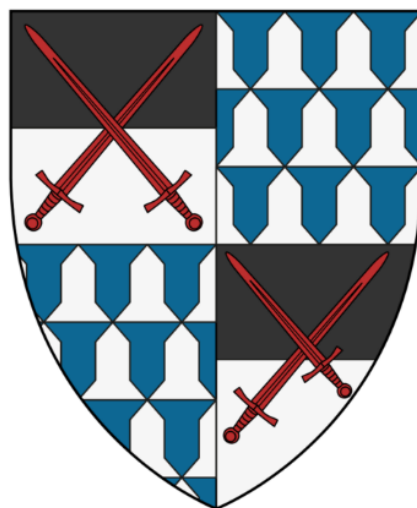
⁸⁵ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 42.

⁸⁶ de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlače z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 41.

někdy i prostí členové. Mezi jiné hodnostní znaky patří i znaky úřadů duchovních a světských. Některé z hodností jsou dědičné, které nosí hlava rodiny, jiné bývaly sdílené s celou rodinou, nosily je tak všichni členové rodiny.⁸⁷ V erbech se tak objevují i znamení, která symbolizují úřad, který jeho nositel zastává. Takovýto erb oznamoval funkci jeho nositele. Často si znamení svého úřadu vkládaly do erbu osoby, které zastávaly funkce na císařském dvoře. Například hrabata z Pappenheimu měla v erbu zkřížené meče symbolizující úřad říšského dědičného maršálka, erb markrabat z Brandenburgu poté obsahoval zlaté žezlo, znamení nejvyššího říšského komorníka.⁸⁸

89

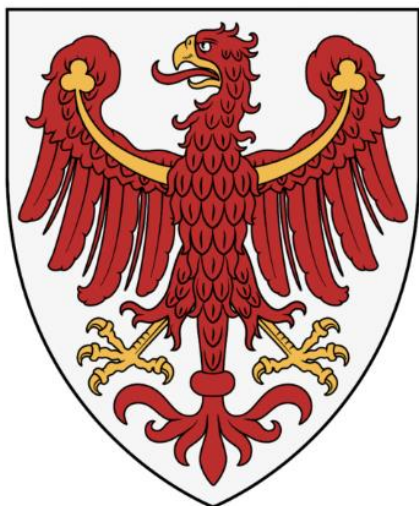
90

⁸⁷ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 43.

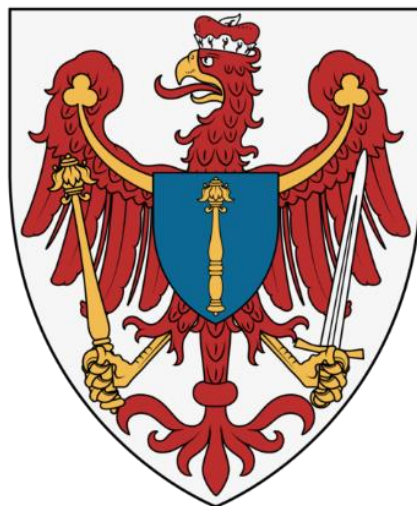
⁸⁸ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., *Právní archeologie* (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 30-31.

⁸⁹ Původní erb rodu Pappenheimů z roku 1378. Dostupné z: <https://wappenwiki.org/images/thumb/2/20/Pappenheim.svg/516px-Pappenheim.svg.png>.

⁹⁰ Erb rodu Pappenheimů z roku 1420 po udělení hodnosti říšského maršálka. Dostupné z: https://wappenwiki.org/images/thumb/5/55/Pappenheim_Reichserbmarschall.svg/516px-Pappenheim_Reichserbmarschall.svg.png.

91

92

Znaky zemské jsou poté jakýmsi souhrnem znaků kolektivních, hodnostních i rodových, které jsou užívány jako znaky panství, knížectví, zemí, ale později i států. Veškeré mají ale svůj původ ve znacích rodových, neboť každý zemský celek měl v čele nějaký rod. Znak, který měl svůj původ vždy čistě rodový, se později mění také na znak územní, ale zároveň se stává i znakem kolektivním, neboť může být užíván i obyvateli takovéto obce. Příkladem takového přerodu znaku je i český lev. Václav I. a jeho potomci jej užívali jako znak rodový, Jiří z Poděbrad a Fridrich Falcký je užívali jako hodnostní znak českého krále, a jako územní znak českého království jej později užívali i čeští stavové, ale i vlády po roce 1918.⁹³

Jedinci se však znak mohl i udělit, a to v případě, že se jednalo o osobu s vyšším postavením, výjimečně potom osobám znak potřebující.⁹⁴ V kapitole III. Bartolo rozděluje heraldická znamení a erby na šlechtická a nešlechtická, a potom obě skupiny ještě také na erby a heraldická znamení, která jsou udělená, a která jsou povolena. Takto udělené či povolené erby a znamení poté vyzdvihuje a dodává, že nikdo není oprávněn zpochybňovat nošení takto uděleného či povoleného erbu a

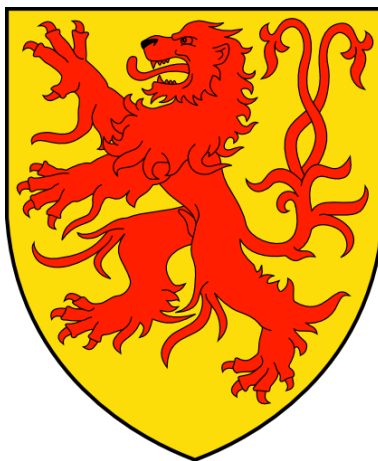
⁹¹ Původní erb markrabat z Brandeburgu. Dostupné z: <https://wappenwiki.org/images/thumb/c/c5/Brandenburg.svg/516px-Brandenburg.svg.png>

⁹² Polepšený erb markrabat z Brandeburgu o hodnost nejvyššího říšského komorníka symbolizovaný zlatým žezlem. Dostupné z: <https://wappenwiki.org/images/thumb/c/c4/Brandenburg-Prussia.svg/516px-Brandenburg-Prussia.svg.png>

⁹³ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 44.

⁹⁴ Tamtéž, s. 42.

heraldického znamení, neboť zpochybňovat moc panovníka je svatokrádeží. Následně popisuje Bartolo i to, jak přišel ke svému erbu. Ten mu byl udělen císařem a českým králem Karlem IV. a stal se jím červený dvouocasý lev ve zlatém poli. Erb je velmi pozoruhodný tím, že mu císař a česká král Karel IV. udělil barevnou modifikaci českého královského erbu, jímž je stříbrný dvouocasý lev v červeném poli. K problematice totožnosti erbů lze uvést i premisu uvedenou v kapitole VI., která stanovuje, že pokud někdo přijímá erb, který jiný nosil odedávna a původnímu vlastníku na tomto nezáleží, pravděpodobně jej to ani neurazí. Zmiňuje zde i příklad Němce, který uviděl užívat erb a znamení jeho předků nějakým Italem a chtěl jej za toto žalovat, avšak nemohl. Mezi oběma bydlišti je totiž taková vzdálenost, že užíváním stejného erbu někým jiným mu nemohla vzniknout újma. K tomuto lze doplnit, že v zemích s organizovanou heraldickou tvorbou existovali heroldi a heroldské úřady, které dbali na jedinečnost každého erbu. V obecnosti však za předpokladu, že existoval institut svobodného přijímání erbů, nebylo možné vyloučit v jednom státě duplicitu erbů a už vůbec ne v mezinárodním prostředí. I toto je však dle Bartola přípustné, pokud se tak nedělo ve zlém úmyslu.⁹⁵

96

⁹⁵ de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlač z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 49, 63; Vrtel, Ladislav (2009). *Heraldika v 14. storočí*. In: de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlač z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 49, 63.

⁹⁶ Erb Bartola de Sassoferata, ktorý je barevnou modifikáci českého královského lva. Dostupné z: <https://3.bp.blogspot.com/-XwRMYkhgSUs/UILOh-AQaWI/AAAAAAAAAHMo/n7LGHONabH4/s1600/Escudo+B%C3%A1rtolo+de+Sassoferato.png>.

Erb bylo možné i podědit, čímž dědic nabýval i práva tento erb nosit a užívat. Nebyl-li zde dědic připadl panovníkovi jako erb odumřelý a osvobozený. Zároveň šlo o erbu také pořídit pro případ smrti, kdy takovýmto pořízením přecházel erb na novou rodinu.⁹⁷ Kapitola X. se zabývá problémem dědění erbů a heraldických znamení. Zde Bartolo stanovuje, že erby a heraldická znamení přecházejí na všechny osoby pocházející z tohoto rodu, ať už jsou či nejsou dědici otce nebo dědy. Zastává zde tak již zmíněný názor, že jde o identifikační znak jako jméno a nelze tak nikoho z nošení erbu vydědit, jako nelze vydědit z užívání svého jména. Erb není tedy spjatý se sídlem, s majetkem, ani s hodností, ale s pokrevním příbuzenstvím. Doplňuje ale, že nepatří příbuzenstvu v ženské linii a osobám sešvagřeným.⁹⁸ Rodové znaky se tedy nabývají dědičným původem. Mezi základní zásady používání rodových znaků patří ta, aby je nosili pouze členové rodu. To také odráží jednu ze základních funkcí znaku, kterou je odlišení od ostatních. Znak tedy mohou nosit pouze potomci nabyvatele, nikoli však jeho sourozenci či děti zplozené před nabytím tohoto znaku. Další podmínkou přechodu znaku na potomka je, že dítě bylo zplozeno v manželském svazku. V českých zemích byla dědičnost znaku omezena na mužské potomstvo, u panovnických rodů bylo toto rozšířeno toliko na dceru dědičku a potom opět na její mužské následovníky.⁹⁹ Lze zde doplnit, že ve vztahu k dědictví o erbu nebylo za běžných okolností možné přemýšlet jako o objektu dědického práva. Totožná je situace například i ve vztahu k příjmení. O tom taktéž nikdo nemůže prohlásit, že je součástí dědictví. Situaci se neměnila ani ve chvíli, když docházelo k vymření celého rodu užívajícího jeden a erb a příjmení. Byť docházelo přijímání erbů a někdy dokonce i příjmení jinými rodinami, jako například u rodin Podstatzky-Lichtenstein, Clam-Gallas, Mensdorf-Pouilly-Ditrichštejn a dalších, ani zde nebylo příjmení a erb předmětem dědického odkazu. I zde byl předmět odkazu movitý a nemovitý majetek a přijetí příjmení a

⁹⁷ Kolář, Martin (1902). *Českomoravská heraldika. I. část všeobecná, upravil August Sedláček* (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění). ISBN 80-7203-025-6, s. 80.

⁹⁸ de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlač z r. 1472 uloženéj v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, překlad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 79; Vrtel, Ladislav (2009). *Heraldika v 14. storočí*. In: de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlač z r. 1472 uloženéj v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, překlad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 79.

⁹⁹ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 43-44.

erbu odumřelého rodu byla spíše jakousi rezolutivní podmínkou tohoto majetkového přechodu.¹⁰⁰

2.5.3. Právo na znak u právnické osoby

Právnické osoby byly znaku také schopny, avšak nejčastěji je užívaly obce, cechy a kláštery. Nutností však bylo, aby se jednalo o entity se samostatným oborem působnosti, jež jsou dostatečně svébytné a uvědomují si toho. Znaky tak neměly vesnice zcela ovládané vrchností, či sídla centralizovaných řádů jakými jsou například františkáni či jezuité. Naopak znaky mají anglická a uherská hrabství, města, městyse, staré cechy, ale i kláštery v jejichž čele stojí opati a převoři. Znaky těchto právnických osob jejich jménem užívají jejich povolání představitelé. Pokud takový představitel má znak svůj, nespojuje jej se znakem právnické osoby, neboť je pouze dočasným správcem. Naopak opat, který je správcem doživotním, svůj osobní znak spojuje se znakem kláštera, jehož je prelátem.¹⁰¹

V kapitola XII. se Bartolo zaměřuje na právnické osoby a přesněji na přenos značek v případě rozdělení společnosti. V případě, že zde existuje hlava společnosti, má patřit taková značka jemu. Pokud takového není, má připadnout tomu, kdo měl ve společnosti největší podíl. V případě, že jsou všichni stejně velkými podílčníky, má se rozhodnout losem. Když však zůstane po rozdělení společnosti pouze jeden, kdo bude pokračovat v její činnosti, má zůstat značka jemu. Bartolo tak zastává názor, že erb je erbem společnosti a nikoli erbem všech jejích členů. Proto vždy hledá toho, kdo bude následníkem činnosti takové společnosti. Dále také doplňuje, že jsou i značky určitého řemesla, pro které má rozhodující význam hodnota místa. Zde tak poukazuje, že značka se nemá oddělovat nejen od činnosti pod kterou spadala, ale také od místa, resp. dílny, se kterou je spojená. Myslí zde tak opět zejména na spotřebitele, který má mít vždy zaručeno, že výrobek, který kupuje, je opravdu z určité (kvalitní) dílny. Naopak ve vztahu ke společníkům a výrobcům uvádí, že i kdyby někdo získal značku zlým

¹⁰⁰ Starý, Marek (2006). Rodový erb, jeho přejímání a dědické právo v 17. století. In: Brzobohatá, Karin – Tyl, Tomáš eds., *Symbol a symbolika v právu* (Praha: Eurolex Bohemia a.s.). ISBN 80-86861-13-9, s. 64-65.

¹⁰¹ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 42-43.

úmyslem, může ji používat a nelze toto zakázat. V konečnosti poté také poukazuje na možnost užívání stejné značky v rámci jedné dílny v případě kovářů, kdy kvalita výrobků závisí na kvalitě řemeslníka. Všichni v takové dílně tedy mohou používat stejnou značku, byť v případě dělení společnosti má tato připadnout mistrový dílny, neboť on je ten, který rozhoduje jako poslední v umístění značky na schválený výrobek. Pokud jsou si však v dílně všichni rovni, má se určit losem, komu značka připadne.¹⁰²

2.5.4. Zánik práva na znak

Ve své V. kapitole se Bartolo zabývá tím, zda je možné nosit to samé heraldické znamení či erb, které už někdo nosí, a případně zda je toto možné zakázat. Dle jeho uvážení tak lze, protože i to samé jméno může přijmout jiná osoba, užívat jej a lze tak mít vícero osob stejného jména, a proto i ostatní lidé mohou přijmout cizí erb či heraldické znamení. Rozporuje i zásadu „*id quod nostrum*“, tedy že to, co bylo naše jako první, nám nemůže být odňato bez souhlasu. Tato zásada však dle Bartola není vhodná pro užití ve věci erbů a heraldických znamení, neboť se vztahuje na věci, které nemohou být užívány vícero osobami zároveň. Toto však lze jak u jména, a vzhledem k tomu, že erb a heraldické znamení má jako jméno zejména funkci rozpoznávací, lze tomu tak i u nich. Dále taktéž poznamenává, že zakázat nosit cizí znamení může ten, jehož znamení to je, nebo o toto může žádat, pokud druhý s tímto znamením nakládá hanebně. Zákaz může žádat i třetí osoba, pokud ji užívání znamení uráží a je vhodné to zakázat. V konečnosti užívání znamení může zakázat i soudce z moci svého úřadu ve chvíli, kdy je toho názoru, že to činí pohoršení a rozkol mezi poddanými.¹⁰³ V případě, že

¹⁰² de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačé z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 87, 89, 91; Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. storočí. In: de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačé z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 87, 89, 91.

¹⁰³ de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačé z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 57, 59; Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. storočí. In: de Sassoferato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačé z r. 1472 uloženej v Archíve Košického

už není osob, které by určitý znak užívali, stává se znak znakem uvolněným a vrchnost s ním může libovolně naložit. Zvykem bývalo, avšak nebylo to pravidlem, že takto uvolněný znak se přiděloval někomu, kdo k němu měl nějaký vztah. Znak se také šlo vzdát, například ve chvíli, kdy někdo nabyl znak nový a ten starý s ním nebyl z nějakého důvodu slučitelný. Mohlo jít o případy, kdy dostal znak zcela odlišný, nebo pro přijetí znaku nového byla stanovena podmínka, že se nabyvatel vzdá svého starého znaku. Obdobně šlo o znak přijít i tak, že došlo k postoupení či ztrátě země. Znak zemský je znakem hodnostním a se ztrátou této země docházelo i ke ztrátě oprávnění tento znak užívat. Znak nový se vázal i k nabytí nové vrchnosti. V takovém případě se odkládal znak starý, který připomínal vztah ke staré vrchnosti, nad kterou již nebyla vykonávána moc.¹⁰⁴

Ztráta znaku se vázala i na spáchání určitého zločinu či jako druh trestu. V takovém případě nedošlo ke ztrátě znaku pouze u osoby, která daný zločin spáchala či byla nějak potrestána, ale možnost užívat takový znak ztratili i potomci tohoto člověka.¹⁰⁵ V kapitole VII. Bartolo přiznává, že někdy může nastat situace, kdy na zákazu používání určitého heraldického znamení či erbu, tak jak popisuje ve svých předchozích kapitolách, může mít jeho vlastník velký zájem. Nastihuje situaci, ve které někdo nenáviděný, jemuž hrozí smrt, si přisvojí erb či heraldické znamení bezproblémového člověka. V takovém případě má o to větší právo žádat zákaz používání tohoto erbu, aby nebyl stíhán či zabit pouze pro stejnost erbů. Doplňuje, že někdy by takovým zneužitím erbu či heraldického znamení mohla utrpět i širší společnost. Nastihuje, že by k tomuto mohlo dojít například ve chvíli, kdy jeden z kovářů vyrábí kvalitní výrobky a označuje je svým znamením. Toto znamení by poté užíval i někdo jiný, na výrobcích méně kvalitních, a široká společnost by se pak mylně mohla domnívat, že kupuje zboží od zkušeného kováře, byť tomu tak není. I v takovém případě je tedy možné, aby byl vysloven zákaz užívání určitého znaku, a to skrze soudce, jemuž přísluší starost o veřejný pořádek. Bartolo tedy velmi velkoryse přiznává každému právo na erb, připouští užívání stejných erbů, ale dbá na to, aby byla tato práva uplatňována tak, aby nebyl nikdo poškozený a vládl v zemi veřejný pořádek. V případě ohrožení by pak měl

arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, překlad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 57, 59.

¹⁰⁴ Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3, s. 45-46.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 46.

zasáhnout soudce. Kapitola VIII. navazuje svým obsahem na předchozí kapitolu. Mimo možnost zákazu užití stejných značek u kovářů, může být tento zákaz vysloven i v případě, že někdo přijme znak jiného notáře. To samé poté platí i o značkách výrobců papíru. Opět v případě porušení může nápravu sjednávat soudce.¹⁰⁶

I když je tedy právo užívat erb výlučné, mohly nastat situace, kdy došlo k omezení tohoto práva. Šlo o případy, kdy se nově udělený erb podobal jinému erbu, který již někdo užíval. Zde se majitel starého erbu nemohl domáhat odebrání nebo zastavení užívání takto podobného erbu, avšak majitel nový musel s erbem nakládat tak, aby nedošlo k jejich záměně. K omezení práva užívat erb mohlo dojít také dobrovolným spolkem (přijetím k erbu), nedovoleným erbovním spolkem a přijetím potomků nemanželských dětí. Do erbovních spolků vcházely nejčastěji osoby a rody, které vymíraly, čímž se snažily zajistit kontinuitu svého rodu. Zprvu bylo možné vejít do spolku s jiným rodem dle vlastního uvážení a bez jakéhokoli povolení. S rozšířením zásady propůjčovat a měnit erby pouze ze strany krále bylo však později nutné získat k takovému rodovému a erbovnímu spojení královské povolení. Často docházelo ke spojení erbů, sloučení jména a případně i k povýšení do vyššího stavu. Nedobrovolné erbovní spolky vznikaly náhodou, kdy například někdo obdržel erb již užívaný jiným rodem. K omezení docházelo i u erbů nemanželských dětí (levobočků), kteří sice mohli užívat erb otce, ale pouze se znatelným odlišením.¹⁰⁷ Ve své kapitole XI. Bartolo ukládá nemanželským dětem nemožnost používání otcova erbu. Uvádí pouze výjimku pro oblast Tuscie ve které se zachovává zvyk opačný a je proto potřeba jej respektovat. V případě, ale že dojde k rozmnožení stejných erbů a heraldických znamení, je ve zvyku k nim něco přidat, aby byly odlišitelné. Zde je opět nutné uvést, že heraldická praxe se vydala odlišnou cestou a zákaz se ve skutečnosti vztahoval jen na identický otcův erb. V některých krajinách se pro odlišení erbu otce od erbu levobočka vyvinul systém přidavných znamení, tzv. brizur, kdy například ve Francii se přes erb otce kreslil šikmý pruh,

¹⁰⁶ de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlače z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 67, 71; Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. storočí. In: de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlače z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 67.

¹⁰⁷ Kolář, Martin (1902). *Českomoravská heraldika. I. část všeobecná, upravit August Sedláček* (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění). ISBN 80-7203-025-6, s. 70-71.

tzv. bastardský pruh (od slova bastard, které je hanlivým označením pro nemanželské dítě). Ne vždy však mělo pojmenování bastard negativní podtón, neboť nemanželské děti králů a jiných velmožů užívali takových erbů s velkou hrdostí. Přidáváním brizur se také rozlišovaly erby početných členů jednoho příbuzenstva.¹⁰⁸

109

Pozbýt práva na nošení erbu bylo možné i promlčením, upadnutím do chudoby a faktickým nepoužíváním erbu, nebo na základě soudního rozhodnutí o odebrání šlechtické hodnosti.¹¹⁰

¹⁰⁸ de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlače z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 83; Vrtel, Ladislav (2009). *Heraldika v 14. storočí*. In: de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlače z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, preklad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7, s. 83.

¹⁰⁹ Erb Henryho FitzRoye, prvého vévody z Graftonu, ktorý je pretatý bastardským pruhom, neboť byl nemanželským synem anglického, skotského a irského krále Karla II. z rodu Stuartovců. Dostupné z: https://wappenwiki.org/images/thumb/e/e7/FitzRoy_of_Grafton.svg/516px-FitzRoy_of_Grafton.svg.png.

¹¹⁰ Kolář, Martin (1902). *Českomoravská heraldika. I. část všeobecná, upravil August Sedláček* (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění). ISBN 80-7203-025-6, s. 81.

3. Erb jako symbol

Erb byl velmi důležitou součástí právní symboliky a existovalo dokonce i několik právních následků užívání erbů. Například užíval-li někdo erb jemu prokázaný, dokazoval tím i svůj původ, jméno a jeho stav. Zároveň pokud užívalo tentýž erb více osob, dokazovala se tím jednota rodu. Zmenšené nebo zlehčené erby poté dokazovaly, že zakladatel rodiny nepocházel z manželského páru. Byl-li erb umístěn na movité nebo nemovité věci, šlo o důkaz, že jde o majetek toho, koho erb je. Obdobně byl-li umístěn erb na nějakém místě, dokazovalo to pravomoc a vrchnost nad určitým územím. Erbovní pečeť otačená na listu byla poté postavena na úroveň dnešního podpisu.¹¹¹

Právní symboliku nacházíme poté i v erbech právníků. Ta se rozvíjí zejména v 18. a 19. století, kdy patřil právnícký stav k často odměňovaným skupinám osob v tehdejší monarchii. Při tvorbě erbů právníků se však často naráželo na technické problémy, které představovala neustálenost právnícké symboliky, a tudíž absence právních symbolů, které by bylo možné zobrazit v erbech. Nabízela se zde postava Justice jako prastarého symbolu práva, ta se však heraldickou stylizací stala v erbu nepoznatelnou, a proto spíše zdobila klenot. Dalším symbolem mohly být váhy, ty se však taktéž mohly snadno ve štítu ztratit, či mohlo dojít k záměně se symbolikou obchodníků. V průběhu 19. století poté dochází k ustálení v používání některých symbolů.¹¹² Na počátku 19. století zemští a státní úředníci často užívali symbolu včelího úlu nebo včel, které představovaly jejich pracovitost a píli. Dalším symbolem často se objevujícím v erbech právníků byla i sova, symbol moudrosti. Kombinaci včelího úlu a sovy můžeme nalézt například v erbu Františka Kašpara Brožovského, který navíc užíval přídomku z Pravoslavu. Dalším z heraldických motivů se stala kniha s nápisem LEX, symbolizující v erbech zákoník. Kniha s nápisem LEX poté odlišovala knihy duchovních, které představovaly Bibli. Dále byl používán i starobylý symbol moudrosti a vznešenosti, jímž byl gryf. Nadto byly gryfové v Rakousku a Rakousko-Uhersku užívány jako štítonoši státních a

¹¹¹ Kolář, Martin (1902). *Českomoravská heraldika. I. část všeobecná, upravil August Sedláček* (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění). ISBN 80-7203-025-6, s. 80.

¹¹² Krejčík, Tomáš (2006). Význam symboliky v erbech právníků v 18. a 19. století. In: Brzobohatá, Karin – Tyl, Tomáš eds., *Symbol a symbolika v právu* (Praha: Eurolex Bohemia a.s.). ISBN 80-86861-13-9, s. 85-86.

dynastických erbů a jejich užití v erbech právníků lze považovat za projev věrnosti k panovníkovi. Obecným intelektuálním symbolem užívaným v právnických erbech bylo i psací pero. Toto hromadění symbolů postupně ustávalo a jako symbol právníků se ustálil fasces (liktorský svazek), tedy pruty hnědé barvy obepínající ocelovou sekeru, které jsou přepásány červenými stuhami. Fasces byl tak symbolem dostatečně srozumitelným, nezaměnitelným a odpovídal heraldické stylizaci.¹¹³

114

3.1. Erb jako symbol svrchovanosti a výsostních práv

Znaky osobní původně vyjadřovaly vztahy uvnitř dynastie nebo vztahy k jiným dynastiím a znakem určitého území se stávaly až postupným vývojem. Zemské znaky tak vznikaly ze znaků panovnických, šlechtických, městských a jiných znaků skrze dvoufázový proces teritorializace znaků. V první fázi byl osobní znak panovníka spojen jeho titulem k určitému území. V druhé fázi se poté tento znak pojil s novým státoprávním subjektem. Vezměme si jako příklad Moravskou orlici, která byla symbolem moravských panovníků nejdříve jako znamení, které

¹¹³ Krejčík, Tomáš (2006). Význam symboliky v erbech právníků v 18. a 19. století. In: Brzobohatá, Karin – Tyl, Tomáš eds., *Symbol a symbolika v právu* (Praha: Eurolex Bohemia a.s.). ISBN 80-86861-13-9, s. 86-88.

¹¹⁴ Erb Františka Kašpara Brožovského z Pravoslavu. Dostupné z: <https://stt.opac.nm.cz/media-viewer?rootDirectory=95659&origin=https%3A%2F%2Fstt.opac.nm.cz%2Frecords%2F883d3b74-1405-4e4d-9670-e4acc5aad4c%3Flocale%3Dcs#!?file=277480>.

odlišovalo jednotlivé bojovníky v bitvách a později fungovala i jako vyjádření určitých politických konstelací a ambicí. Ze znaku ryze osobního charakteru se tak vytvořil postupem času znak moravských markrabat, jež se stal součástí vladařské symboliky přemyslovského, lucemburského a finálně i habsburského soustátí. Jako symbol moci moravských markrabat poté moravská orlice ukončuje svoji funkci v roce 1918 a jako symbol panovnické moci, nikoli však jako hodnota moravského panovníka, se objevuje už pouze na prezidentské standartě.¹¹⁵

Erby symbolizovaly ve vztahu k určitému území také mezní právo, které představovalo začátek či konec jurisdikce nebo držby pozemků. Zprvu byly užívány přírodní hranečníky, které měly později i podobu hranolu nebo desky. Na těchto hranečnicích se objevoval vedle hraničního znaku i erb či erbovní znamení, případně značky z erbu odvozené. Hranečníky se zachovaly dodnes, a to formou státního znaku na hraničních přechodech, nebo formou městských či obecních znaků na tabulích umístěných ve vjezdu do obce.¹¹⁶

Základním právním významem erbu je poté vyjádřit právní subjektivitu a někdy také způsobilost k právním úkonům jeho nositele. Rod byl subjektem erbu a nositelem byl poté obdařený předek a jeho potomci. Erb přecházel zpravidla po mužských potomcích, ale jeho užívání se vztahovalo také na manželku a dcery, ty však užívaly erbu otce pouze do jejich provdání. Z pohledu sociálního je poté jeho hlavním úkolem odlišit od ostatních a nezaměnitelně určit osobu jeho nositele a zároveň vyloučit všechny ostatní, kteří nemají právo užívat tentýž erb. Erb tedy zastupoval svého nositele stejně jako jméno, a to za jeho života i po smrti. Existoval-li erb totožný či podobný, nositel, kterému to způsobovalo škodu se mohl domáhat jeho odlišení či odložení. Na Moravě a v Čechách docházelo i k tzv. erbovnímu strýcovství, situaci, kdy členové rodu mohli připustit k erbu se souhlasem panovníka i jiné osoby. Právnícké osoby mohly disponovat erbem taktéž a nabývaly je buď osvojením nebo udělením.¹¹⁷

¹¹⁵ Bílý, Jiří L. (2006). Moravská Orlice. Symbol panovníka, země a národa. (Tři právní významy šachované orlice). In: Moravský národní kongres, *Moravský historický sborník. Ročenka Moravského národního kongresu 2002–2005* (Brno: Moravský národní kongres), s. 261-262, 300.

¹¹⁶ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., *Právní archeologie* (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 33.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 13.

3.2. Erb jako symbol soudnictví

Erby byly také symbolem soudní jurisdikce. Soudcovské erby umístěné v soudních místnostech měly reprezentovat aktuální přítomnost soudců, ale byly také dokladem soudcovské hodnosti. Objevovaly se také na sloupech, které vyznačovaly hranice různých jurisdikcí. Taktéž je možné je vysledovat na předmětech, které sloužily k výkonu trestu. Symboly práva jako byl meč či ruka s mečem a rudý prapor, nebo symbol nositele soudní moci jakým byl erb vrchnosti, města či prapor města se objevovaly například i na pranýřích a jiných trestních nástrojích.¹¹⁸

3.3. Erb jako symbol rodinných záležitostí

Erby byly také symbolem rodinného a manželského postavení. Nárok užívat erb svého rodu měly i ženy, což vyjadřovalo rodinný vztah. Provdáním získal nad ženou muž manželskou moc, a ta užívala buď erb otce nebo manžela. Neprovdané ženy a vdovy odlišovaly svůj erb užíváním tzv. routového štítu na němž byl pouze klenot bez přílby. Později byla pro rozvedené manželky zavedena i černá obruba štítu, která je odlišovala od neprovdaných sester, neboť se manželka po rozvodu vracela zpět ke svému rodnému erbu. Později se tento právní vztah vyjadřoval skrze alianční znak, který představoval buď sdružení znamení v jednom či více štítech, umístění znamení v jednom erbu, nebo znázornění poloviční figury v jednom štítu. Jako příklad lze uvést pečeť Elišky z Dubé, vdovy po Václavovi z Koldic, která obsahovala dva erby, a to pánů z Koldic a pánů z Dubé. Pečeť dvakrát ovdovělé Anežky z Landštejna obsahuje hned tři štíty, a to pánů z Kueringu, ze Žlebů a z Landštejna. Dělení erbů poté můžeme pozorovat i na pečetě Herky z Oblanova, která měla ve štítu vpravo kančí hlavu a vlevo vozové kolo, obdobné je dělení i erb na pečetě Anežky z Obřan.¹¹⁹

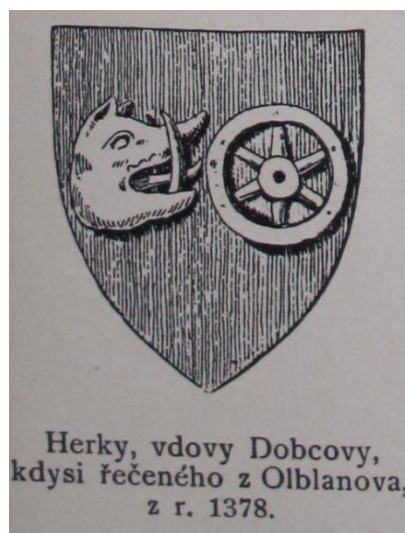
¹¹⁸ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., *Právní archeologie* (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 12.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 23-24.

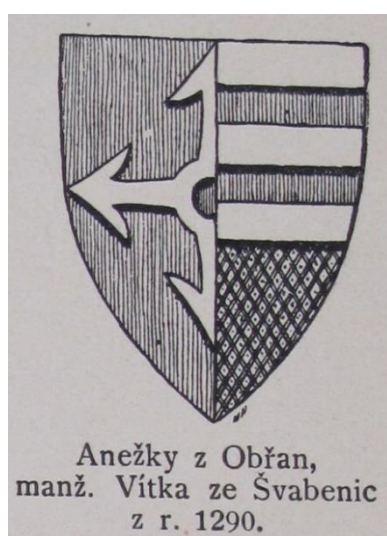
Anežky, vdovy po Hynkovi
ze Žlebů z r. 1356.

120

Herky, vdovy Dobcovy,
kdysi řečeného z Olblanova,
z r. 1378.

121

Anežky z Obřan,
manž. Vítka ze Švabenic
z r. 1290.

122

S právním postavením a dědickým právem je spojeno i vyjádření nemanželského původu v erbu. U nemanželského dítěte platila zásada, že má pouze matku a nemá tak nárok na otcovo majetek, jméno ani erb. V případě nobilitace nemanželského dítěte docházelo k udělení zcela nového erbu, ve kterém mohl být případně odkaz na erb otce. Příkladem může být erb nemanželských dětí Václava Kekuleho ze Stradonic na Pravoníně a Alžběty Trojanové, které byly císařem

¹²⁰ Výřez obrázku, na kterém se nachází erby dvakrát ovdovělé Anežky z Landštejna. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/65/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD_-_Alian%C4%8Dn%C3%AD_znaky.jpg.

¹²¹ Výřez obrázku, na kterém se nachází erb ovdovělé Herky z Oblanova. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/65/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD_-_Alian%C4%8Dn%C3%AD_znaky.jpg.

¹²² Výřez obrázku, na kterém se nachází erb ovdovělé Anežky z Obřan. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/65/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD_-_Alian%C4%8Dn%C3%AD_znaky.jpg.

Matyášem II. povýšeny do šlechtického stavu přídomkem Kekule z Žirovic. Byl jim udělen červeno stříbrný dělený štít, ve kterém byl odkaz formou hříče z otcova erbu.¹²³ V Čechách tedy nepříslušelo levobočkům užívat otcův erb, a to ani v případě královské rodiny. Jejich erby byly proto vždy nějak odlišeny. Například erb nemanželského syna Mikuláše I. Opavského, který založil opavskou větev Přemyslovců, neobsahuje dvouocasého lva a byl půlený.¹²⁴ Erb Opavského knížectví, ale už modifikovaný, můžeme poté nalézt i na Helwigově mapě Slezska. Jak už bylo v předchozích kapitolách uvedeno ve francouzské a anglické heraldice se pro odlišení erbů nemanželských dětí užíval pruh přes štítové znamení (tzv. bastardský pruh) nebo kouskovaný lem. Levobočkům jsou poté vyhrazena i některá omezená práva, jako užívání erbu otce, ale pouze se znaméním nemanželského původu. V rámci morganatického manželství bylo u dětí těchto manželů i u druhého manžel z nižší společenské vrstvy omezeno právo na plnohodnotný erb manžela a šlechtický titul.¹²⁵

3.4. Erb jako symbol příslušnosti

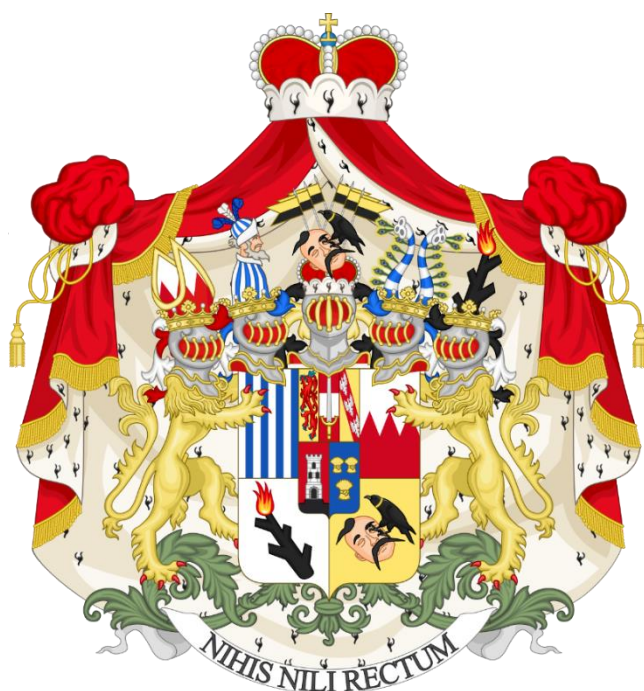
Erb či erbovní znamení bylo i symbolem závislosti a mohlo tak sloužit k označení osob pod mocí velmože. Užívání znamení velmožů poddanými mohlo znamenat i ochranu jejich osoby či vyznamenání. Ve svých erbech poté znaky panovníka nebo státu vkládali na tzv. čestné pole. Lze zmínit erb orlických Schwarzenbergů, který byl po zásluhách Karla I. Schwarzenberga v napoleonských válkách obohacen o meč položený na bamberském břevnu jež připomínal výhru nad Napoleon. Erby a erbovní znamení byly také symboly lenní závislosti.¹²⁶

¹²³ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., *Právní archeologie* (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 24.

¹²⁴ Kolář, Martin (1902). *Českomoravská heraldika. I. část všeobecná, upravil August Sedláček* (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění). ISBN 80-7203-025-6, s. 71.

¹²⁵ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., *Právní archeologie* (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 24.

¹²⁶ Tamtéž, s. 25-26.

127

3.5. Erb jako symbol majetkových dispozic

Erb nebyl vyloučen také z právního obchodu a nositel tohoto znaku ho tak mohl darovat nebo prodat. Tyto dispozice s erbem tak lze rozdělit do čtyř typů, a to na koupi erbu při které prodávající ztrácel práva k erbu (nebo části) a nepravou koupi erbu při které bylo pouze připuštěno k užívání erbu (nebo části). Stejná pravidla vcházela v platnost i při darování a nepravém darování erbu. Příkladem takovýchto dispozic může být císařský erb Hohenzollernů ve kterém se objevuje klenot hlavy psa braka, který purkrabí z Norimberku koupil za 36 stříbrných marek od Lutolda z Regensberga. I když se v Čechách a na Moravě institut těchto právních dispozic nezachoval, lze usuzovat, že se takto dělo i u nás. S rozšiřováním panovnického práva na udělování erbů v průběhu 14. století tato dispoziční práva mizí. Právní dispozice formou koupě byla zachována pouze v rámci měšťanského prostředí, kde docházelo ke koupi řemeslných značek.¹²⁸

¹²⁷ Polepšený erb Karla I. Filipa knížete ze Schwarzenbergu. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/9/9e/Coat_of_Arms_of_the_house_of_Schwarzenberg_%282nd_Majorat_branch%29.svg/1280px-Coat_of_Arms_of_the_house_of_Schwarzenberg_%282nd_Majorat_branch%29.svg.png.

¹²⁸ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., *Právní archeologie* (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 30.

129

3.6. Erb jako vlastnická značka

Ještě před vznikem samotných erbů se objevují na předmětech vlastnické značky či značky držby. Tyto se později heraldizují a jsou užívané jako vlastnické značky na nemovitostech (hrady, domy, zámky ...) i movitostech (porcelán, nábytek, nádoby ...). Vlastnické značky formou erbu se užívaly i na knihách. Vlastnická značka často odkazovala na kvalitu onoho výrobku tak, jak popisuje i Bartolo ve svém Traktátu o znameních a erbech. Erb postupem času symbolizoval i garanci původu. Už v období před 13. stoletím byly výrobky označovány značkami původu, později i značkami dílen a jejich mistrů, ale i značkami kvality. Tyto značky se postupem času heraldizují a ve značkách místa původu se objevují erby měst či vrchnostenské erby nebo značky z nich odvozené. Takto se poté z mistrovských značek vytváří erby měst a šlechty, ale i naopak z erbů měst a šlechty se tvoří značky mistrovské. Heraldizované značky se tak objevují u bečvářů, bednářů, hrnčířů a velmi tradičně i u kovářů.¹³⁰

¹²⁹ Erb rodu Hohenzollernů s klenotem hlavy psa braka. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a5/Wappen_Hohenzollern.svg/1024px-Wappen_Hohenzollern.svg.png.

¹³⁰ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., *Právní archeologie* (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 32-36.

4. Heraldická výzdoba na Staroměstské mostecké věži a Staroměstské radnici v Praze

Níže je popsána heraldická výzdoba dvou středověkých staveb, a to Staroměstské mostecké věže a Staroměstské radnice v Praze. Heraldická výzdoba těchto památek, jak je popsáno dále, není pouhou výzdobou, ale má i svoji právní symboliku. V případě Staroměstské mostecké věže jde o symbol rozdělení světské a církevní moci, ale i o důležitost a vliv jednotlivých území pro tehdejšího panovníka. Staroměstská radnice tuto symboliku rozdělení světské a církevní moci, i erbů odkazujících na jednotlivé území tehdejšího království opakuje, ale je navíc doplněna o erby měšťanů zasedajících v tehdejší pražské městské radě.

Erby a erbovními znameními chtěli tak panovníci často vyjádřit rozsah své vlády. Později v této souvislosti vznikají i erbovní galerie, ve kterých erby vyjadřují rozsah pozemkového majetku nositele. Erbovní znamení vyjadřující panovnický rozsah vlády se objevují časem i v jednom erbovním štítu.¹³¹

4.1. Staroměstská mostecká věž

Staroměstská mostecká věž je dílem Parlérovy hutě a je jednou z nejvýznamnějších gotických památek vůbec, kterou nechal postavit císař a král Karel IV. Jak je patrné z výzdoby věže, má jít o spojení nebeské a pozemské sféry, neboť mimo vyobrazení Karla IV. a jeho syna Václava IV. jsou zde i postavy sv. Vojtěcha, sv. Zikmunda i sv. Víta.¹³² S rozdělením věže na sféru nadpozemskou a pozemskou souvisí i heraldická výzdoba. V osovém středu věže úplně nejvýše je umístěna svatováclavské plamenná orlice, která reprezentuje sv. Václava jako toho, komu je trvale dána česká země, kterou propůjčuje jednotlivým panovníkům. Až pod erbem sv. Václava se nachází erby římského císaře a českého krále jako

¹³¹ Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., *Právní archeologie* (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1, s. 30.

¹³² Adamová, Karolina – Lojek, Antonín (2012). Erby na staroměstské mostecké věži (braniborský nebo svídnický znak?). In: Nechvátal, Bořivoj, *Královský Vyšehrad. 4.: sborník příspěvků ze semináře 940 let Královské kolegiální kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě* (Praha: Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě), s. 339.

světského panovníka, jemuž je česká země propůjčena do správy.¹³³ Veškeré erbovní zdobení je poté i vyjádřením císařské moci Karla IV. v tehdejší Svaté říši římské.¹³⁴

135

Co se týče úplného heraldického zdobení východní strany věže, tak v osovém středu věže pod sochami sv. Vojtěcha a sv. Zikmunda se nachází první z erbů, jímž je erb sv. Václava symbolizovaný plamennou orlicí. Pod ním poté stojí sv. Vít po jehož pravici (tedy heraldicky významnější straně) je erb římského císaře. Po levici sv. Víta je poté erb českého krále. Dále po pravici sv. Víta sedí Karel IV. po jehož pravici se nachází erb Starého Města pražského. Po levici sv. Víta sedí Václav IV. po jehož levici se nachází erb Moravského markrabství. Pod těmito sochami a erby se poté nachází řada 10 dalších erbů, kdy pět z nich leží na levé straně a pět na pravé straně věže. Jedná se o zemské erby území, která v době

¹³³ Český rozhlas (2021). *Heraldická zastávka druhá – Staroměstská mostecká věž (2/5)* (<https://www.mujozhlaz.cz/mozaika/heraldicka-zastavka-druha-staromestska-mosteckava-vez>, 7. 2. 2023).

¹³⁴ Bílý, Jiří L. (2006). Moravská Orlice. Symbol panovníka, země a národa. (Tři právní významy šachované orlice). In: Moravský národní kongres, *Moravský historický sborník. Ročenka Moravského národního kongresu 2002–2005* (Brno: Moravský národní kongres), s. 295.

¹³⁵ Výřez z obrázku východní strany Staroměstské mostecké věže. Nejvýše je plamenná svatováclavská orlice a pod ní erb římského císaře a českého krále. Dostupné z: <https://www.prague.eu/cs/objekt/mista/197/staromestska-mosteckava-vez>.

panování Karla IV. patřila k zemím Koruny české. Erby je nutné číst po spirále a od středové osy věže, neboť právě střed je obecně místo nejvýznamnější, a proto se do něj umísťují erby nejdůležitější. Vzhledem k tomu, že je v řadě 10 erbů, jsou uprostřed v podstatě erby dva. Zde je nutné opět použít logiku heraldicky pravé strany jako té významnější. Od středu a její heraldicky pravé strany jsou dle Václava Vojtíška v řadě erby císaře římského, krále českého, markraběte moravského, hraběte lucemburského, knížete svídnického, knížete zhořeleckého, knížete vratislavského, knížete budyšínského, knížete niského a markraběte dolnolužického. I přes tento výčet však stále panují neshody ohledně několika erbů, zda se například jedná o orlici svídnickou nebo braniborskou a erb s liliemi se někdy přisuzuje i arlonskému hrabství, městu Nisa nebo Sulzbachu.¹³⁶ Nehledě na tyto nejasnosti každý znak z řady poté symbolizuje samosprávné území, respektive zemské uspořádání, tvořící české království za doby panování Karla IV.¹³⁷ Pod touto řadou erbů je v průčelí věže opět umístěn znak Starého Města pražského.

138

¹³⁶ Adamová, Karolina – Lojek, Antonín (2012). Erby na staroměstské mostecké věži (braniborský nebo svídnický znak?). In: Nechvátal, Bořivoj, *Královský Vyšehrad. 4.: sborník příspěvků ze semináře 940 let Královské kolegiální kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě* (Praha: Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě), s. 339-340

¹³⁷ Český rozhlas (2021). *Heraldická zastávka druhá – Staroměstská mostecká věž (2/5)* (<https://www.mujozhlaz.cz/mozaika/heraldicka-zastavka-druha-staromestska-mosteckka-vez>, 7. 2. 2023).

¹³⁸ Výřez z obrázku východní strany Staroměstské mostecké věže. Dostupné z: https://www.prahapamatky.cz/jpg/jpg11/1135/staromestska-mosteckka-vez_1440x1920.jpeg.

Na západní straně Staroměstské mostecké věže je umístěn opět erb se šesti liliemi a erb s břevnem. Dle Václava Vojtíška jde v případě lilií o znak města Nisa a v případě břevna o znak pražského arcibiskupství. Oba erby jsou pozůstatkem výzdoby staré věže, která byla zničena v době třicetileté války. V případě erbu s šesti liliemi je dle názoru Adamové a Lojka nepravděpodobné, že by šlo o město Nisu, neboť na východní straně věže je erb niského knížectví. Takovéto zdvojené umístění totožného erbu není příliš pravděpodobné. Svědčila by tomu i skutečnost, že věž symbolizuje spojení světského a duchovního života, kdy ve východní části věže převažuje prvek světský, na západní straně měl poté převažovat nejspíše prvek duchovní. Právě z původních výkresů věže víme, že před jejím zničením byla západní část věže hojně zdobena duchovními motivy.¹³⁹ V osovém středu východní části věže se nad těmito erby ještě opět nachází erb Starého Města pražského.

140

¹³⁹ Adamová, Karolina – Lojek, Antonín (2012). Erby na staroměstské mostecké věži (braniborský nebo svídnický znak?). In: Nechvátal, Bořivoj, *Královský Vyšehrad. 4.: sborník příspěvků ze semináře 940 let Královské kolegiální kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě* (Praha: Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě), s. 343-344, 347.

¹⁴⁰ Výřez západní části Staroměstské mostecké věže z Google Street View doplněné o zvýraznění erbů. Shora jde o erb Starého Města pražského (v detailu na dalším obrázku), erbu s břevnem a erbu s šesti liliemi. Dostupné z: <https://www.google.com/maps/@50.0862337,14.4134003,2a,75y,107.43h,123.8t/data=!3m6!1e1!3m4!1sAV1FUyuo2Cyh6ONtRGjGMg!2e0!7i13312!8i6656>.

141

Erbovní výzdoba se nachází i na stropní výzdobě průchodu Staroměstské mostecké věže. Nejblíže středu se nachází erb císaře římského a krále českého a dále od středu směrem k východní i západní části strany věže erb Starého Města pražského. Erby jsou poté totožné s erby na východní straně věže.

142

4.2. Staroměstská radnice v Praze

Staroměstská radnice v Praze je památkou z období druhé poloviny 14. století, na níž se taktéž jako na jiných středověkých památkách objevuje heraldická

¹⁴¹ Výřez obrázku erbovní výzdoby ve střední části západní strany Staroměstské mostecké věže. Jedná se o erb Starého Města pražského. Dostupné z: <https://www.prostor-ad.cz/pruvodce/praha/vuva/kmost/stmovez/img/deska.jpg>.

¹⁴² Výřez stropní výzdoby průchodu Staroměstské mostecké věže z Google Street View. Dostupné z: <https://www.google.com/maps/@50.0861993,14.4135787,2a,75y,105.01h,166.71t/data=!3m6!1e1!3m4!1sEm6VeZYRafh1baiurJI8iw!2e0!7i13312!8i6656>.

výzdoba. Samotnou výstavbu radnice pražským měšťanům povolil v roce 1338 královským privilegiem Jan Lucemburský.¹⁴³

4.2.1. Nejstarší znaková galerie

Nejstarší znaková galerie se nachází na jižní a východní stěně kaple a arkýře radnice. Galerie je tvořena 27 erby, které jsou ve třech úrovních. Nejvyšší úroveň, která se nachází na jižní a východní stěně kaple je tvořena celkem devíti erby. Zleva doprava jimi jsou erb Starého Města pražského, Vyšehradské kapituly, Moravského markrabství, Českého království, sv. Václava, Svaté říše římské, Lucemburského vévodství, Arcibiskupství pražského a opět Starého Města pražského. Jedná se o kombinaci erbů, které reprezentují městskou obec, jednotlivé země a významné církevní instituce. Nejvýznamnější středové místo zaujímá svatováclavská orlice. Nejčestnější místa po stranách plamenné orlice poté zaujímá říšská orlice a český lev. Erby Starého Města pražského byly do řady přidány až mnohem později, a to po roce 1475. Toto lze dovodit z důvodu toho, že městské hradby mají na erbu zlatou barvu. Tato barva byla původně stříbrná a ve zlatou se mění až polepšením erbu po udělení císařského privilegia Fridrichem III.¹⁴⁴

Nejvyšší řada heraldického zdobení Staroměstské radnice poté vyjadřuje vztah císaře Karla IV. ke svému sídelnímu městu Praze. Ústředním znakem v řadě je svatováclavská plamenná orlice na rohu radniční kaple, která měla vyjadřovat spojení zemí Koruny české pod mocí císaře Karla IV. Ke znaku plamenné orlice se poté otáčejí ostatní znaky.¹⁴⁵ Dříve byla pod plamennou svatováclavskou orlicí umístěna i stojící Madona. Jednalo se tedy o spojení mariánského a svatováclavského motivu, který symbolizoval Pannu Marii jako ochranitelku Prahy, ale i celého Českého království.¹⁴⁶

¹⁴³ Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. *Staletá Praha* 34 (1), s. 1.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 5-7, 13.

¹⁴⁵ Bílý, Jiří L. (2006). Moravská Orlice. Symbol panovníka, země a národa. (Tři právní významy šachované orlice). In: Moravský národní kongres, *Moravský historický sborník. Ročenka Moravského národního kongresu 2002–2005* (Brno: Moravský národní kongres), s. 294-295.

¹⁴⁶ Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. *Staletá Praha* 34 (1), s. 5.

147

148

Pod nejvyšší řadou erbů se nachází střední a nejnižší řada erbů, která patří jednotlivcům nebo rodinám staroměstských měšťanů. Střední řadu tvoří erby Prokopa Ulmana z Benešova, Jana z Litoměřic, Frowina zlatníka (erby této trojice jsou na Obr. A), Jakeše Bolkůva, Matěje z Turnova nebo pekaře Pešla z Vyšehradu, Jana z Brna (erby této trojice jsou na Obr. B), Ula Silberczeiger, Františka Donata, Matěje od Věže (erby této trojice jsou v první řadě na Obr. C), Svacha kožešníka, Lva krejčího a Jindřicha Habartůva (erby této trojice jsou na Obr. D). Nejnižší řadu pak tvoří 6 erbů, kde ale tři z nich jsou nedochované nebo nedokončené a jsou zde tak pouze prázdné štíty. Zbylé tři erby patří zleva doprava nožíři Jakubu Zweijahru, Matěji Kitzingerovi a řezníkovi Amelungu z Krakova (erby této trojice jsou ve druhé řadě na Obr. C).¹⁴⁹

150

(Obr. A)

151

(Obr. B)

¹⁴⁷ Fotografie Martina Frouza (Obr. 1) z publikace Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. *Staletá Praha* 34 (1), s. 5.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. *Staletá Praha* 34 (1), s. 8-13.

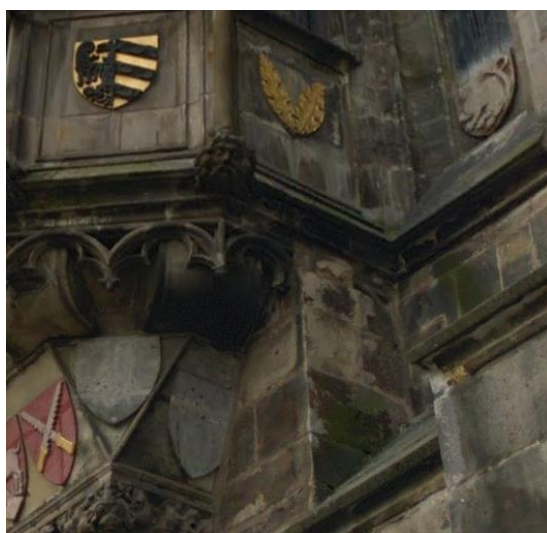
¹⁵⁰ Výřez heraldické výzdoby Staroměstské radnice v Praze z Google Street View. Dostupné z: <https://www.google.com/maps/@50.0869564,14.4208776,2a,27.6y,334.17h,121.94t/data=!3m6!1e1!3m4!1sZIKpg96h2Sf8ssiWkCaIig!2e0!7i13312!8i6656>.

¹⁵¹ Výřez heraldické výzdoby Staroměstské radnice v Praze z Google Street View. Dostupné z: <https://www.google.com/maps/@50.0870903,14.4208788,2a,35.2y,243.9h,138.4t/data=!3m6!1e1!3m4!1sa9O7g1gSZA郑XY-W57fQg!2e0!7i13312!8i6656>.

152

(První a druhá řada Obr. C)

153

(Obr. D)

Celkem se ve střední a nejnižší řadě nachází 18 štítů patřících tehdejšímu měšťanům. Zároveň v době stavby radnice zasedalo v městské radě 18 členů. Zřejmě tak nejde o náhodné číslo a 18 erbů mělo symbolizovat a odkazovat na 18 tehdejších členů městské rady, kteří v ní v době dokončení hrubé stavby radnice zasedali. V ohledu k osazenstvu městské rady je zajímavé, že v ní nezasedali pouze

¹⁵² Výřez heraldické výzdoby Staroměstské radnice v Praze z Google Street View. Dostupné z: <https://www.google.com/maps/@50.0870676,14.4209019,2a,40.3y,295.11h,129.88t/data=!3m6!1e1!3m4!1s51WIEDKUvPuBjQr5UJs4Jw!2e0!7i13312!8i6656>.

¹⁵³ Výřez heraldické výzdoby Staroměstské radnice v Praze z Google Street View. Dostupné z: <https://www.google.com/maps/@50.0871803,14.4208086,2a,44.8y,189.5h,133.78t/data=!3m6!1e1!3m4!1sw1YKCET0kqInPyGbagOwtw!2e0!7i13312!8i6656>.

výlučně staré patricijské rodiny, ale zasedali zde i obyčejní řemeslníci, kteří se tak také nejspíše podíleli na správě města. Tato nejstarší znaková galerie Staroměstské radnice tak symbolizuje osmnáct měšťanů (konšelů), kteří v době dostavby spodní části radnice (v letech 1365-1366) nejen měli podíl na jejím dokončení, ale také zasedali v tehdejší městské radě.¹⁵⁴

4.2.2. Znaková galerie na ochozu radniční věže

Další znaková galerie se nacházela pod ochozem radniční věže, jež vyjma jednoho erbu, dnes připomínají pouze prázdné kamenné desky. Komu patří jediný přeživší erb není dodnes jasné a v úvahu přichází několik jmen, zejména ta, která zasedala v městské radě z roku 1381, neboť právě v tomto roce byla věž dokončena. Z dochovaných vyobrazení radnice víme, že se zde nacházelo celkem 16 erbů. Pokud budeme předpokládat, že měly opět reprezentovat městkou radu, která měla 18 členů, chybí zde nejspíše 2 erby. Jejich absenci lze vysvětlit nejspíše technickými úpravami samotné věže.¹⁵⁵

156

¹⁵⁴ Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. *Staletá Praha* 34 (1), s. 1, 14-15.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 24-29.

¹⁵⁶ Obr. 19 z publikace Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. *Staletá Praha* 34 (1), s. 24.

4.2.3. Ostatní erbovní výzdoba

Na budově radnice se nacházejí ještě další erby mimo ty, které jsou ve znakových galeriích. Erb, který se nachází na jižní straně radnice na vrcholu gotického portálu je erbem kožešníků. Je zároveň i erbem na budově nejstarším a pochází z poloviny 14. století, kdy zde měli prodejci kožešin svůj prodejní krámc. Nad tímto erbem se nachází další tři, které spadají nejspíše do pohusitského období. Nejvýše je říšská orlice, pod níž se nachází erb Českého království a erb Starého Města pražského.¹⁵⁷ Nad příčnickem vrcholně gotického okna se poté nachází dva erby z přelomu 15. a 16. století. Na levé straně je erb Starého Města pražského, na pravé Českého království.¹⁵⁸

159

160

¹⁵⁷ Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. *Staletá Praha* 34 (1), s. 20-21.

¹⁵⁸ Nový, Rostislav (1989). Nejstarší heraldické památky Staroměstské radnice v Praze. In: Ledvinka, Václav, *Pražský sborník historický XXII* (Praha: Panorama). ISBN 80-7038-113-2, s. 58.

¹⁵⁹ Erb kožešníků na vrcholu gotického portálu (Obr. 15) z publikace Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. *Staletá Praha* 34 (1), s. 20.

¹⁶⁰ Výřez heraldické výzdoby jižní strany Staroměstské radnice v Praze z Google Street View. Dostupné z:

4.2.4. Erbovní výzdoba na orlojové přístavbě

Erbovní výzdoba se rozprostírá ještě i na orlojové přístavbě. Po stranách přístavby se nachází dalších 10 erbů, které jsou ale jen velmi těžce určitelné.¹⁶¹ Řada erbů pochází z 16. a počátku 17. století, jejichž majitele se doposud nepodařilo objasnit, a to vzhledem k nedostatku pramenů o pražských erbovních měšťanech. Dle Nového, jenž vychází z výčtu Josefa Teigehe může jít o erby z Klenče, Pavla Kapra z Kaprštejna, Cypriana Karla Bělského z Těšnova (erby této trojice jsou na Obr. E), Ojířové Saskové z Vacovic, Sladkého z Touchovic, Kašpara Wintera z Polehradu (erb usazený na rohu orloje na Obr. F), Sádlového z Kladrubce, Hynka Fiedlera (erb je na Obr. F špatně viditelný, neboť se nachází za hodinovým zdobením), Oremuse od Křištofora a Kdulincových z Ostroměře (erby všech sedmi pánů jsou na Obr. F).¹⁶² Tento výčet je však nutné podrobit určité kritické reflexi. Pokud se podíváme například do Kolářovy sbírky, která předkládá velmi podrobný popis jednotlivých rodin a jejich erbů, nalezneme zde určité rozpory se zjištěními Teigehe. Například Klenečtí z Klenče opravdu měli ve svém erbu jelení rohy, nicméně nikoli půlené, ale zlaté v modrém poli a Kašpar Winter z Polehrad měl sice ve svém erbu bílého lva, ale stojícího za pleteným plotem na zeleném trávníku, a toto celé znamení bylo umístěno na žlutém štítu. Naopak celkem přesně jsou identifikováni Pavel Kapr z Kaprštejna, který opravdu užíval erb se třemi kapry na červeném poli. Tento mu byl dokonce udělen majestátem z roku 1565, Ojířové Saskové z Vacovic měli opravdu na modrém štítě tři knoflíky, Zdeněk Sladký z Touchovic měl v erbu stříbrný hříč v červeném poli, Sádlové z Kladrubce měli erb tvořený dvěma rohy na červeném štítě a Kdulincové z Ostroměře měli ve svém erbu tři šesticípé hvězdy.¹⁶³ Nicméně ani toto není dostatečným podkladem proto, abychom mohli spolehlivě říci, že uvedená jména patří určitě majitelům znázorněných erbů. I samotné erby na orlojové přístavbě

<https://www.google.com/maps/@50.0868539,14.4206027,2a,60y,334.51h,106.16t/data=!3m6!1e1!3m4!1sYxAAUX7EfAHlHYHISq83Zg!2e0!7i13312!8i6656>.

¹⁶¹ Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. *Staletá Praha* 34 (1), s. 20.

¹⁶² Nový, Rostislav (1989). Nejstarší heraldické památky Staroměstské radnice v Praze. In: Ledvinka, Václav, *Pražský sborník historický XXII* (Praha: Panorama). ISBN 80-7038-113-2, s. 58.

¹⁶³ Kolář, Martin (1925). *Českomoravská heraldika. II. část zvláštní, sepsal August Sedláček* (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy slovesnost a umění), s. 71, 146, 189, 254, 465, 575.

musíme podrobit určitému kritickému zkoumání. Jak je známo z ostatních částí radnice, i zde mohlo dojít k nesprávnému restaurování jednotlivých erbů a mohlo tak dojít ke zkreslení výsledku. Nelze tedy tak zcela určitě říci, že zmíněné erby patří například měšťanům zasedajícím v městské radě přelomu 16. a 17. století, byť je to vzhledem k ostatním galeriím a erbům umístěným na radnici velmi pravděpodobné.

(Obr. E)

(Obr. F)

¹⁶⁴ Výřez heraldické výzdoby Staroměstské radnice v Praze z Google Street View. Dostupné z: https://www.google.com/maps/@50.0868689,14.4206381,2a,41.4y,3.28h,118.55t/data=!3m6!1e1!3m4!1s_PkqGk2hj8wKlt0-tq4xfA!2e0!7i13312!8i6656.

¹⁶⁵ Výřez heraldické výzdoby Staroměstské radnice v Praze z Google Street View. Dostupné z: https://www.google.com/maps/@50.086969,14.4209079,2a,41.9y,298.13h,118.33t/data=!3m6!1e1!3m4!1sQGY9826rloCX9ris_LyfPw!2e0!7i13312!8i6656.

5. Heraldická výzdoba na Klaudiánově mapě Čech a Helwigově mapě Slezska

Níže popsaná heraldická výzdoba se týká dvou nejvýznamnějších map týkajících se území tehdejšího Českého království a Slezských knížectví. Na mapách vyobrazené erby nebyly, jak je níže popsáno, pouhou výzdobou, ale měly i svoji právní symbolikou. Na obou mapách jsou vyobrazené zemské erby, které symbolizovaly vztah určitých územních jednotek k tehdejšímu panovníkovi a jeho rozsahu moci. V případě Klaudyánovy mapy je heraldická výzdoba doplněna o znaky šlechtických rodů a pánů. Tyto erby poté symbolizovaly a představovaly tehdejší účast jednotlivých členů rodů v právních institucích, v tomto případě na soudech a v jiných orgánech. Jak je poté v kapitole věnované Klaudiánově mapě popsáno, tak i samotné členění mapy od vrstvy nejvyšší po nejnižší není náhodnou a má dokonce i svoji právní symboliku.

5.1. Klaudiánova mapa Čech

Klaudiánova mapa Čech z roku 1518 je doposud nejstarší známá původně samostatná mapa Čech, jehož jediný dochovaný exemplář je uložen v knihovně Biskupství litoměřického.¹⁶⁶ Samotná mapa byla poté vytištěna v německém Norimberku v dílně Jeronýma Höltzela.¹⁶⁷ Byla zhotovena nejspíše již v roce 1516, protože v následujícím roce (1517) byla posuzována norimberskou městskou radou.¹⁶⁸ Vydání mapy se tak neobešlo bez nutné kontroly a případné cenzury ze strany norimberské rady, neboť Mikuláš Klaudián byl stoupencem Jednoty bratrské a mapa samotná se tiskla v katolickém Norimberku. Nicméně po nařízené kontrole ze strany rady nebylo na mapě shledáno nic závadného a byl proto umožněn její tisk.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Siřínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiána). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 15-16.

¹⁶⁷ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 9.

¹⁶⁸ Kuchař, Karel (1958). *Naše mapy odedávna do dneška* (Praha: Nakladatelství Československé akademie věd), s. 24.

¹⁶⁹ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 9.

Samotná mapa se skládá ze tří listů, které jsou slepeny v jednolist, kdy vlastní mapa tvoří pouze spodní třetinu a zbytek listiny je doplněn o další malby a popisy.¹⁷⁰ Obsah Klaudiánovy mapy Čech lze rozčlenit do pěti horizontálních vrstev, a to mapové, alegoricko-historické, náboženské, heraldicko-správní a právní. Klaudiánův jednolist je poté dále uspořádán jako celek hierarchicky. Nejnižší jsou výsledky lidské činnosti, tedy samotná mapa a její sídla, nad mapou se poté nachází samotná lidská společnost, která je zde vyobrazena. Společnost je ale podřízena právním institucím, které jsou zde vyobrazeny jednotlivými erby, které jsou také ještě vnitřně hierarchizované. Instituce se poté mají řídit obecnými zásadami práva a spravedlnosti, to představuje vrstva s „vahami spravedlnosti“, lichoběžníkem se svitky a „zrcadlem mravů“. Nad tímto vším poté stojí král, který je odpovědný pouze Bohu a je ručitelem spravedlnosti a práva jako nejvyšší světský soudce.¹⁷¹

Existuje i několik interpretací proč byla tato mapa vytvořena. Byť měla být mapa zřejmě ryze cestovní, čemuž svědčí její jižní orientace, je tento záměr zastřen jejími alegorickými, mravoučnými a politickými doplněními.¹⁷² Někteří badatelé tak vzhledem k její jižní orientaci poukazují na to, že měla být zřejmě pomůckou pro poutníky do Říma, jiní poté poukazují pouze na to, že šlo o záměr zachytit mapový obraz země se snahou se vymežit k některým celospolečenským problémům doby. Joseph Anton Riegger jako první poté přichází s názorem, že tisk této mapy měl být oslavou českého právního řádu stvrzeného uzavřením Svatováclavské smlouvy z roku 1517.¹⁷³

¹⁷⁰ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 9; Šiřínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiána). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 17.

¹⁷¹ Kolár, Jaroslav (1980). Takzvaná mapa Čech Mikuláše Klaudiána: pokus o významovou interpretaci. In: *Strahovská knihovna: sborník Památníku národního písemnictví* (Praha: Památník národního písemnictví), s. 51, 67; Šiřínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiána). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 7.

¹⁷² Kuchař, Karel (1958). *Naše mapy odedávna do dneška* (Praha: Nakladatelství Československé akademie věd), s. 24.

¹⁷³ Šiřínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiána). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 17-18.

5.1.1. Heraldická výzdoba v první a druhé horizontální vrstvě Klaudiánovy mapy

Uprostřed první vrstvy se nachází sedící korunovaná mužská postava v královském majestátu, která drží v pravici otevřenou knihu a v levici meč. Není zde vyobrazena jako vladař, ale jako vykonavatel spravedlnosti moci soudní a výkonné.¹⁷⁴ Jedná se o českého a uherského krále Ludvíka Jagellonského, po jehož pravé i levé straně se shodně nachází po čtyřech erbech zemí, kterým v době vytvoření mapy vládl či si na ně kladl nárok.¹⁷⁵ Po obou stranách krále Ludvíka tak vidíme erby zemí, kterým vládl, tedy zemím koruny české a uherské, a země na které zdůrazňoval své nároky, tedy Dalmácii a Lucembursko.¹⁷⁶ V úplném výčtu jsou jimi zleva erby Slezska, Moravy, Dalmácie a Uher nad nimiž je nadepsáno (opět zleva) slezský kníže, markrabě moravský, dalmatský král a uherský král. Po pravé straně jimi zleva jsou Čechy, Chorvatsko, Lucembursko a Lužice nad nimiž je opět nadepsáno (zleva) český král, chorvatský král, lucemburský kníže a lužický markrabě. Celek je poté obklopen citáty.¹⁷⁷

Rozložení zemských erbů kolem krále Ludvíka Jagellonského není náhodné, ale odpovídá určitému logickému uspořádání. Je zde opět nutné upustit od klasického čtení zleva doprava a číst tzv. po spirále. Při čtení jednodlistu je tedy nutné podřídít stránku verbální stránce heraldické, aby bylo možné správně mapu číst a pochopit její jednotlivé heraldické, ale i alegorické, kresebné a písemné části. Zemské erby královské jsou ke králi blíže, a naopak zemské erby markrabství a knížectví na periferii. Zřejmě tedy toto uspořádání odpovídá i důležitosti jednotlivých území v království. Pokud tedy budeme číst po spirále a začneme po pravici krále, tedy straně nejvýznamnější (heraldicky pravá strana je také významnější), jako první je zde erb království uherského, poté se přesouváme

¹⁷⁴ Kolár, Jaroslav (1980). Takzvaná mapa Čech Mikuláše Klaudiána: pokus o významovou interpretaci. In: *Strahovská knihovna: sborník Památníku národního písemnictví* (Praha: Památník národního písemnictví), s. 51; Pokorný, Pavel R. (2009). K heraldické výzdobě tzv. Klaudiánovy mapy Čech. In: *Heraldická ročenka* (Praha: Heraldická společnost), s. 26.

¹⁷⁵ Šiřínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiána). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 19.

¹⁷⁶ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 9.

¹⁷⁷ Kolár, Jaroslav (1980). Takzvaná mapa Čech Mikuláše Klaudiána: pokus o významovou interpretaci. In: *Strahovská knihovna: sborník Památníku národního písemnictví* (Praha: Památník národního písemnictví), s. 51.

k erbů království českého, poté erb království dalmatského, erb chorvatského království, erb markrabství moravského, erb lucemburského knížectví, erb slezského knížectví a naposledy erb dalmatského markrabství.¹⁷⁸ Důvodem tohoto rozložení je zřejmě i stáří jednotlivých království, kdy první uherský král Štěpán I. získal korunu již v roce 1000, kdežto právo dědičné koruny v Čechách se datuje až od vydání Zlaté buly sicilské Fridrichem II. v roce 1212, na jejímž základě se stal dědičným českým králem Přemysl Otakar I. Dolní Slezsko bylo k zemím Koruny české připoutáváno různými smlouvami českých králů se slezskými knížaty. Tyto smlouvy poté zaručovaly lenní svrchovanost českého krále nad jednotlivými knížectvími. Smlouvy také zaručovaly, že po vymření slezských držitelů knížectví se tato knížectví stanou bezprostředními lény českého krále. Dolní Lužice byla k zemím Koruny české připojena výplatou zástavy a to roku 1368. Císař a český král Karel IV. skrze své dva majestáty vydané v letech 1348 a 1355, jejichž součástí byly i inkorporační listiny, přivtělil k českým zemím Lužice.¹⁷⁹

180

Druhá horizontální vrstva je rozdělena na dvě části. První část zobrazená ihned pod králem se skládá z „vah spravedlnosti“, které jsou obklopeny hesly zuřivost, povýšenost, milosrdenství a rovnost. Vedle vah po pravé i levé straně jsou po jednom obrázku na kterém jsou vždy zobrazeni dva muži vztahující ruce ke králi. Pod „vahami spravedlnosti“ se nachází lichoběžník s šesti rozvinutými svitky, které jsou vždy z obou stran drženy heraldicky znázorněnými českými lvy. Samotné svitky poté nesou různé nápisy, které odkazují na dobové právně teoretické

¹⁷⁸ Kolár, Jaroslav (1980). Takzvaná mapa Čech Mikuláše Klaudiána: pokus o významovou interpretaci. In: *Strahovská knihovna: sborník Památníku národního písemnictví* (Praha: Památník národního písemnictví), s. 60-61.

¹⁷⁹ Širínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiána). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 19-20.

180 Výřez horní části Klaudiánovy mapy. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(cr4m1iwqqllno4tma5tejtww\)\)/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg](https://geoportal.cuzk.cz/(S(cr4m1iwqqllno4tma5tejtww))/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg).

klasifikace spravedlnosti postavené na aristotelské představě o právu. Celý lichoběžník se poté označuje jako „lichoběžník spravedlnosti“. Druhá část druhé horizontální vrstvy je poté umístěna po levé i pravé straně „vah spravedlnosti“ a lichoběžníku se svitky. Celkem se jedná o dvanáct obrázků (na každé straně po šesti), které jsou nadepsány vždy větou „*Zákon najvyšší právo*“ a obklopeny biblickými citáty. Tato část je poté nazývána „zrcadlem mravů“. Přesněji se jedná o různé životní situace, ve kterých se uplatňují aspekty práva a spravedlnosti.¹⁸¹

5.1.2. Heraldická výzdoba ve třetí horizontální vrstvě Klaudiánovy mapy

Třetí horizontální vrstva se skládá z pěti řad erbů a popisuje osoby, které nesly odpovědnost za soudní praxi v daném období. Nejenom že jsou tyto osoby označeny erby, ale navíc jsou také nadepsány přesnými jmény jejich nositelů. Vyjádření pomocí erbů je tak ještě zpřesněno jménem jeho nositele tak, aby byl odkaz co nejpřesnější době, ve které byla mapa tvořena. První řada erbů patří pánům, kteří zasedali na zemském soudě a druhá řada pánům zasedajícím na komorním soudě. Třetí řada patří sedmi pánům, čtvrtá pěti rytířům a pátá řada třem městům. Důležité je věnovat pozornost i rozložení, poloze a řazení jednotlivých erbů. Erby v první, druhé a páté řadě jsou uspořádány symetricky podle středové osy, tedy že uprostřed řady je vždy jeden erb stojící vzpřímeně a ostatní erby se k tomuto ve středu postavenému naklánějí jak zprava, tak zleva. Samotné řazení erbů první až čtvrté řady poté není náhodné, ale odpovídá zasedacímu pořádku zemského i komorního soudu stanoveném Vladislavským zřízením zemským z roku 1500. Vzpřímené erby v první a druhé řadě poté odkazují na nejvyšší představitele daného soudu v době vytvoření mapy. Prostřední erb první řady tak patří nejvyššímu purkrabímu zemského soudu Zdeňku Lvu z Rožmitálu. Prostřední erb druhé řady poté nejvyššímu hofmistrovi komorního soudu Vojtěchu z Pernštejna.¹⁸²

První řada erbů představuje obsazení zemského soudu zhruba od dubna roku 1514 do poloviny roku 1517, soud komorní je poté představen v druhé řadě erbů a představoval zasedání zhruba od dubna do listopadu roku 1515. Jednotlivé erby a

¹⁸¹ Kolár, Jaroslav (1980). Takzvaná mapa Čech Mikuláše Klaudiána: pokus o významovou interpretaci. In: *Strahovská knihovna: sborník Památníku národního písemnictví* (Praha: Památník národního písemnictví), s. 51-54.

¹⁸² Tamtéž, s. 54-56, 62.

jména jejich rodů jsou seřazeny podle toho, jak členové těchto soudů zasedali. Třetí a čtvrtá řada erbů patří pánům a rytířům, kteří měli v české zemi odstranit tehdejší neshody.¹⁸³ Pod erby příslušníků zemského a komorního soudu je uvedena skupina osob a tři královských měst označena jako „*pomocníci obecného dobrého*“. O žádné trvalé instituci takového názvu nemáme z historických podkladů důkazů, ale je velmi nepravděpodobné, že by se jednalo pouze o autorovo ideální představu nějakého pomocného orgánu. Mohlo se teoreticky jednat o uskupení, které bylo vytvořeno k nějaké konkrétní příležitosti. Jednou z nejdůležitějších právních událostí mohlo být právě uzavření Svatováclavské smlouvy roku 1517, která se týkala vztahu mezi šlechtou a městy. Mohlo, ale jí také o mladší členy šlechtických rodů, kteří aspirovali na budoucí členy nejvyšších úřadů nebo soudních institucí. Ve vztahu ke třem vybraným městům mohlo jít také o vyjádření žádosti na účasti měst na řízení obecných věcí. Města poté měla nejspíše reprezentovat městský stav v rámci rozhodovacích procesů. Samotný výběr těchto tří královských měst ale není doposud objasněný.¹⁸⁴ Řada královských měst tak mohla mít stejnou úlohu jako předchozí dvě řady, podílet se na odstranění neshod v zemi. Poslední tři řady erbů poté dohromady představovaly jakýsi společný orgán, který měl dopomáhat řešit neshody. Tomu svědčí i nápis nad těmito řadami erbů, který hovoří, že „*Tito dole psaní z pánů pomocníci obecného dobrého mají býti*“ k čemuž bylo později na konec připsáno slovo „*chtěli*“. Toto slovo tak převedlo celou větu do času minulého, a to z důvodu, že orgán přestal fungovat nebo ztratil svůj význam. Klaudiánova mapa je tak zřejmě jedinou historickou památkou, která na takový orgán odkazuje.¹⁸⁵

Mikuláš Klaudián chtěl svojí heraldickou výzdobou mapy ve středu listu zřejmě vyjádřit skutečný stav předních soudů v českém království a zároveň i poukázat na vliv vyšší a nižší šlechty a tří hlavních královských měst na politickou správu země v dané době. Ostatními popisy, které jsou na mapě uvedeny jako druhy spravedlností, ale i jakési zrcadlo mravů, chtěl autor podat návod dobré a správné

¹⁸³ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 10.

¹⁸⁴ Kolár, Jaroslav (1980). Takzvaná mapa Čech Mikuláše Klaudiána: pokus o významovou interpretaci. In: *Strahovská knihovna: sborník Památníku národního písemnictví* (Praha: Památník národního písemnictví), s. 54-56, 62.

¹⁸⁵ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 10.

vlády, určit hlavní zásady konání spravedlnosti, jimiž se má řídit život každého jedince, ale zejména úvahy soudců a úředníků spravujících zemi.¹⁸⁶

První řada třinácti erbů je nadepsána jako „*Komorní soud v Království Českém*“, kdy ústřední postavení zaujímá prostřední erb, který je nadepsán jménem „*Zdeněk Lev z Rožmitála a z Blatné*“ s funkcí „*nejvyšší purkrabě český*“, kterým byl v letech 1507 až 1523.¹⁸⁷ Dalšími nositeli erbů v prvním heraldickém pásu jsou (zleva doprava): Děpolt Popel z Lobkovic a na Bílině, Jan Novohradský z Kolowrat, Petr Berka z Dubé a na Lipé, Jan z Vartenberku a na Dubu, Vilém z Pernštejna na Helfštýně, Petr z Rožmberka, Zdeněk Lev z Rožmitálu a Blatné, Jaroslav ze Šelemburka a z Kosti na Přerově, Jiří Bezručický z Kolowrat, Ladislav ze Šternberka a na Bechyni, Kryštof ze Švamberka a na Boru, Jindřich Švihovský z Rýzmburka a na Horaždovicích, Sebastian Weitmiller a na Chomutově.¹⁸⁸ Na levé i pravé straně jednolistu bezprostředně pod erby příslušníků zemského soudu je poté celkem 6 jmen rytířů, kteří taktéž zasedali na zemském soudu.¹⁸⁹

190

Zemský soud byl stavovskou šlechtickou institucí s působností na celý šlechtický stav, který projednával zejména majetkové záležitosti šlechty. Podílel se také na legislativní činnosti, kdy mohl svobodně nalézat právo, a to i za situace, kdy

¹⁸⁶ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 9-10.

¹⁸⁷ Pokorný, Pavel R. (2009). K heraldické výzdobě tzv. Klaudivianovy mapy Čech. In: *Heraldická ročenka* (Praha: Heraldická společnost), s. 26.

¹⁸⁸ Siříněk, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiviana). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 27-32.

¹⁸⁹ Pokorný, Pavel R. (2009). K heraldické výzdobě tzv. Klaudivianovy mapy Čech. In: *Heraldická ročenka* (Praha: Heraldická společnost), s. 27.

¹⁹⁰ Výřez prvního heraldického pásu z Klaudivianovy mapy. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(cr4m1iwqqllno4tma5tejtww\)\)/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg](https://geoportal.cuzk.cz/(S(cr4m1iwqqllno4tma5tejtww))/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg).

pro nějaký případ nemohl najít řešení v současném právu.¹⁹¹ V rámci organizaci království měl zemský soud ústřední postavení s pevně stanoveným počtem členů, které jmenoval sám král. Často však docházelo ke sporům o zasedací pořádek v lavicích, což vyústilo na konci 15. století k zavedení pevného zasedacího pořádku, jež byl později kodifikován i ve Vladislavském zřízení zemském v roce 1500. Zasedací pořádek byl následovný: v centru seděl král, pod jehož nohami seděl nejvyšší purkrabí, který však v nepřítomnosti krále zaujímal jeho místo, což se dělo velmi často. Po panovníkovo pravé ruce seděla hlava rodu Rožmberků, vedle něj nejvyšší hofmistr, poté případně zemský maršálek (byl-li členem soudu) a zemský hofmistr. Po levici potom nejvyšší komorník, nejvyšší sudí a nejvyšší kancléř. Ostatní páni poté zasedali podle starobylosti rodu a věku, vždy od nejstaršího po nejmladší. Takové obsazení soudu stanovené Vladislavským zřízením zemským bylo však pouze ideálním a odlišovalo se od reálných zasedání. Právě na mapě Mikuláše Klaudiána můžeme pozorovat určité odlišnosti v zasedacím pořádku. Ustanovení Vladislavského zřízení zemského týkající se obsazení soudu a heraldická výzdoba Klaudiánovy mapy se shodují v následujících jménech: uprostřed řady zasedal nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu a Blatné, po jeho pravici vladař rožmberského rodu Petr z Rožmberka, po levici vladaře nejvyšší komorník Jaroslav ze Šeemberka a z Kosti na Přerově, nejvyšší sudí Jiří Bezdrůžický z Kolowrat a nejvyšší kancléř Ladislav ze Šternberka a na Bechyni. Ustanovení Vladislavského zřízení bylo dodrženo i co se týká věkového obsazení. Byť nelze stanovit přesný věk všech na soudě zasedajících, tak víme, že nejmladšími z panských rodů byli Lobkovicové a Weitmiller, a proto jsou i na jednoduše jejich erby vyobrazeny na úplném okraji. Dále ale následují určité odlišnosti. Po rožmberské pravici by měl sedět nejvyšší hofmistr a případně zemský maršálek. Nejvyšším hofmistrem v letech 1514-1523 byl Vojtěch z Pernštejna, a byť perňštejnský erb následuje, tak je nadepsán jménem Vilém z Pernštejna na Helfštýně, ten byl ale nejvyšším hofmistrem pouze v letech 1488-1514. Další odlišností je úřad zemského maršálka. Ten na jednoduše zobrazen vůbec není, byť o něm Vladislavské zřízení zemské hovoří. Důvodem bylo, že úřad zemského maršálka dědičně náležel pánům z Lipé, a to Jindřichovi z Lipé, který ale umírá v roce 1514 a jeho syn Jan se úřadu ujímá až v roce 1522. Dále jde také o samotné

¹⁹¹ Širínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiána). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 27.

početní obsazení soudu, kdy dle Vladislavského zemského zřízení mělo soudu zasedat 15 pánů a 8 rytířů, na jednolistu se ale objevuje pouze 13 pánů a 6 rytířů.¹⁹²

Druhá řada erbů je uvozena nápisem „*Komorní soud v království Českém*“ a skládá se z devíti erbů.¹⁹³ Vznikl koncem 14. století a předsedal mu český král nad nímž však postupem času získávala převahu šlechta, a tak se později stal předsedou komorního soudu nejvyšší hofmistr. Po vydání Vladislavského zřízení zemského se jeho územní působnost omezila pouze na Čechy.¹⁹⁴ Pevně měl stanoven pouze hlavu soudu, ale nikoli počet členů. Ten se v 16. století pohyboval kolem dvaceti a na vlastním jednání muselo být přítomno alespoň 12 členů. Na jednolistu je vyobrazeno devět erbů pánů a po stranách dalších 16 jmen rytířů zasedajících v té době v komorním soudu. Uprostřed je opět erb hlavy soudu, jímž byl nejvyšší hofmistr Vojtěch z Pernštejna a na Helffenburku, a po pravé i levé straně jsou ke středu naklánějící se erby ostatních pánů zasedajících na soudu.¹⁹⁵

Nositeli erbů v druhém heraldickém pásu jsou (zleva doprava): Václav Popel z Lobkovic na Zbirohu, Michal Slavata z Chlumu a na Kostelci, Bedřich purkrabí z Donína a na Dražicích, Jindřich Sezema z Ústí na Ústí, Vojtěch z Pernštejna a na Helffenburku, Kunrát z Krajku a z Mladé Boleslavi, Vilém z Illburka, Jan Křinecký z Ronova a na Kuncberku, Jan Ledecký z Říčan a na Ledči.¹⁹⁶

¹⁹² Pokorný, Pavel R. (2009). K heraldické výzdobě tzv. Klaudivány mapy Čech. In: *Heraldická ročenka* (Praha: Heraldická společnost), s. 27-28.

¹⁹³ Tamtéž, s. 28.

¹⁹⁴ Siřínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudivána). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 33.

¹⁹⁵ Pokorný, Pavel R. (2009). K heraldické výzdobě tzv. Klaudivány mapy Čech. In: *Heraldická ročenka* (Praha: Heraldická společnost), s. 28.

¹⁹⁶ Siřínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudivána). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 33-36.

¹⁹⁷ Výřez druhého heraldického pásu z Klaudivány mapy. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(cr4m1iwqqllno4tma5tejtww\)\)/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg](https://geoportal.cuzk.cz/(S(cr4m1iwqqllno4tma5tejtww))/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg).

Následující dva heraldické pásy představují významné pány a rytíře té doby. Nositeli erbů ve třetím heraldickém pásu je sedm pánů, jimž jsou (zleva): Adam Hradecký z Hradce, Vilém Kostka z Postupic, Jan Zajíc z Házmburka a na Budyni, Ludvík Zajímač z Kunštátu a na Kláštere, Jan z Valdštejna a na Krupce, Karel ze Šumberka a na Trutnově, Wolf z Gutštejna a na Petrsburku.¹⁹⁸

199

Nositeli erbů ve čtvrtém heraldickém pásu, kteří patřili mezi nižší rytířskou šlechtu, jsou (zleva): Radslav Beřkovský ze Šebírova, Zdeněk Trčka z Lípy a na Lichtenburku, Jindřich Hložek ze Žampachu a na Březnici, Oppl z Fictumu a na Novém Šumberku, Vilém z Vřesovic a na Doubravě.²⁰⁰

201

Pátý heraldický pás tvoří erby tří královských měst, která v době vytvoření mapy zastávala významnou pozici a jsou jimi (zleva): Kutná Hora, Staré město pražské (Praha) a Žatec.²⁰² Pod erby tří královských měst se nejspíše ukrývají

¹⁹⁸ Siřínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiviana). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 41-43.

¹⁹⁹ Výřez třetího heraldického pásu z Klaudivianovy mapy. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(cr4m1iwqllno4tma5tejtww\)\)/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg](https://geoportal.cuzk.cz/(S(cr4m1iwqllno4tma5tejtww))/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg).

²⁰⁰ Siřínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiviana). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 43-45.

²⁰¹ Výřez čtvrtého heraldického pásu z Klaudivianovy mapy. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(cr4m1iwqllno4tma5tejtww\)\)/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg](https://geoportal.cuzk.cz/(S(cr4m1iwqllno4tma5tejtww))/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg).

²⁰² Siřínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiviana). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 45.

zástupci těchto měst, jimiž byli (zleva): Šepfmistři na Horách Kutnách, Purkmistr a rada města Starého pražského a Purkmistr a rada města Žatce.²⁰³

Osová symetrie prvních dvou soudních řad je narušena třetí a čtvrtou řadou ad hoc vzniklého seskupení „pomocníků obecného dobrého“. Pátá řada, erby měst, je poté opět osově souměrná, kdy centrální postavení zaujímá Staré Město pražské. Je zde ale i hierarchizace od první do páté řady jako celku. Nejvyšší pozici má soud zemský, poté následuje komorní soud a následují páni, poté rytíři a nakonec města.²⁰⁵

5.1.3. Heraldická výzdoba ve čtvrté a páté horizontální vrstvě Klaudivianovy mapy

Čtvrtá horizontální vrstva je tvořena dvojdílným obrázkem. Pátou horizontální vrstvou poté tvoří vlastní mapa v jejímž levém horním rohu jsou iniciály (obrácené) N, C, V a K, pod nimiž jsou dva erby.²⁰⁶ Tiskařské signety jsou umístěny ve spodní části listiny vlevo nahoře nad samotnou mapou. Jsou zde uvedena písmena N (zrcadlově obrácené), C, V a K. První dvojice písmen, vodorovně převrácené N a písmeno C, odkazují na latinizované jméno „Nikolaus Claudinus“, tedy Mikuláš Klaudivian. To, že jde o iniciály jména tvůrce mapy napovídá i skutečnost, že samotné iniciály jsou přímo nad erbem, který mu je přisuzován. Je jím půlený štít s nakoso položenou ostrvím a dvěma růžičkami. Na

²⁰³ Pokorný, Pavel R. (2009). K heraldické výzdobě tzv. Klaudivianovy mapy Čech. In: *Heraldická ročenka* (Praha: Heraldická společnost), s. 29.

²⁰⁴ Výřez pátého heraldického pásu z Klaudivianovy mapy. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(cr4m1iwqllno4tma5tejtww\)\)/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg](https://geoportal.cuzk.cz/(S(cr4m1iwqllno4tma5tejtww))/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg).

²⁰⁵ Kolár, Jaroslav (1980). Takzvaná mapa Čech Mikuláše Klaudiviana: pokus o významovou interpretaci. In: *Strahovská knihovna: sborník Památníku národního písemnictví* (Praha: Památník národního písemnictví), s. 65.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 56-57.

interpretaci druhé dvojici písmen, V a K, nepanuje shoda, ale lze předpokládat, že tato písmena a erb odkazují na Ondřeje Košického. Pokud opět převrátíme první z písmen, tentokrát vertikálně, dostaneme dvojici písmen A a K, tedy Andreas Kaschauer (v češtině Ondřej Košický). Košický byl v té době ve spojení s českými knihami jako jejich nakladatelem nebo podnikatelem. V případě Klaudiánovy mapy se má za to, že Ondřej Košický byl rytcem této mapy.²⁰⁷

5.2. Helwigova mapa Slezska

Byť bylo území Slezska zakreslováno v mapách již dříve, žádná z nich se nevyrovnala první samostatné mapě Slezska vytvořené Martinem Helwigem roku 1561. Její unikátnost dosvědčuje počet vydání i to, že se stala předlohou četných kopií. Zároveň se také Helwigovo následovníkům nepodařilo dalších 150 let podat podrobnější zobrazení země a Slezsko tak bylo do poloviny 18. století odkázáno zcela na Helwigovu mapu. Mapa má stejně jako mapa Mikuláše Klaudiána orientaci na jih.²⁰⁹

Vytvořit takovouto mapu bylo však v 16. století velmi obtížné, a to jak technicky, tak i finančně. Martinu Helwigovi by se tak mapu nejspíše nikdy nepodařilo vydat nebýt podpory vratislavského patricie, rady, komořího a zemského hejtmana Mikuláše II. Rehdingera. Helwig tak věnoval mapu Mikuláši II. Rehdingerovi, který tisk mapy financoval a bez jehož podpory by mapa nejspíše

²⁰⁷ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 19; Šiřínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiána). ISBN: 978-80-270-4767-3, s. 18.

²⁰⁸ Výřez signet a erbů z Klaudiánovy mapy. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(cr4m1iwqllno4tma5tejtww\)\)/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg](https://geoportal.cuzk.cz/(S(cr4m1iwqllno4tma5tejtww))/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg).

²⁰⁹ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 45, 47.

nikdy nevznikla. Děkovné věnování je psáno v němčině a objevuje se i na samotné mapě, a to na prvním vydání z roku 1561 v horní kartuši.²¹⁰ Tuto vděčnost dále Helwig projevil i tím, že na samotnou mapu nechal vyrýt Rehdingerovo erb.²¹¹

212

Z hlediska právní historie je zajímavé to, že Martin Helwig dosáhl na jeho dílo i císařské výsady před neoprávněným pořizováním kopií této mapy bez autorova vědomí, či vědomí jeho potomků na dobu 10 let od vydání této výsady, která se vztahovala na celou říši, a to dokonce i se zvláštním privilegiem pro země Koruny české. Text císařské výsady byl přeložen v jedné z knih Karla Kuchaře a císař v něm oceňuje práci Martina Helwiga a vyhovuje jeho žádosti o vydání této listiny, která bude do budoucna ochraňovat autorova práva. Císařská výsada byla udělena Ferdinandem I. Habsburským z titulu císaře Svaté říše římské, na již zmíněnou dobu 10 let. Uvádí se zde také sankce za porušení Helwigova práva na výhradní tisk mapy, která je stanovena na 10 hřiven zlata, kdy polovina připadne císařské komoře a druhá polovina autorovy mapy. Zároveň byl Helwig oprávněn jakkoli naložit s patisky, aniž by se dopustil přečinu, zločinu či násilí.²¹³

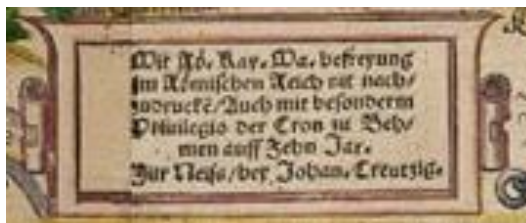
²¹⁰ Grim, Tomáš (2005). *Vývoj slezské kartografie do počátku 18. století* [disertační práce] (Hradec nad Moravicí: Masarykova univerzita v Brně), s. 65.

²¹¹ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 45.

²¹² Výřez z horní kartuše z Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1561). Dostupné z: http://www.7cudow.eu/cms/uploads/exhibit_galleries/p-marcin-helwig-mapa-slaska-p.jpg.

²¹³ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 45.

Informace o uděleném privilegiu od samotného císaře se objevuje i na prvním vydání mapy z roku 1561, a to v dolní kartuši. Text lze z němčiny přeložit jako „*S osvobozením římského císařského majestátu v Římské říši od patisku se zvláštním privilegiem pro Českou korunu na deset let.*“²¹⁴

215

5.2.1. Heraldická výzdoba Helwigovy mapy Slezska

Z pohledu heraldiky jsou důležité okrajové části mapy, které jsou hojně zdobeny a na nichž se nachází 28 erbů slezských knížectví a jejich hlavních měst.²¹⁶ Jednotlivé erby poté symbolizují rozsah moci knížectví nad určitým územím. Okrajová zdobení s erby jsou doplněna o název konkrétního města umístěného na svitku. V horním a spodní okraji zdobení se erby knížectví nachází vždy na heraldicky významnější pravé straně a erby měst na heraldicky levé straně. U pravého a levého okraje zdobení se erby knížectví nachází vždy nad erby měst. Opět se zachovává pravidlo jako při horizontálním dělení štítu, kdy heraldicky významnější je pole vrchní. Všechny názvy, tak jako i celá mapa, je popsána v němčině. Níže jsou v češtině vypsána jednotlivá knížectví a v polštině jednotlivé názvy současných měst tak, aby nedocházelo k záměně s městy českými. Ze samotné mapy je v současnosti pouze jedno město české a tím je Opava.

Na horním okraji mapy se zleva nachází erby knížectví Vratislavského s erbem města Wrocław (Obr. 1), knížectví Těšínského s erbem města Cieszyn (Obr.

²¹⁴ Grim, Tomáš (2005). *Vývoj slezské kartografie do počátku 18. století* [disertační práce] (Hradec nad Moravicí: Masarykova univerzita v Brně), s. 65.

²¹⁵ Výřez ze spodní kartuše z Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1561). Dostupné z: http://www.7cudow.eu/cms/uploads/exhibit_galleries/p-marcin-helwig-mapa-slaska-p.jpg.

²¹⁶ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 47.

2), knížectví Opavského s erbem města Opava (Obr. 3) a knížectví Ratibořského s erbem města Racibórz (Obr. 4).²¹⁷

218

(Obr. 1)

219

(Obr. 2)

220

(Obr. 3)

221

(Obr. 4)

²¹⁷ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 47.

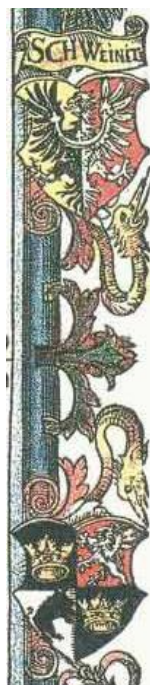
²¹⁸ Výřez z horního zdobeného okraje Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1685). Dostupné z: <http://www.stmapy.cz/files/full/m1561-22.jpg>.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Tamtéž.

Na pravém okraji se shora dolů nachází erby knížectví Svidnického s erbem města Świdnica (Obr. 5), knížectví Javorského s erbem města Jawor (Obr. 6) a knížectví Opolského s erbem města Opole (Obr. 7).²²²

223

(Obr. 5)

224

(Obr. 6)

225

(Obr. 7)

Na spodním okraji se zleva nachází erby knížectví Münsterberského s erbem města Ziębice (Obr. 8), knížectví Olešnického s erbem města Oleśnica (Obr. 9), knížectví Hlohovského s erbem města Głogów (Obr. 10) a knížectví Zaháňského s erbem města Żagań (Obr. 11).²²⁶

²²² Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 47.

²²³ Výřez z pravého zdobeného okraje Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1685). Dostupné z: <http://www.stmapy.cz/files/full/m1561-22.jpg>.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 47.

(Obr. 8)

(Obr. 9)

(Obr. 10)

(Obr. 11)

Na levém okraji se shora dolů nachází erby knížectví Niského s erbem města Nysa (Obr. 12), knížectví Lehnického s erbem města Legnica (Obr. 13) a knížectví Břežského s erbem města Brzeg (Obr. 14).²³¹

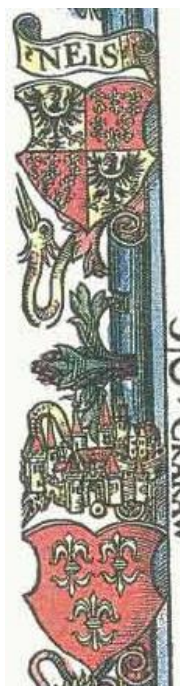
²²⁷ Výřez z dolního zdoběného okraje Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1685). Dostupné z: <http://www.stmapy.cz/files/full/m1561-22.jpg>.

²²⁸ Výřez z dolního zdoběného okraje Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1685). Dostupné z: <http://www.stmapy.cz/files/full/m1561-22.jpg>.

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 47.

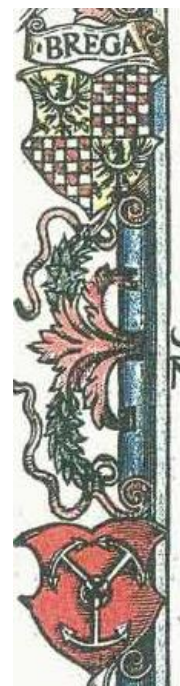
232

(Obr. 12)

233

(Obr. 13)

234

(Obr. 14)

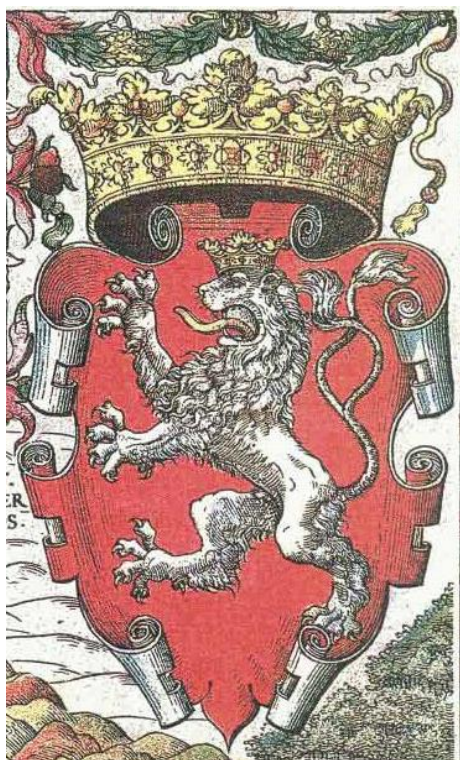
Heraldická výzdoba se nachází ještě i v samotné mapě, kdy se v pravém horním rohu, v oblasti, kde mapa naznačuje Čechy, objevuje korunovaný český lev na zdobeném štítu (Obr. 15). V levém dolním rohu, v oblasti, kde mapa naznačuje Polsko, se nachází korunovaný polský orl opět na zdobeném štítu (Obr. 16). Poslední erb se nachází v pravém dolním rohu u tří žen, kdy jedna z ženských postav erb sama drží. Jedná se o erb Mikuláše II. Rehdingera (Obr. 17).²³⁵

²³² Výřez z levého zdobeného okraje Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1685). Dostupné z: <http://www.stmapy.cz/files/full/m1561-22.jpg>.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 47.

236

(Obr. 15)

237

(Obr. 16)

238

(Obr. 17)

Zajímavostí mapy je také postava nacházející se na svahu hory Sněžky. Jedná se o vládce Krkonošských hor Krakonoše (v mapě jako „Rübenczal“), který je vyobrazen jako krácející tvor připomínající heraldického gryfa s jeleními parohy, kozlíma nohama, ocasem a v pazourech držící větev.²³⁹ Jde zároveň zřejmě

²³⁶ Výřez z pravého horního rohu mapové části Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1685). Dostupné z: <http://www.stmapy.cz/files/full/m1561-22.jpg>.

²³⁷ Výřez z levého dolního rohu mapové části Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1685). Dostupné z: <http://www.stmapy.cz/files/full/m1561-22.jpg>.

²³⁸ Výřez z pravého dolního rohu mapové části Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1685). Dostupné z: <http://www.stmapy.cz/files/full/m1561-22.jpg>.

²³⁹ Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie), s. 47.

o nejstarší známé vyobrazení bájného Krakonoše na některé z historických památek.

240

²⁴⁰ Výřez Krakonoše z pravého poloviny mapové části Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1685). Dostupné z: <http://www.stmapy.cz/files/full/m1561-22.jpg>.

Závěr

Jak bylo v diplomové práci popsáno, tak heraldika jako pomocná věda historická, má bezpochyby své místo i v oblasti bádání právních historiků, ale možná i právníků vůbec. Nejenomže byly erby v minulosti hojně rozšířeny, jak dokládají vybrané právní památky, ale měly i vzhledem k tvorbě heroldský úřadů v tehdejší společnosti bezpochyby své místo. Pokud odhlédneme od hledání původu znaků a znamení, kdy jejich historie a původ je spíše disciplínou pro historiky, tak znaky, znamení a později i erby, jimiž se heraldika zaobírá, se nám v Evropě poprvé objevují v období středověku, a to přesněji v dobách prvních křížových výprav. Dle současného stavu bádání je dnes nezpochybnitelné, že primární funkcí erbu bylo navzájem rozlišit jak fyzické, tak i právnické osoby. V tomto směru je pro oblast právní historie zajímavý zejména fakt, že právo na erb měl každý svobodný člověk.²⁴¹ Byl postaven na roveň jménu, tedy nějakému rozlišovacímu znamení, což byla jeho prapůvodní funkce. Ve vztahu k erbu jako institutu jménu na roveň postavenému by tato diplomová práce věnovala svůj závěr.

Pokud bychom v dnešní době chápali erb jako institut jménu na roveň postavenému, tak bychom také měli uvažovat i o právní ochraně erbu. Vezměme si tedy za příklad osobní jméno a příjmení, které je součástí osobnostních práv a jeho ochrana je zakotvena na ústavní a v případech jména dítěte i na mezinárodní úrovni. V ústavní rovině je jméno chráněno ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, a to přesně v jeho Čl. 10 odst. 1, který stanovuje, že „[k]aždý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“ Pokud přejdeme k mezinárodním předpisům, které se zaměřují, byť pouze na jméno ve vztahu k dítěti, tak můžeme zmínit Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a jeho Čl. 24 odst. 2, který uvádí, že „[k]aždé dítě je registrováno okamžitě po narození a dostane jméno.“ nebo Úmluvu o právech dítěte a její Čl. 7 odst. 1, který stanovuje, že „[k]aždé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno...“ Na tato ustanovení zmíněných právních předpisů navazuje vnitrostátní právní úprava, a to zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s ustanovením § 77-79, kdy ustanovení §

²⁴¹ Na toto nemá vliv ani to, že některé erby byly udílány vrchností. Takto udělené erby byly pouze „cennější“ a v některých případech pouze požívaly větší právní ochrany. Nelze však asi v obecnosti říci, že erb byl pouze výsadou určité společenské vrstvy a je nutné myslet na to, jak bylo již několikrát zmíněno, že původní a hlavní funkcí erbu bylo rozlišit jednotlivé osoby.

79 dopadá dokonce i na pseudonym, a zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, se svými ustanoveními § 61-79. Oba tyto vnitrostátní předpisy poté stanovují práva vztahující se k osobnímu jménu a příjmení, jejich ochranu, ale i povinnosti v rámci jejich užívání.²⁴² Je zde tak otázkou, zda by v případě užívání erbu nebylo možné taktéž uvažovat o určité právní ochraně erbu jako unikátního rozlišovacího znamení určité konkrétní osoby tak, jak je tomu například ve vztahu k osobním jménům a příjmením, pseudonymu, ale například i značkám obchodních společností.

V České republice máme však ve vztahu k heraldice jeden stále platný právní předpis, který pochází z roku 1918, a jež případnou právní ochranu erbu komplikuje. Je jím zákon č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly. V tomto ohledu nesmíme zapomínat na to, tak jak bylo v diplomové práci popsáno, že erby se postupem času dostaly pod výhradní moc šlechty a panovníků, a staly se tak nejenom symbolem patriciátu, ale představovaly i titul nebo odkazovaly na úřad jeho nositele. Pokud budeme tedy v dnešní době hovořit o právu na erb, a dokonce i o jeho možné právní ochraně, bezpochyby se budeme muset nejdříve vypořádat s tímto právním předpisem. Byť se zákon zaměřuje primárně, jak je popsáno v § 1 na „[š]lechtictví a řády, jakož i veškerá z nich plynoucí práva...“, která zrušuje a zároveň uvádí, že „[b]ývalí šlechtici nesmějí užívatí svého rodného jména s přídomkem nebo dodatkem vyznačujícím šlechtictví.“, tak je potřeba zvážit do jaké míry předpis dopadá i na samotné užívání erbů. Zároveň od 10. prosince 1918 už definitivně tedy na území Československa, a dodnes na území České republiky, nemůže hovořit o „šlechtě“, neboť ta už neexistuje, a to právě na podkladě tohoto právního předpisu. Tento zákon byl prvním z krátké řady dalších, který pouze jednoduše stanovil, že se ruší šlechtictví, ale nijak dále toto nerozvíjel. Nepodával ani odpovědi na to, co to vlastně šlechta a šlechtictví je, a ani nestanovoval co jsou práva vyplývající ze šlechtictví, ani co se rozumí projevem šlechtictví navenek. Navíc právo na erb měli i nešlechticové a o rušení predikátů ve jméně zákon vůbec nehovořil. Samotný zákon v rámci tehdejší rodové šlechty (rozumějme šlechty staré), novodobé šlechty ani širší společnosti příliš nerezonoval. Od 19. století už šlechticové nevykonávali ze svého titulu moc soudní ani výkonnou a občané nebyli

²⁴² Schön, Monika (2018). Komentář zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 860. *Daně, účetnictví, právo, práce a mzdy pro profesionály*. 25. 5. 2018 (<https://www.du.cz/33/komentar-zakona-89-2012-sb-obcansky-zakonik-860-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4EtuvCofjP1DmlLD4CsL-5xGBdVKjXK3F7Q/>, 23. 2. 2023).

vázání žádnými robotami. Většina šlechty tedy přijala zákon bez větších rozpaků a nadále používala svých titulů, ale i predikátů a erbů.²⁴³

Na zákon č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, poté později navazoval i zákon č. 243/1920 Sb., kterým se mění zákon o zrušení šlechtictví, řádův a titulů, jež zaváděl ve svém § 6 sankce, a to podle bodu 1. v případě, že někdo „...úmyslně a veřejně užívá šlechtických titulů, erbů, řádů, vyznamenání, jež byly zákonem zrušeny, nebo kdo takovým způsobem hledí naznačiti své bývalé šlechtictví;...“ nebo podle bodu 2. někdo „...v tisku někomu dává zákonem zrušený titul šlechtický...“ Dalším předpisem, který sankcionoval šlechtictví a zároveň rušil § 4 až 6 zákona č. 243/1920 Sb., kterým se mění zákon o zrušení šlechtictví, řádův a titulů, byl zákon č. 268/1936 Sb., o řádech a titulech, který ve svém § 7 odst. 1 uváděl, že přestupku se dopouští ten, kdo podle bodu 1. „...úmyslně a veřejně hledí naznačiti své zákonem zrušené šlechtictví, zejména kdo úmyslně a veřejně za tím účelem užívá zákonem zrušených šlechtických titulů a erbů, jakož i kdo v tisku dává někomu zákonem zrušený titul šlechtický, ...“ nebo podle bodu 2. „...úmyslně a veřejně užívá zákonem zrušených řádů, odznaků a titulů, ...“ nebo dle bodu 3. „...si osobuje šlechtictví, československý nebo cizozemský řád, čestný odznak nebo jiný zevní projev uznání, pamětní odznak, veřejný nebo akademický titul nebo jinou hodnost či služební postavení, nejsou k tomu oprávněn...“ Těmito předpisy tak byla napravena nedokonalost zákona č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, který pouze deklaroval, že se zakazuje šlechtictví a řády, ale nijak s tímto dále nepracoval.²⁴⁴ Co se vlastně pod pojmem „naznačování šlechtictví“ rozumělo a co byly vnější znaky šlechtictví, bylo tedy částečně korigováno zákonem č. 243/1920 Sb., kterým se mění zákon o zrušení šlechtictví, řádův a titulů, a zákonem č. 268/1936 Sb., o řádech a titulech, ale zejména také tehdejší judikaturou Nejvyššího správního soudu z období let 1918 až 1938. V souhrnu se tímto termínem rozumělo titul, šlechtický erb, predikát (například velmi časté „von“ v češtině „Z“), forma příjmení a nobilitace.²⁴⁵

²⁴³ Tyl, Tomáš (2004). Zákon 61/1918 Sb. aneb Spravedlnost pro každého! *Časopis pro právní vědu a praxi* 12 (4), s. 335.

²⁴⁴ Kolačkovský, Ladislav (2020). Úskalí možné aplikace zákona číslo 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly. *ASPI Wolters Kluwer ČR, a. s.* (<https://www.aspi.cz/products/lawText/7/300620/1/2>, 21. 2. 2023).

²⁴⁵ Tyl, Tomáš (2004). Zákon 61/1918 Sb. aneb Spravedlnost pro každého! *Časopis pro právní vědu a praxi* 12 (4), s. 339-340.

Chaos v rámci právní úpravy zákazu šlechtictví a jejímu sankcionování poté dovršila doba válečná a poválečná. V rámci Protektorátu Čechy a Morava byl vydán protektorátní zákon č. 220/1939 Sb., kterým se mění zákon ze dne 10. prosince 1918, č. 61 Sb. z. a n., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, ve znění zákona ze dne 21. října 1936, č. 268 Sb. z. a n., o řádech a titulech, vydaný 18. září 1939 a účinný od 6. října 1939, který po předchozích novelizacích zrušil i poslední platný § 1 zákona č. zákona č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, a stanovil ve svém Čl. 2 bodě 2., že „[p]rávní úprava šlechtictví bude provedena zvláště.“ Nicméně tento protektorátní zákon byl po válce zcela zrušen vyhláškou ministra vnitra č. 30/1945 Sb., o platnosti ústavního dekretu presidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku, který stanovil, že veškeré předpisy vydané v době nesvobody, tedy vesměs v době válečných let, nejsou součástí československého právního řádu a nejsou tedy aplikovatelné. Vyhláška tak nastolila právní stav před dobou nesvobody, tedy před 30. zářím 1938. Právní úprava se tak vrátila do stavu, kdy opět platil zákon č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly ve znění zákona č. 268/1936 Sb., o řádech a titulech. Tento stav však nepanoval dlouho, neboť byl vydán zákon č. 247/1949 Sb., o vyznamenáních a čestných uznáních, který sice zrušil zákon č. 268/1936 Sb., o řádech a titulech, ale nikoliv již zákon č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, a nadto vůbec nepojednával o šlechtictví. Tento zákon byl po revoluci v roce 1989 taktéž zrušen a nahrazen dodnes platným zákonem č. 157/1994 Sb., o státních vyznamenáních České republiky, který však o šlechtictví ani jeho titulech taktéž nehovoří. Současný stav je tedy takový, že je zde stále platný zákon č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, vcele s jeho § 1, který je ale bez sankčních a výkladových ustanovení.²⁴⁶

V současnosti je tak otázkou, jak se dále vypořádat se zákonem č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, který sice používá termínu „šlechtictví“, které zakazuje, ale dále nepředkládá vysvětlení, co je tímto vlastně rozuměno. Je tak nutné se pouze spoléhat na judikaturu Nejvyššího správního soudu, zejména z období předválečných let. Avšak judikatura soudů není závazným pramenem práva a nelze ji tak pokládat na roveň zákonu. Nutné je také zmínit tichý souhlas ze strany státních orgánů se šlechtictvím v České republice. Podívejme se na rytířské řády, které byť jsou zákonem č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví,

²⁴⁶ Tyl, Tomáš (2004). Zákon 61/1918 Sb. aneb Spravedlnost pro každého! *Časopis pro právní vědu a praxi* 12 (4), s. 335-336.

řády a tituly, zakázány, tak i přesto jsou státními orgány uznávány. Zde tak i samotné státní orgány svými rozhodnutími ve vztahu ke spolkům, ale i mezinárodním nevládním organizacím, existenci řádů a potažmo šlechtictví tolerují a respektují. Například Suverénní řád Maltézských rytířů, jež je mezinárodně uznávanou organizací a má dokonce i status pozorovatele v Organizaci spojených národů, je uznáván a udržuje diplomatické vztahy i s Českou republikou. Česká republika mlčky skrze nařízení vlády 215/2017 Sb., o stanovení výjimek z vízové povinnosti a z osvobození od vízové povinnosti, uznává členství v řádu, byť je toto zakázáno výše zmíněným zákonem. Nadto jde bezpochyby i o veřejný projev šlechtictví, neboť se v názvu objevuje slovo „řád“ a „rytířský“. Nejde však pouze o Suverénní řád Maltézských rytířů, ale jsou zde i další řády jako například řád Lazaritů, Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou, i řády vzniklé po roce 1989 jako například Rytířský řád sv. Václava, Rytířský řád sv. Konstantina, Řád Blanických rytířů a mnoho dalších. Být ve svém příspěvku Tyl neuvádí název řádu, tak dokonce poukazuje i na skutečnost, že některý z řádů působících na území České republiky ve svých stanovách umožňuje udílení šlechtických titulů. Tento řád i se stanovami byl poté ještě jako občanské sdružení rozhodnutím Ministerstva vnitra zaregistrován. Došlo tedy fakticky k tomu, že státní orgán uznal a zřejmě i nadále uznává institut šlechtictví, byť v rozporu se zákonem č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly.²⁴⁷

Pro dnešní aplikaci zákona č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, jsou dále významné tři skutečnosti. První z nich je časové hledisko, tedy skutečnost, že zákon byl vytvořen před více než sto lety, od té doby byl de facto novelizován pouze do začátku 2. světové války a od válečných let nebyl také reálně aplikován. Následně byly jeho části rušeny a zůstal nám pouze § 1. Druhou skutečností je faktická absence definice šlechtictví, a to již od prvních počátků právního řádu samostatného Československa. Ten nikdy pojem šlechtictví, erb, jejich dědění a pravidla použití neznal a ani neuznával, ale přesto je zakazoval. Na tuto druhou skutečnost navazuje třetí, a to ta, jak se tehdejší instituce vypořádávaly s absencí definice těchto pojmů. Nejvyšší správní soud tehdy vycházel z definic šlechtictví tak, jak jej znal právní řád rakousko-uherského císařství. Jako příklad si můžeme uvést judikát Nejvyššího správního soudu č. 9125/31 z 23. 1. 1935, který se vypořádal s absencí definice šlechtictví a souvisejících atributů tak, že odkazoval

²⁴⁷ Tyl, Tomáš (2004). Zákon 61/1918 Sb. aneb Spravedlnost pro každého! *Časopis pro právní vědu a praxi* 12 (4), s. 338-340.

na „všeobecnou známost“ a heraldická pravidla dle tehdejšího šlechtického práva z doby před rokem 1918, které používal šlechtický odbor císařského a královského Ministerstva vnitra Rakouska-Uherska. V dnešním právní prostředí by však odkaz na pouhou „všeobecnou známost“, tedy notoriету, nemohl nikdy obstát, neboť i bez hlubšího zkoumání je zřejmé, že po více než sto letech dnes málo kdo z laické i odborné veřejnosti zná pravidla nabývání, dědění erbů a šlechtických titulů či jejich atributů.²⁴⁸

Z výše popsaného je tak téměř s jistotou možné říci, že zmíněný zákon č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, je obsoletní, reálně nevymahatelný a státními orgány neaplikovaný (či nedodržovaný). S ohledem na unikátnost erbu jako osobního jména a příjmení je otázkou, zda dokonce takový zákon neodporuje mezinárodním smlouvám, ústavnímu pořádku a právním předpisům České republiky. Nadto poté vzhledem k okolním zemím, dnešnímu faktickému tolerování šlechtictví či alespoň jejich atributů, ale i obecné ideji spravedlnosti a rovnosti by bylo nanejvýše vhodné, aby se náš právní řád popasoval s problematikou zákazu šlechtictví. V tomto ohledu bychom zřejmě měli hledět i na ostatní státy Evropy, kdy například v Německu nebylo šlechtictví zrušeno vůbec, v Rakousku sice zrušeno bylo, ale toto se týkalo pouze titulů. Na Slovensku naopak funguje oficiální registr zabývající se erbovnictvím a potažmo šlechtickými nároky s názvem „Slovenský heraldický register“, který je dokonce i pod patronátem státu.²⁴⁹ Lze také zmínit i stále rozšiřování katalogu lidských práv jak národními soudy, tak i Evropským soudem pro lidská práva, ve vztahu k osobnostním právům jedince.

Otázka šlechtictví, a s tím spojeného erbovnictví, by ve vztahu k českému právnímu řádu zasloužila hlubšího zkoumání a právní analýzy, které se jí však v rámci této diplomové práce nemůže dostat, a to jak z důvodu rozsahu, tak i tématu diplomové práce. Přesto bylo potřebné tuto problematiku alespoň v závěru práce zmínit, neboť právě ta je oním pojítkem mezi historickým bádáním v oblasti heraldiky a současným právním řádem České republiky. Jak je tedy zřejmé,

²⁴⁸ Kolačkovský, Ladislav (2020). Úskalí možné aplikace zákona číslo 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly. *ASPI Wolters Kluwer ČR, a. s.* (<https://www.aspi.cz/products/lawText/7/300620/1/2>, 21. 2. 2023).

²⁴⁹ Tyl, Tomáš (2004). Zákon 61/1918 Sb. aneb Spravedlnost pro každého! *Časopis pro právní vědu a praxi* 12 (4), s. 338-341.

nejenom, že heraldika měla své místo v dobovém právním prostředí, ale je i stále živým a nedořešeným tématem soudobého právního řádu.

Resumé

This diploma thesis with its name “Symbol and symbolism in law” focuses on the not much known area of law symbols, that are coats of arms. Even if coats of arms are not as well-known symbols as the figure of Justice, the scales or the sword, they are also symbols of great importance in the field of law. They also referred to certain legal relationships, authorities, or are otherwise connected with law.

The main objective of this diploma thesis is then to summarize the heraldry as an auxiliary historical science and point out its relationship to legal science. The diploma thesis shows that not only that coats of arms were created and awarded based on certain rules, but they also symbolized certain rights and legal relationships.

The first part of the work consists of a short introduction concerning symbolism in law in general, heraldry and the coat of arms as a symbol. The chapter dedicated to heraldry describes the essence of heraldry, including what heraldry is and who used coats of arms. Subsequently, it focuses on the origin of heraldry, its development and principles. The last point of the chapter is the *Tractatus de Insigniis et Armis*, one of the most important works dealing with heraldry at all, where, in addition to the rules for the creation of coats of arms, there is also a comprehensive set of rules regarding the granting, acquisition, wearing and termination of the right to a coat of arms. The last chapter of the first part of the thesis is briefly devoted to the coat of arms as a symbol of law.

The second part of the work then describes the coat of arms decoration on selected monuments, namely the Old Town Bridge Tower, the Old Town Hall in Prague, Klaudian's Map of Bohemia and Helwig's Map of Silesia. There are a total of four historical monuments, which are united by their heraldic decoration, which is widely represented on each of them. As described and stated in these chapters, it is not just a heraldic decoration, but the mentioned coats of arms also have their own legal symbolism.

The conclusion of the work then briefly points out the importance of heraldry in history, but also shortly deals with the coat of arms and its parallel to the personal name and surname with regard to the legal system of the Czech

Republic. It is the assessment of heraldry, but also nobility in general, within the Czech legal system that is very interesting, precisely with regard to the still valid Act No. 61/1918 Coll., which abolishes nobility, orders and titles.

Seznam použitých pramenů

Odborná literatura

Adamová, Karolina – Lojek, Antonín (2012). Erby na staroměstské mostecké věži (braniborský nebo svídnický znak?). In: Nechvátal, Bořivoj, *Královský Vyšehrad. 4.: sborník příspěvků ze semináře 940 let Královské kolegiální kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě* (Praha: Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě), s. 339–348.

Bílý, Jiří L. (2006). Moravská Orlice. Symbol panovníka, země a národa. (Tři právní významy šachované orlice). In: Moravský národní kongres, *Moravský historický sborník. Ročenka Moravského národního kongresu 2002–2005* (Brno: Moravský národní kongres).

Bílý, Jiří L. (2011). Metodika, analýza právně archeologických objektů na příkladu erbu. In: Schelle, Karel eds., *Právní archeologie* (Ostrava: KEY Publishing s.r.o.). ISBN 978-80-7418-135-1.

Brzobohatá, Karin (2006). Právo, instituce a symbol. In: Brzobohatá, Karin – Tyl, Tomáš eds., *Symbol a symbolika v právu* (Praha: Eurolex Bohemia a.s.). ISBN 80-86861-13-9.

Buben, Milan (1986). *Heraldika* (Praha: Albatros). ISBN 13-721-86.

de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlačky z r. 1472 uloženéj v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, překlad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7.

Grim, Tomáš (2005). *Vývoj slezské kartografie do počátku 18. století* [disertační práce] (Hradec nad Moravicí: Masarykova univerzita v Brně).

Kolár, Jaroslav (1980). Takzvaná mapa Čech Mikuláše Klaudiána: pokus o významovou interpretaci. In: *Strahovská knihovna: sborník Památníku národního písemnictví* (Praha: Památník národního písemnictví).

Kolář, Martin (1902). *Českomoravská heraldika. I. část všeobecná, upravil August Sedláček* (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění). ISBN 80-7203-025-6.

- Kolář, Martin (1925). *Českomoravská heraldika. II. část zvláštní, sepsal August Sedláček* (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy slovesnost a umění).
- Krejčík, Tomáš (2006). Význam symboliky v erbech právníků v 18. a 19. století. In: Brzobohatá, Karin – Tyl, Tomáš eds., *Symbol a symbolika v právu* (Praha: Eurolex Bohemia a.s.). ISBN 80-86861-13-9.
- Kuchař, Karel (1958). *Naše mapy odedávna do dneška* (Praha: Nakladatelství Československé akademie věd).
- Kuchař, Karel (1959). *Mapy českých zemí do poloviny 18. století* (Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie).
- Loutsh, Jean-Claude (1996). Úvod. In: von Volborth, Carl-Alexander (1996). *Heraldika. Úvod do světa erbů* (Ostrava: Blesk). ISBN 80-85606-87-9.
- Milde, Josef (1944). 10. Heraldický dopis. *Heraldický odbor J. s. č. r. Praha XVI-III8*. (Dostupné z: <http://www.historie.hranet.cz/heraldika/hd/hd10.pdf>).
- Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. *Staletá Praha* 34 (1).
- Nový, Rostislav (1989). Nejstarší heraldické památky Staroměstské radnice v Praze. In: Ledvinka, Václav, *Pražský sborník historický XXII* (Praha: Panorama). ISBN 80-7038-113-2.
- Palivec, Viktor (1978). *Heraldická symbolika*. (Praha: Genealogická a heraldická společnost). Dostupné z: <http://www.historie.hranet.cz/heraldika/pdf/palivec1978.pdf>.
- Pokorný, Pavel R. (2009). K heraldické výzdobě tzv. Klaudiánovy mapy Čech. In: *Heraldická ročenka* (Praha: Heraldická společnost).
- Schelle, Karel (2006). K historii právní archeologie. In: Brzobohatá, Karin – Tyl, Tomáš eds., *Symbol a symbolika v právu* (Praha: Eurolex Bohemia a.s.). ISBN 80-86861-13-9.
- Schwarzenberg, Karel (2007). *Heraldika* (Praha: Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-827-3.

Sířínek, Přemysl (2018). *Tajemství nejstarší mapy Čech* (Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiána). ISBN: 978-80-270-4767-3.

Smith, Christopher E. (1997). Law and Symbolism. In: *Detroit College of Law at michigan State University Law Review* (Detroit: Michigan State University).

Starý, Marek (2006). Rodový erb, jeho přejímání a dědické právo v 17. století. In: Brzobohatá, Karin – Tyl, Tomáš eds., *Symbol a symbolika v právu* (Praha: Eurolex Bohemia a.s.). ISBN 80-86861-13-9.

Vitanovský, Michal (2017). *Heraldika na mincích a medailích* (Praha: Libri). ISBN 978-80-7277-559-0.

von Volborth, Carl-Alexander (1996). *Heraldika. Úvod do světa erbů* (Ostrava: Blesk). ISBN 80-85606-87-9.

Vrtel, Ladislav (2009). Heraldika v 14. století. In: de Sassoferrato, Bartolus (1472). *Tractatus de insigniis et armis* = Traktát o znameniach a erboch: podľa benátskej prvotlače z r. 1472 uloženej v Archíve Košického arcibiskupstva, editor: Ladislav Vrtel, překlad: Mária Munková. ISBN 978-80-224-1097-7.

Tyl, Tomáš (2004). Zákon 61/1918 Sb. aneb Spravedlnost pro každého! *Časopis pro právní vědu a praxi* 12 (4).

Internetové zdroje

Český rozhlas (2021). *Heraldická zastávka druhá – Staroměstská mostecká věž* (2/5) (<https://www.mujirozhlas.cz/mozaika/heraldicka-zastavka-druha-staromestska-mosteckka-vez, 7. 2. 2023>).

Schön, Monika (2018). Komentář zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 860. *Daně, účetnictví, právo, práce a mzdy pro profesionály*. 25. 5. 2018 (<https://www.du.cz/33/komentar-zakona-89-2012-sb-obcansky-zakonik-860-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4EtuvCojfP1DmILD4CsL-5xGBdVKjXK3F7Q/>, 20. 2. 2023).

Kolačkovský, Ladislav (2020). Úskalí možné aplikace zákona číslo 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly. *ASPI Wolters Kluwer ČR, a. s.* (<https://www.aspi.cz/products/lawText/7/300620/1/2, 21. 2. 2023>).

Tyl, Tomáš (2003). Právní symbolika, I. část. *epravo.cz*. 2. 5. 2003 (<https://www.epravo.cz/top/clanky/pravni-symbolika-i-cast-21632.html>, 18. 2. 2023).

Použité právní předpisy

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Narižení vlády 215/2017 Sb., o stanovení výjimek z vízové povinnosti a z osvobození od vízové povinnosti

Protektorátní zákon č. 220/1939 Sb., kterým se mění zákon ze dne 10. prosince 1918, č. 61 Sb. z. a n., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, ve znění zákona ze dne 21. října 1936, č. 268 Sb. z. a n., o řádech a titulech

Úmluvu o právech dítěte

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Vyhláška ministra vnitra č. 30/1945 Sb., o platnosti ústavního dekretu presidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku

Zákon č. 157/1994 Sb., o státních vyznamenáních České republiky

Zákon č. 243/1920 Sb., kterým se mění zákon o zrušení šlechtictví, řádův a titulů

Zákon č. 247/1949 Sb., o vyznamenáních a čestných uznáních

Zákon č. 268/1936 Sb., o řádech a titulech

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky a o změně některých zákonů

Zákon č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly

Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Obrázkové přílohy

Erb Bartola de Sassoferrata, který je barevnou modifikací českého královského lva. Dostupné z: <https://3.bp.blogspot.com/-XwRMYkhgSUs/UILOh-AQaWI/AAAAAAAAAHMo/n7LGHONabH4/s1600/Escudo+B%C3%A1rtolo+de+Sassoferrato.png>.

Erb Františka Kašpara Brožovského z Pravoslavu. Dostupné z: <https://stt.opac.nm.cz/media-viewer?rootDirectory=95659&origin=https%3A%2F%2Fstt.opac.nm.cz%2Frecords%2F883d3b74-1405-4e4d-9670-e4acc55aad4c%3Flocale%3Dcs#!?file=277480>.

Erb italského šlechtického rodu Scaligeri. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/0c/Stemma_della_Scala.svg/1280px-Stemma_della_Scala.svg.png.

Erb kožešníků na vrcholu gotického portálu (Obr. 15) z publikace Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. Staletá Praha 34 (1), s. 20.

Erb Mikuláše I. Opavského. Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/Mikul%C3%A1%C5%A1_I._Opavsk%C3%BD#/media/S%C3%BAbor:Party_per_pale_demo.svg.

Erb rodu Hohenzollernů s klenotem hlavy psa braka. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a5/Wappen_Hohenzollern.svg/1024px-Wappen_Hohenzollern.svg.png.

Erb rodu Pappenheimů z roku 1420 po udělení hodnosti říšského maršálka. Dostupné z: https://wappenwiki.org/images/thumb/5/55/Pappenheim_Reichserbmarschall.svg/516px-Pappenheim_Reichserbmarschall.svg.png.

Fotografie Martina Frouza (Obr. 1) z publikace Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. Staletá Praha 34 (1), s. 5.

Fotografie Martina Frouza (Obr. 1) z publikace Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. Staletá Praha 34 (1), s. 5.

Nejstarší známé barevné vyobrazení českého lva na hradě Gozzoburg v rakouském městě Kremže ze 70. let 13. století. Dostupné z: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f2/Gozzoburg-cechy.JPG>.

Obr. 19 z publikace Musílek, Martin (2018). „Unser stat rathaus“. Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie. Staletá Praha 34 (1), s. 24.

Pečeť města Brno z roku 1247. Dostupné z: <https://dalsimoravak.files.wordpress.com/2012/06/brno-pecet-foto-1247.jpg?w=347&h=373>.

Polepšený erb Karla I. Filipa knížete ze Schwarzenbergu. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/9/9e/Coat_of_Arms_of_the_house_of_Schwarzenberg_%282nd_Majorat_branch%29.svg/1280px-Coat_of_Arms_of_the_house_of_Schwarzenberg_%282nd_Majorat_branch%29.svg.png.

Popis jednotlivých částí erbu. Dostupné z: https://imgproxy.geocaching.com/ab137ca7a82ade04ef069f0e0ab228174ec5fb57?url=http%3A%2F%2Ffrictep.sweb.cz%2FHeraldika%2FHeraldika_I%2FStan%2Berb%2Bstionosi%2Bpopis.jpg.

Původní erb rodu Pappenheimů z roku 1378. Dostupné z: <https://wappenwiki.org/images/thumb/2/20/Pappenheim.svg/516px-Pappenheim.svg.png>.

Schéma erbovní galerie v sále hradu Lauf. Dostupné z: http://2.bp.blogspot.com/-Gkju0Td8srU/VFoRYst-qXI/AAAAAAAAAJIA/AI9P0Zv34Ao/s1600/02_Lauf%2B-%2Brozm%2C%2Bst%2C%2Bn%2C%2Bberb%2C%2Bmoravsk%2C%2BA1%2Borlice%2Bvlevo%2Bnah%2C%2B99e.jpg.

Současný znak Čech se symbolem lva stylizovaného podle heraldických pravidel. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/20/Small_coat_of_arm

s_of_the_Czech_Republic.svg/1024px-
Small_coat_of_arms_of_the_Czech_Republic.svg.png.

Současný znak města Florencie. Dostupné z:
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/ae/FlorenceCoA.svg/1024px-FlorenceCoA.svg.png>.

Současný znak města Lyon. Dostupné z:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/70/Coat_of_Arms_of_Lyon.svg/1280px-Coat_of_Arms_of_Lyon.svg.png.

Současný znak města Mnichov. Dostupné z:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d8/DEU_M%C3%BCnchen_COA.svg/1024px-DEU_M%C3%BCnchen_COA.svg.png.

Současný znak Moravy se symbolem orlice stylizované podle heraldických pravidel. Dostupné z:
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/04/Moravia.svg/1024px-Moravia.svg.png>.

Současný znak Slezska se symbolem orlice stylizované podle heraldických pravidel. Dostupné z:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/06/Coat_of_Arms_of_Czech_Silesia.svg/1024px-Coat_of_Arms_of_Czech_Silesia.svg.png.

Výjev na tapisérii z Bayexu s normanskými heraldicky zdobenými štíty. Dostupné z:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/bb/Bayeux_Tapestry_scene57_Harold_death.jpg/1920px-Bayeux_Tapestry_scene57_Harold_death.jpg.

Výřez heraldické výzdoby jižní strany Staroměstské radnice v Praze z Google Street View. Dostupné z:
<https://www.google.com/maps/@50.0868539,14.4206027,2a,60y,334.51h,106.16t/data=!3m6!1e1!3m4!1sYxAAUX7EfAHlHYHISq83Zg!2e0!7i13312!8i6656>.

Výřez heraldické výzdoby Staroměstské radnice v Praze z Google Street View. Dostupné z:
<https://www.google.com/maps/@50.0870903,14.4208788,2a,35.2y,243.9h,138.4t/data=!3m6!1e1!3m4!1sa9O7g1gSZAZPXXY-W57fQg!2e0!7i13312!8i6656>.

Výřez heraldické výzdoby Staroměstské radnice v Praze z Google Street View.
Dostupné z:
<https://www.google.com/maps/@50.0870676,14.4209019,2a,40.3y,295.11h,129.88t/data=!3m6!1e1!3m4!1s51WIEDKUvPuBjQr5UJs4Jw!2e0!7i13312!8i6656>.

Výřez heraldické výzdoby Staroměstské radnice v Praze z Google Street View.
Dostupné z:
<https://www.google.com/maps/@50.0871803,14.4208086,2a,44.8y,189.5h,133.78t/data=!3m6!1e1!3m4!1sw1YKCET0kqInPyGbagOwtw!2e0!7i13312!8i6656>.

Výřez heraldické výzdoby Staroměstské radnice v Praze z Google Street View.
Dostupné z:
https://www.google.com/maps/@50.0868689,14.4206381,2a,41.4y,3.28h,118.55t/data=!3m6!1e1!3m4!1s_PkqGk2hj8wKlt0-tq4xfA!2e0!7i13312!8i6656.

Výřez heraldické výzdoby Staroměstské radnice v Praze z Google Street View.
Dostupné z:
https://www.google.com/maps/@50.086969,14.4209079,2a,41.9y,298.13h,118.33t/data=!3m6!1e1!3m4!1sQGY9826rloCX9ris_LyfPw!2e0!7i13312!8i6656.

Výřez obrázku erbovní výzdoby ve střední části západní strany Staroměstské mostecké věže. Jedná se o erb Starého Města pražského. Dostupné z:
<https://www.prostor-ad.cz/pruvodce/praha/vuva/kmost/stmovez/img/deska.jpg>.

Výřez obrázku, na kterém se nachází pečeť dvakrát ovdovělé Anežky z Landštejna.
Dostupné z:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/65/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD_-_Alian%C4%8Dn%C3%AD_znaky.jpg.

Výřez obrázku, na kterém se nachází pečeť ovdovělé Anežky z Obrán. Dostupné z:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/65/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD_-_Alian%C4%8Dn%C3%AD_znaky.jpg.

Výřez obrázku, na kterém se nachází pečeť ovdovělé Herky z Oblanova. Dostupné z:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/65/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD_-_Alian%C4%8Dn%C3%AD_znaky.jpg.

Výřez stropní výzdoby průchodu Staroměstské mostecké věže z Google Street View.
Dostupné z:

<https://www.google.com/maps/@50.0861993,14.4135787,2a,75y,105.01h,166.71t/data=!3m6!1e1!3m4!1sEm6VeZYRafh1bairJI8iw!2e0!7i13312!8i6656>.

Výřez z obrázku východní strany Staroměstské mostecké věže. Nejvýše je plamenná svatováclavská orlice a pod ní erb římského císaře a českého krále. Dostupné z: <https://www.prague.eu/cs/objekt/mista/197/staromestska-mostecka-vez>.

Výřez z obrázku východní strany Staroměstské mostecké věže. Dostupné z: https://www.prahapamatky.cz/jpg/jpg11/1135/staromestska-mostecka-vez_1440x1920.jpeg.

Výřez západní části Staroměstské mostecké věže z Google Street View doplněné o zvýraznění erbů. Shora jde o erb Starého Města pražského (v detailu na dalším obrázku), erbu s břevnem a erbu s šesti liliemi. Dostupné z: <https://www.google.com/maps/@50.0862337,14.4134003,2a,75y,107.43h,123.8t/data=!3m6!1e1!3m4!1sAV1FUyuo2Cyh6ONtRGjGMg!2e0!7i13312!8i6656>.

Výřezy z Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1561). Dostupné z: http://www.7cudow.eu/cms/uploads/exhibit_galleries/p-marcin-helwig-mapaslaska-p.jpg.

Výřezy z Helwigovy mapy Slezska z roku 1561 (vydání z roku 1685). Dostupné z: <http://www.stmapy.cz/files/full/m1561-22.jpg>.

Výřezy z Klaudiánovy mapy Čech. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(cr4m1iwqqllno4tma5tejtww\)\)/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg](https://geoportal.cuzk.cz/(S(cr4m1iwqqllno4tma5tejtww))/Ukazky/velke/CZ-CUZK-KLAUDYAN-T.jpg).

Znak Řádu rytířů svatého Lazara Jeruzalémského. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/fd/Grandes_armes_OS_LJ.svg/1024px-Grandes_armes_OS_LJ.svg.png.

Znak Suverénního řádu Maltézských rytířů. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ee/Coat_of_arms_of_the_Sovereign_Military_Order_of_Malta_%28variant%29.svg/1024px-Coat_of_arms_of_the_Sovereign_Military_Order_of_Malta_%28variant%29.svg.png.